

T.C
BOLUABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

GÖRSEL SANATSAL UYARICILARIN BELİRLİ ÖZELLİKLER
AÇISINDAN BİLİŞSEL ESNEKLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Bedirhan GÜLTEPE

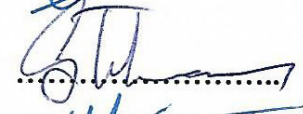
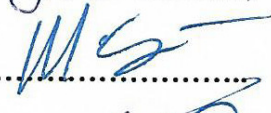

Danışman
Prof. Dr. Hamit COŞKUN

BOLU 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bedirhan GÜLTEPE'ye ait "Görsel Sanatsal Uyarıcıların Belirli Özellikler Açısından Bilişsel Esneklik Üzerindeki Etkisi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

11. 06. 2018

Unvan, Adı, Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Hamit COŞKUN	
Üye : Prof. Dr. Hasan Gürkan TEKMAN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Meral GEZİCİ YALÇIN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Arzu ÖZKAN CEYLAN	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Melahat ALTUNDAĞ	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Doktora Tezi olarak sunduğum, “Görsel Sanatsal Uyarıcıların Belirli Özellikler Açısından Bilişsel Esneklik Üzerindeki Etkisi” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Bedirhan GÜLTEPE

11.06.2018

Emre, Elâ ve Eva'ya...

ÖN SÖZ

Tez sürecinde bana olan güvenini her daim hissettiren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Hamit COŞKUN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lisans hayatımdan beri bizlere çok iyi bir rol modelliği yapan, tez izleme jürileri için uzun yollardan kendisini yorduğum değerli hocam Prof. Dr. Hasan Gürkan TEKMAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecindeki değerli katkılarından ve tüm bildiklerini çevresindekilerle paylaşan değerli hocam Dr. Öğr. Üy. Meral GEZİCİ YALÇIN'a teşekkür ederim.

Tez jürime dâhil oldukları için Dr. Öğr. Üy. Arzu ÖZKAN CEYLAN ve Dr. Öğr. Üy. Melahat ALTUNDAĞ'a minnettarım.

Tez kapsamında uyarıcı sunumlarımı, tepki sürelerini ve birçok şeyi büyük titizlikle ayarlayan sevgili kardeşim Arş. Gör. Cantürk AKBEN'e teşekkür ederim.

Katılımcıların yönlendirilmesi, istatistik analiz önerileri ve tüm desteklerinden dolayı değerli dostum Dr. Ahmet Yasin ŞENYURT'a teşekkür ederim.

Kendi öğrencilerini deneyime katılmalarını sağlayan ve ileri bilgisayar bilgileriyle süreci kolaylaştırarak tez sürecimde yanımda olan arkadaşlarım Dr. Ercan Selçuk ÜNLÜ ve Arş. Gör. Özlem ÜNLÜ'ye minnettarım.

Tez sürecinde benimle birlikte alternatif yollar oluşturan ve bu sürecin daha rahat geçmesini sağlayan arkadaşım Arş. Gör. Veysi TANRIVERDİ'ye teşekkür ederim.

Deneye katılmaları için birçok farklı bölümden öğrenciler bulmamı sağlayan değerli arkadaşım Uzm. Psk. Evgin MİÇOOĞULLARI'na teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, çok değerli iki sanatçı olan ablalarım Eylem ve Bahar'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bedirhan GÜLTEPE

11.06.2018

ÖZET

GÖRSEL SANATSAL UYARICILARIN BELİRLİ ÖZELLİKLER AÇISINDAN BİLİŞSEL ESNEKLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bedirhan GÜLTEPE

Doktora Tezi

Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Profesör Dr. Hamit COŞKUN

Haziran 2018, 125 + xvii Sayfa

Sanat ve estetik, psikolojide son birkaç on yıla kadar deneysel anlamda ihmal edilmiştir. Sanatın ve çeşitli özelliklerinin bazı bilişsel kazanımlara yol açtığı düşünülse de, bu beklenti deneysel olarak çok az incelenmiştir. Önceki çalışmalar genellikle sanat beğenisi üzerinde durmaktadır. Sanatın ve çeşitli özelliklerinin performansla olan etkileri, daha özde ise bilişsel esneklik üzerindeki etkisi araştırılmamış bir konudur.

Bu konuya açıklık getirmek için dört adet deney yapılmıştır. Bu deneylerden önce bir pilot çalışma ile sunulacak olan uyarıcıların uygunluğu test edilmiştir.

Çalışmanın ilk deneyinde farklı sanat akımlarından (temsili, dışavurumcu ve soyut sanat) hoş ve nahoş örnekler sunulmuştur. Bu eserleri inceleyen farklı koşullardaki katılımcılardan daha sonra beyin fırtınası oturumunda üniversiteyi geliştirmeye ilgili bir beyin fırtınası yapılmaları istenmiştir. I. Deneyin sonuçları, koşullar arasında esneklik bağlamında anlamlı farklılıklar olmadığını göstermiştir.

Daha sonra yapılan ikinci deneyde yalnızca temsili sanatın hoş ve nahoş örnekleri sunulmuştur. Resimleri görmeden önce katılımcılara resme estetik, pragmatik veya kontrol koşullarına göre farklı yaklaşım talimatları verilmiştir. Beyin fırtınasındaki

esneklik puanları karşılaştırıldığında, estetik yaklaşımın kontrol koşuluna göre esnekliği daha fazla artırdığı bulunmuştur.

Çalışmanın üçüncü deneyinde ise yine aynı resimler kullanılmış olup hoş ve nahos koşullarda sunum yapılmıştır. Katılımcılara resimlerden önce ressam, müze ve maddi bilgi değişimlenerek yüksek-değer ve düşük- değer bilgilendirmeleri yapılmıştır. Beklentilerin aksine, düşük-değer koşulundaki katılımcılar esneklik açısından daha başarılı bir performans göstermiştir.

Araştırmanın dördüncü deneyinde ise üçüncü deneydekine benzer bir şekilde değer bilgisi incelenmiştir. Bu deneyde ise değer bilgisi akranların resimleri beğenip beğenmeme ortalamaları üzerinden yapılmıştır. Yüksek-değer koşulu bu deneyde esneklik açısından anlamlı derecede daha iyi bir performans göstermiştir.

Çalışmanın sonuçları güncel kuramlar ışığında tartışılmıştır. Ayrıca, bu çalışmanın hem sonraki çalışmalar için hem de uygulamaya yönelik bazı doğurguları bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sanat, Bilişsel Esneklik, Estetik, Yaratıcılık.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF VISUAL ARTISTIC STIMULI AND PROPERTIES ON COGNITIVE FLEXIBILITY

Bedirhan GÜLTEPE

Ph. D. Thesis

Department of Psychology

Advisor: Professor Dr. Hamit COŞKUN

June 2018, 125 + xvii Pages

Art and aesthetics have been neglected in psychology for the last few decades in an experimental sense. Although art and its various characteristics are thought to lead to some cognitive gains, this expectation has been studied experimentally very little. The existing studies usually focus on art appreciation, but art and its various characteristics have some unexplored effects on cognitive processes, more specifically on cognitive flexibility.

In this study, it was tried to clarify this unexamined relationship. The four experiments were conducted in this context. Before these experiments, the stimuli to be presented were tested in a pilot study.

In the first experiment of the studies, some pleasant and unpleasant examples of different art genres (representational, expressionist, and abstract art) were presented. After examining these artworks, the participants in different conditions were asked to brainstorm about the ways of development of the university. The results of the first experiment have shown that there were no significant differences in terms of flexibility across experimental conditions.

In the second experiment, the only pleasant and unpleasant examples of representational artworks were presented. Before viewing the artworks, the participants were given different approach instructions according to the aesthetic, pragmatic or control conditions. It was observed that the aesthetic approach enhanced cognitive flexibility more than control condition.

In the third experiment of the study, the same artworks were presented in pleasant and unpleasant conditions. High-value and low-value informations were given by manipulating the names of painters, museums, and monetary information before artworks. Contrary to expectations, the low-value participants had better performance in terms of flexibility.

In the fourth experiment of the research, the value information was examined in a similar way to the third experiment. In this experiment, the value information is based on the peers' liking ratios. The high-value condition led to higher cognitive flexibility than low-value condition.

The results of the study are discussed in light of contemporary theories. In addition, these experiments has some implications for both future studies as well as in applied fields.

Key words: Art, Cognitive Flexibility, Aesthetics, Creativity.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar LİSTESİ	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR	2
1.1. Sanat ve Estetik	2
1.1.1. Sanatın Bilişsel ve Fizyolojik Etkileri	3
1.1.2. Sanatın Bağlamdaki Etkisi	5
1.1.3. Estetik Deneyimi Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar	8
1.1.3.1. Akıcılık Süreci Kuramı	9
1.1.3.2. Bilişsel Yorumlama Modeli.....	10
1.1.3.3. Basamaklı Bilgi-İşleme Modeli	11
1.2. Bilişsel Esneklik	12
1.2.1. Ölçüm Araçları	13
1.2.1.1. Eşleme Ölçümleri	13
1.2.1.2. Stroop Paradigması	14
1.2.1.3. Kategorizasyon Ölçümleri	14
1.2.2. Esneklik ve Yaratıcılık.....	15
1.2.3. Duygular ve Biliş	17

1.2.3.1. Duygular ve Esneklik.....	17
1.3. Çalışmanın Amacı	19

II. BÖLÜM

2. PİLOT ÇALIŞMA	20
2.1. Yöntem.....	20
2.1.1. Katılımcılar	20
2.1.2. İşlem.....	21
2.2. Bulgular.....	21

III. BÖLÜM

3. I. DENEY	23
3.1. Yöntem.....	25
3.1.1. Katılımcılar	25
3.1.2. Araçlar	27
3.1.2.1. Nötralizasyon ve Sözcük Sayısı.....	27
3.1.2.2. Nötralizasyon Değerlendirme Ölçümü	27
3.1.2.3. Görsel Sunumu	27
3.1.2.4. Manipülasyon Kontrol	28
3.1.2.5. Dolgu Görevi	28
3.1.2.6. Beyin Fırtınası Yönergesi ve Problemi.....	28
3.1.2.7. Algısal Ölçümler.....	29
3.1.3. İşlem.....	30
3.2. Bulgular.....	30
3.2.1. Kodlama.....	30
3.2.2. Nötralizasyon Değerlendirme ve Yazım Hızı.....	31
3.2.3. Uyarıcıların Değerlendirilmesi	32
3.2.4. Esneklik	32
3.2.5. Diğer Performans Ölçümleri	33
3.2.6. Değişkenler Arası Korelasyonlar	33
3.2.7. Algısal Ölçümler	33
3.3. Tartışma.....	34

IV. BÖLÜM

4. II. DENEY	37
4.1. Yöntem	38
4.1.1. Katılımcılar	38
4.1.2. Araçlar ve İşlem	39
4.2. Bulgular	41
4.2.1. Nötralizasyon Değerlendirme ve Yazım Hızı	41
4.2.2. Uyarıcıların Değerlendirilmesi	41
4.2.3. Esneklik	42
4.2.4. Diğer Performans Ölçümleri	43
4.2.5. Değişkenler Arası Korelasyonlar	43
4.2.6. Algısal Ölçümler	44
4.3. Tartışma	44

V. BÖLÜM

5. III. DENEY	47
5.1. Yöntem	48
5.1.1. Katılımcılar	48
5.1.2. Araçlar ve İşlem	49
5.2. Bulgular	50
5.2.1. Nötralizasyon Değerlendirme ve Yazım Hızı	50
5.2.2. Uyarıcıların Değerlendirilmesi	51
5.2.3. Esneklik	51
5.2.4. Diğer Performans Ölçümleri	52
5.2.5. Değişkenler Arası Korelasyonlar	53
5.2.6. Algısal Ölçümler	53
5.3. Tartışma	54

VI. BÖLÜM

6. IV. DENEY	57
6.1. Yöntem	58
6.1.1. Katılımcılar	58

6.1.2. Araçlar ve İşlem.....	59
6.2. Bulgular.....	60
6.2.1. Nötralizasyon Değerlendirme ve Yazım Hızı.....	60
6.2.2. Uyarıcıların Değerlendirilmesi	61
6.2.3. Esneklik	61
6.2.4. Diğer Performans Ölçümleri.....	62
6.2.5. Değişkenler Arası Korelasyonlar.....	63
6.2.6. Algısal Ölçümler.....	63
6.3. Tartışma.....	64

VII. BÖLÜM

7. GENEL TARTIŞMA VE SONUÇ	67
7.1. Sınırlılıklar	68
7.2. Katkılar.....	71
7.3. Doğurgular	72
7.4. Gelecek Araştırmalara Öneriler	73

KAYNAKLAR	75
------------------------	-----------

EKLER

EK 1: Pilot Çalışmada Kullanılan Resimler.....	86
EK 2: Pilot Çalışma Sonrası Seçilen Ve Deneylerde Kullanılan Sanat Örnekleri.....	87
EK 3: Onam Formu	88
EK 4: Nötralizasyon ve Yazım Hızı Görevi	89
EK 5: Dolgu Maddeler ve Nötralizasyon Ölçümü	90
EK 6: Resim Sunumu Sonrası Kullanılan Ölçüm (I. Deney)	91
EK 7: Resim Sunumu Sonrası Kullanılan Ölçüm (Diğer deneyler)	93
EK 8: Resim Sunumu Sonrası Kullanılan Dolgu Görev	94
EK 9: Beyin Fırtınası Kuralları	95
EK 10: Beyin Fırtınasında Taranan Toplam Kategoriler	96
EK 11: Değerlendirme Ölçeği	97
EK 12: Pilot Çalışmada Ekranda Gösterilen Sorular	98

EK 13: III. Deneyde Kullanılan Yüksek ve Düşük Değer Manipülasyonu Örneği ...	99
EK 14: IV. Deneyde Kullanılan Yüksek ve Düşük Değer Manipülasyonu Örneği.	100
EK 15: Deneylede Başlangıç ve Aralarda Ekranda Beliren Talimatlar.....	101
EK 16: Temsili Sanat Hoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler.....	102
EK 17: Temsili Sanat Nahoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler	106
EK 18: Dışavurumcu Sanat Hoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler.....	110
EK 19: Dışavurumcu Sanat Nahoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler.....	114
EK 20: Soyut Sanat Hoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler.....	118
EK 21: Soyut Sanat Nahoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler	122

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Uyarıcılara Verilen Tepkilerin Ortalamaları (Standart Sapmaları)	21
Tablo 3.1: Araştırma Koşullarına Düşen Örneklem Sayıları	25
Tablo 3.2: Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri	26
Tablo 3.3: Değişkenler Arası Korelasyonlar	33
Tablo 3.4: Performans ve Algısal Ölçümlerin Ortalamaları (Standart Sapmaları).....	34
Tablo 4.1: Araştırma Koşullarına Düşen Örneklem Sayıları.....	38
Tablo 4.2: Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri	39
Tablo 4.3: Değişkenler Arası Korelasyonlar	44
Tablo 4.4: Performans ve Algısal Ölçümlerin Ortalamaları (Standart Sapmaları).....	44
Tablo 5.1: Araştırma Koşullarına Düşen Örneklem Sayıları.....	48
Tablo 5.2: Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri	49
Tablo 5.3: Değişkenler Arası Korelasyonlar	53
Tablo 5.4: Performans ve Algısal Ölçümlerin Ortalamaları (Standart Sapmaları).....	54
Tablo 6.1: Araştırma Koşullarına Düşen Örneklem Sayıları.....	58
Tablo 6.2: Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri	59
Tablo 6.3: Değişkenler Arası Korelasyonlar	63
Tablo 6.4: Performans ve Algısal Ölçümlerin Ortalamaları (Standart Sapmaları).....	64

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1: Koşullar Arası Esneklik Puanı Ortalamaları	42
Şekil 5.1: Koşullar Arası Esneklik Puan Ortalamaları	52
Şekil 6.1: Koşullar Arası Esneklik Puan Ortalamaları	62

GİRİŞ

Sanat, insanları daha geniş perspektiften düşünmeye yönlendirir mi? Erken dönemlerden bu yana benzer düşünceler ortaya atılmış (Rosenberg ve Zimet 1957) olsa da, bu ilişkinin tam bir incelemesi yapılmamıştır. Dünyanın birçok farklı yerinde resim, heykel gibi güzel sanatlara belirli bir ilgi olmasına karşın, Türkiye toplumunda gerek kültürel gerekse başka faktörlerden dolayı güzel sanatlara (özellikle görsel sanatlara) karşı negatif bir tutum olduğu gözlenmektedir.

Sanatın ve çeşitli özelliklerinin bazı bilişsel kazanımlara yol açabileceği düşünülmektedir. Bu konu literatürde yeterince kapsamlı bir şekilde incelenmemiştir. Ayrıca, görsel sanatların görece daha az ilgi gördüğü bir kültürde bu çalışmaları yapmak, aşinalık etkileri gibi bazı karıştırıcı değişkenleri ortadan kaldırmaktadır.

Bu çalışmada sanatın, daha özelden de görsel sanatın bir düşünce üretimi görevinde farklı kategorilerden düşünce oluşturmaya olan etkisi incelenmiştir. Bu amaçla, dört farklı deneyde görsel sanatsal uyarıcıların esneklik üzerindeki etkileri incelenmiştir. Birinci deneyde farklı sanat akımlarından resim örnekleri, hoş ve nahos örneklerle gösterilmiştir. İkinci deneyde tek bir sanat akımından resimler yine hoş ve nahos koşullarda gösterilmiş ancak resimleri estetik, pragmatik veya kontrol koşullarına uygun olarak değişik açılardan incelemeleri istenmiştir. Üçüncü deneyde ise resimlerin değeri verilen talimatlarla manipüle edilmiştir. Dördüncü deneyde de aynı materyal kullanılmıştır ancak değer manipülasyonu farklı bir şekilde yapılmıştır.

I. BÖLÜM

1. KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

1.1. Sanat ve Estetik

Psikolojide deneysel anlamda sanatın incelenmesi davranışçılık ekolünün baskınlığından dolayı (Martindale 2007) görece geç başlamıştır. Göz-izleme ve beyin görüntüleme teknolojilerinin kullanımının artmasıyla da son yıllarda bu konudaki araştırmaların sayısı artmaktadır. Erken dönem psikodinamik kuramların test edilebilir olmayan ve davranışçı kuramların açıklama düzeyi sınırlı kuramlarından sonra güncel kuramlar bilişsel yorumlama üzerine kuramsal çerçeve çizmektedirler. Kuramlar, estetik beğeniye açıklamak üzerine kurulmuş olsa da, sanat eserlerinin bilişsel fonksiyonları hakkında bize bir kuramsal çerçeve vermektedir.

Estetik beğenin tanımılaması görece zordur, çünkü basit bir şeklin güzelliğinin değerlendirilmesinden yoğun duyguları ortaya çıkaran bir sanat eserine kadar sayısız alıcı zihinsel süreçler gerektirebilir (Jacobsen ve Beudt 2017). Genel olarak estetik beğeni, güzellik veya uyum gibi birçok ilgili kavramlarla duyusal açıdan ilişkilidir.

Sanat, güzel sanatlar, sahne sanatları, uygulamalı sanatlar ve diğerleri olarak birkaç farklı şekilde sınıflandırılabilir. Güzel sanatlar resim, heykel ve benzeridir. Sahne sanatları ise opera, tiyatro, dans ve benzeri şekilde sıralanabilir. Ayrıca, mimari, iç tasarım ve fotoğrafçılık genellikle sanat formları olarak kabul edilir. Müzik, edebiyat ve sinema da bir sanattır. Performans sanatı, kavramsal, grafiti veya elektronik sanatlar gibi başka sanat biçimleri vardır. Öte yandan, günlük yaşamın estetik olarak beğenilebilecek kısımları ve nesnelere vardır. Doğanın güzelliği de, estetik beğenin bir

nesnesidir ve bu nedenle, kendi başına bir alan olarak kabul edilebilir. Estetik beğeni açısından, görsel sanatlar (örn., Leder, Belke, Oeberst ve Augustin 2004), müzik (Brattico, Bogert ve Jacobsen 2013) ve dil (Jacobs 2014) konusunda her bir alana özgü modeller bulunmaktadır. Tüm sanat ve estetik alanlarını kapsayan genel kuramların sayısı oldukça azdır. Aşağıda sanatın bilişsel ve fizyolojik etkileri konusuna değinilmektedir.

1.1.1. Sanatın Bilişsel ve Fizyolojik Etkileri

Nörogörüntüleme araştırmasının (Chatterjee ve Vartanian 2014) bulgularına göre, estetik beğeni fonksiyonel olarak beyinde farklı üç bölgedeki aktivasyonlarla ilişkilidir. Farklı alanlardaki estetik uyarıcıların ödül devresinin bir parçası olan bölgelerle ve özellikle orbitofrontal korteks aktivasyonu ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Chatterjee ve Vartanian'a göre (2014) estetik deneyimler, duyu-motor süreçler (duyu, algı ve motor sistem), duygu-değer süreçleri (ödül, duygu, istek ve beğeni) ve anlam-bilgi süreçleri (deney, bağlam ve kültür) ile ilgili sinir sistemleri arasındaki etkileşimlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Resim ya da heykel gibi güzel sanat eserlerine bakıldığında, nöral bağlantılar doğal ve sanatsal uyarıların işlenmesinde rol oynayan alanları da içermek üzere, karmaşık görsel işlemeyle ilişkili olan beynin oksipital lob ve bölgelerinin ötesine uzanmaktadır. Kawabata ve Zeki'nin (2004) yaptığı çalışmada, sanatta belirli bir deneyime sahip olmayan katılımcılardan sunulan farklı resimleri çirkin, nötr veya güzel olarak değerlendirmesi istenmiştir. Sunulan resmin kategorisine bakılmaksızın (örn., soyut, manzara, portre, natürmort), çirkin olarak değerlendirilen resimlere göre güzel olarak değerlendirilen resimlerde orbitofrontal korteks daha fazla faaliyette bulunmaktadır.

Brown ve diğerleri (2011) yaptığı 93 nörogörüntüleme çalışmasının meta-analizinde, katılımcıların bir uyarı ile ilgili pozitif bir değerlendirme yaptıkları durumlarda orbitofrontal korteks, anterior singulat, anterior insula ve bazal ganglianın ventral kısmının ortak aktivasyon alanları olarak ortaya çıktığını rapor etmektedir. Her

ne kadar analize alınan çalışmalarda kullanılan uyarıcılar pozitif içerikli olsa da, çalışmalarda iğrenme, üzüntü, acı gibi negatif duygularla ilişkili olan anterior-dorsal insula'nın etkisi görülmektedir. Benzer sonuçlar müzik ile yapılan çalışmalarda da rapor edilmiştir (bk. Berns, Capra, Moore ve Noussair 2010). Ancak, estetik deneyim için bu nöral aktivitelerin olması bir zorunluluk değildir. Nahoş uyarıcılara göre hoş bir uyarıcıyı incelerken dikkatin bu uyarıcıya yönelmiş olması da unutulmaması gereken bir faktördür.

Ayrıca, ödül ve görsel işleme ile ilişkili beyin bölgelerine ek olarak, estetik deneyim bağlamında motor sistem de incelenmiştir. Kawabata ve Zeki (2004), orbitofrontal korteksin daha hoş olarak değerlendirilen resimler için artan aktivite göstermesine karşın, katılımcıların hoş ya da nötr değerlendirmelerle karşılaştırıldığında çirkin olarak değerlendirdikleri resimlerde motor korteksin daha aktif olduğunu bildirmişlerdir.

Grafik örüntülerinin estetik veya betimleyici simetri muhakemesi açısından karşılaştırıldığı bir fMRI çalışmasında, Jacobsen ve arkadaşları (2006) içsel olarak üretilen bilginin işlenmesiyle ilişkili olan Brodmann alanlarında (BA9/10), estetik muhakemede artan bir aktivasyon bulmuşlardır. Benzer bir şekilde müzik alanında da BA9 ve BA10 alanlarında güzel bulunmayan uyarılara göre güzel bulunan uyarılarda benzer sonuçlar elde edilmiştir (Kornysheva v.d. 2010). Cupchik, Vartanian, Crawley ve Mikulis (2009) temsili resimlerle yaptıkları bir çalışmada, estetik yönelimin iki taraflı insula (duygusal işleme) ve sol lateral prefrontal kortekste daha yüksek aktivasyonu ile ilişkili olduğunu rapor etmiştir.

Demans ve Alzheimer tanılı hastalarla yapılan çalışmalar, görsel sanatın bilişsel açıdan bazı kazanımları olduğuna işaret etmektedir. Young, Camic, Tischler, Hulbert ve Camic (2015), demanslı kişilerde özellikle şarkı söyleme ve görsel sanatın bilişsel yetenekler üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır. Örneğin, sanat eserlerini izlemenin ve tartışmanın, dikkat, bellek uyarımı ve iletişimde artışlara yol açtığı gösterilmiştir. MacPherson, Bird, Anderson, Davis ve Blair (2009) tarafından yapılan bir araştırmada, bir galerideki sanat çalışmalarının tartışılmasının, daha gelişmiş

demanslar için erken dönemlerde bilişsel ve duygusal uyarım sağladığını bulmuştur. Rosenberg (2009), sanatı izleme sonrasında benlik saygısının artmasının yanı sıra, hem demans hem de aile bakıcı gruplarında daha olumlu bir duygudurum olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, sanat etkinliklerine bağlı olarak dikkat ve problem çözme becerilerinde artış olduğu bildirilmiştir (Fischer ve Specht 1999).

Estetik deneyimi etkileyebilecek faktörlerden birisi eserin soyutlama (abstraction) seviyesidir. Temsili sanatlarda genellikle bir hikâye anlatılır ve içeriğinde çoğunlukla kişiler arası sorunlar olur. Bu durum da, olumsuz duyguları temsil eder ve ortaya çıkarır. Soyut resimler ise çoğunlukla ne kurgusal ne de temsildir. Benzer bir şekilde, enstrümantal müzik ve deneysel filmler gibi diğer sanat biçimleri için de bu durum geçerli olmayabilir. Sherman, Grabowecky ve Suzuki (2015), yaptıkları çalışmada, farklı kültürlerden, farklı dönemlerden, farklı sanat akımlarından eserleri karşılaştırmışlardır. Kişilere gördükleri eserleri ne kadar beğendiklerine ek olarak, ne kadar karmaşık buldukları da sorulmuştur. Resimler gösterildikten sonra görsel-nesne çalışma belleğini ölçen bir işlem uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçları, eserin özelliklerinden çok, algılanan karmaşıklığın ve çalışma belleğinin optimal etkileşiminin sanat beğenisini artırdığını göstermiştir. Bir başka çalışmada ise, temsili sanat örnekleri farklı sürelerde ekranda gösterilmiştir (Marin ve Leder 2016). Algılanan karmaşıklık ve resim beğenisi, gösterim zamanına göre ters bir U biçiminde sonuçlar göstermiştir. Lyssenko, Redies ve Hayn-Leichsenring'in (2016) yaptıkları çalışmaya göre soyut sanatın işlenmesi ve beğenilmesi karmaşık örüntüler ortaya çıkarmaktadır. Soyut tabloların estetik deneyiminde renklerin yarattığı duyuşsal etki hâkim olmaktadır. Soyut sanatlardaki diğer görüntü özelliklerinin ise anlamlı bir etkisi bulunamamıştır.

1.1.2. Sanatın Bağlamdaki Etkisi

Uzmanlık, sanat eserlerinin işlenmesinde ve beğenilmesinde etkili olan bir faktördür. Uzmanlar sanat çalışmalarını sanata özgü kavramlar temelinde yorumlamaya çalışmaktadır, uzman olmayanlar ise muhtemelen kişisel deneyimlerini ve gündelik bilgilerini kullanmaktadırlar. Augustin, Leder, Hutzler ve Carbon'ın (2008:137) yaptığı çalışma, uzmanların ve acemilerin sanat yapıtlarını farklı parametrelerle işlediğini

göstermektedir. Uzmanlar için sanat tarzı, uzman olmayanlar için ise kişisel hisler hâkim olmaktadır. Benzer bir şekilde Belke, Leder ve Augustin (2006), stil bilgisinin soyut sanat beğenisi üzerindeki etkisinde sanat uzmanlığının aracı bir rolü olduğunu göstermiştir.

Uzmanlık, eserin uzaysal algılanışını bile etkilemektedir. Seidel ve Prinz'in (2018) yaptığı çalışmaya göre aynı resimler, usta bir sanatçının eseri olarak sunulduğunda bir öğrencinin çalışması olarak sunulmasına göre daha büyük olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca, resim boyutu büyüdüğünde daha iyi olarak görülmektedir. Usta bir sanatçının çalışması olarak sunulan bir eser, sahte olarak sunulmasına göre daha büyük, daha yakın ve daha iyi görülmektedir. Katılımcılar, usta sanatçıların resimlerinin duvarda öğrencilerin resimlerinden daha yüksekte yer alması gerektiğini düşünmektedirler. Bir resim yükseğe asıldığında, göz seviyesinde sunulduğundan daha iyi olarak, göz seviyesinin altında sunulduğunda ise daha kötü olarak değerlendirilmektedir.

Bir sanat eserinin nasıl sunulduğu, eserin diğer özellikleri kadar önem taşımaktadır. Gerçekten de, eserin başlık bilgisi değiştirildiğinde, eserin beğeni düzeyleri de değişmektedir (Leder, Carbon ve Ripsas 2006). Hatta, bir fMRI çalışmasında aynı sanat eserlerini inceleyen gruplara eseri estetik açıdan veya pragmatik açıdan incelemeleri yönergesi verildiğinde kişilerden alınan sinyal değişimleri farklılaşmaktadır (Cupchik, Vartanian, Crawley ve Mikulis 2009). Sanat fotoğrafçılığı veya hijyen eğitimi amacıyla yapılan bir belgeselin fotoğrafları olarak iki farklı koşulda sunulan iğrenç konuların fotoğraflarını sunan bir çalışmada (Wagner, Menninghaus, Hanich ve Jacobsen 2014), sanat grubundaki katılımcılar daha yüksek düzeyde olumlu duygular göstermiştir. Aynı zamanda, iki koşul arasındaki iğrenme duyguları farklılaşmamıştır.

Park, Yung ve Jeong (2015), göz-izleme cihazı yardımıyla yapılan çalışmada soyut resimlerin estetik muhakeme üzerindeki etkisini incelemiştir. Resimler ise sanatçı bilgisi, eserin adı, sanatçının yorumu, eleştirmen yorumu veya açık arttırma bilgisi verilerek sunulmuştur. Eleştirmen yorumları, izleyicilerin dikkatini sunulan

yorumlarla ilgili görsel bileşenlere yönlendirmiştir. Bununla birlikte, sanatçının yorumu sunulduğunda resmin belirli özelliklerine dikkate alınmamakta ancak estetik muhakeme artmaktadır.

Eserin sunulma biçimi kadar, sunulduğu ortam da eserin beğenilme düzeyini etkilemektedir. Örneğin, müze ortamında modern sanat daha çok beğenilmekteyken, sokak bağlamında grafiti sanatı daha çok beğenilmektedir (Gartus, Klemer ve Leder, 2015). Müzeye gelen kişilere fizyolojik ölçümlerinin alındığı bir eldiven giydirilerek yapılan bir çalışmada da kalp atış değişkenliği ve deri iletkenliği gibi değişkenler, sanat beğenisiyle pozitif yönde korelasyon göstermiştir (Tschacher v.d. 2012). Sanat ve estetik hakkındaki çalışmaların birçoğu laboratuarda yapılmaktadır. Bu durum da, sonuçların genellenebilirliği açısından bazı sınırlılıklar getirmektedir (Mitschke, Goller ve Leder 2017). Ayrıca, müzelerde veya galerilerde incelenen sanatın etkileri laboratuardakinden daha yoğun ve daha etkileyicidir. Gerçekten de, müze ve laboratuvar karşılaştırması yapan çalışmalar (Specker, Tinio ve Van Elk 2017), estetik deneyimin (örn. gördükleri resimleri daha sonra hatırlama) müzelerde daha iyi olduğunu göstermektedir. Diğer bir yandan, laboratuvarda yapılan çalışmalar doğası gereği daha kontrollü olabilmektedir.

Sosyal bağlam, sanatla nasıl etkileşimde bulunduğumuz üzerinde önemli bir role sahiptir. Bunun temeli, bir kişinin kendi akranlarına uyma isteği ya da istenen referans grubuna katılmak için beğenilerini normalleştirmeye çalışmasıdır. Bu etki genellikle zor ulaşılan arzu nesnelerinde (örn., pahalı bir sanat eseri) daha belirgindir ve kişinin kendi imajını tanımlama ve geliştirmede önemli olabilir (Lauring v.d. 2016).

Hanquinet'in (2013) yapmış olduğu tarama çalışması, sanatın sosyal bağlamı hakkında önemli ipuçları vermektedir. Buna göre sanat müzelerine giden ziyaretçiler çoğunlukla üst ve orta sosyal sınıfların yüksek eğitimli bireylerinden oluşmaktadır. Sanat, bu bireyler tarafından sınıf ilişkilerini destekleme aracı olarak değerli görülmektedir. Ayrıca, müzelere giden bireyler insanların büyük bir kısmının statü farklılıklarına değer verdiğini belirtmektedir. Müzelere giden insanların çoğunluğu, sanatı incelemeyi kendi yüksek ahlaki değerlerine bağlarken, katılımcıların yaklaşık

yarısı ise sanattan hoşlanan insanların, diğerlerinden daha iyi olduklarını açıkça belirtmektedir. Müzelere gitmeyen kişiler ise galerilerin ya da sanat eserlerinin yetersiz maddiyat veya eğitime sahip olduklarını düşündükleri için erişilemeyen aşırı resmi ve zorlu yerler olabileceğini belirtmektedir. Müzelere veya galerilere gitmeyen kişilerin olumsuz değerlendirmelerinin genellikle sosyal dışlanma ile ilgili olduğu gözlenmiştir. Aynı zamanda, sanat yapıtlarının kendileri de nadir bulunan ve genellikle yüksek parasal değeri olan bir görüntü çizerler ve bir sanat eserine sahip olmak kültürel sermayenin ve statü sergilemenin bir aracı olarak görülür (Lauring v.d. 2016).

1.1.3. Estetik Deneyimi Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar

Estetik deneyimin ne olduğuna dair sanat felsefesi alanında birçok farklı yaklaşım farklı yanıtlar vermektedir. Tanımların ortak noktası, estetik deneyimin gündelik deneyimden bazı açılardan farklılaşmasıdır. Genel olarak, öznenin nesneye tüm dikkatini vererek diğer nesnelerin, olayların, gündelik dertlerin veya endişelerin bastırıldığı zaman ortaya çıkan psikolojik süreç olarak tanımlanabilir (Markovic 2012). Bu açıdan, estetik deneyim hedef yönelimli (pragmatik) olmaktan çok, deneyimin kendisine odaklanmaktır.

Estetik deneyimin nasıl işlediğini açıklayan bazı psikolojik açıklamalar da mevcuttur. Bu açıklamalar, sanat felsefesindeki gibi estetik deneyimin ne olduğunu anlamaktan çok, psikolojik süreçler bağlamında nasıl çalıştıklarını açıklamaktadır. Estetik deneyimi açıklayan psikolojik görüşler daha çok sanat beğenisini anlamak üzerine yapılmış kuramsal açıklamalardır. Deneysel anlamda estetik deneyimi ilk inceleyen araştırmacı Berlyne (1971), sanat tercihlerini ödül ve ceza sistemlerine dayanarak açıklamıştır. Karmaşıklık ve faydacı durumun ters bir U şeklinde optimum değere ulaşacağını öne süren bu psikobiyojik görüşün üzerine birçok yeni açıklama getirilmiştir. Aşağıda tartışılan kuramlar, sanatı belli özellikler açısından ele alan güncel bilişsel kuramlardır.

1.1.3.1. Akıcılık Süreci Kuramı

Akıcılık süreci görüşüne göre (Reber, Schwarz ve Winkielman 2004) sanat, işlenmesi kolay olduğu zaman güzeldir. İşlemenin kolaylığı da objenin prototipliği, simetri ve zemin kontrastı gibi özelliklerden kaynaklanır. Reber ve arkadaşlarının (2004:365) önerdiği akıcılık (fluency) temelli model, uyarıcı özelliklerinin ve algılayanların bilişsel ve duyuşsal süreçlerinin etkileşiminden ortaya çıkan algılayıcının işleyiş deneyimlerine odaklanmaktadır. Modelin temel dayanağı, algılayan nesneyi daha akıcı bir şekilde işledikçe estetik tepkisinin daha olumlu olacağı ve işleyiş akıcılığının estetik beğeni muhakemelerinden beslendiği, çünkü insanların değerlendirci muhakemelerde bulunma konusundaki öznel deneyimlerinden yararlandıklarıdır. Simetri, zıtlık ve berraklık gibi uyarıcı özellikleri ve izleyicinin uyarıcı ile geçmiş akıcılığı artırmaktadır.

Bazı çalışmalar (örn., Mandler, Nakamura ve Van Zandt 1987) negatif uyaranlara tekrar tekrar maruz kalmanın görüntülerin daha pozitif olarak değerlendirmesine yol açtığını, diğer çalışmalar ise bunun tersinin olduğunu göstermektedir (bk. Reber, Winkielman ve Schwarz 1998). Bu karışık sonuçlar, estetik deneyimin işleyiş akıcılığı ve akıcılığın duyuşsal muhakemelere olan etkileri bağlamında açıklanabilir (Reber, Schwarz ve Winkielman 2004:375). Buna göre, bir uyarının tercih edilmesi, tanımlanabilmesi ve anlaşılabilmesi kolaylığına bağlıdır. Bu açılardan, anlaşılabilir olan uyaranlar daha akıcı bir şekilde işlenmektedir.

Reber v.d. (2004), işleme akıcılığının hem algısal akıcılığı (uyaranı tanımlama) hem de kavramsal akıcılığı (anlamın bir uyarana atfedilmesi) içerdiğini belirtmektedir. Her ne kadar yukarıda belirtilen araştırma bulguları bu çıkarımları desteklese de, düşük akıcılık veya prototipik olmama durumlarında nasıl bir süreç işlediğini açıklayamadığı için eleştirilmektedir.

1.1.3.2. Bilişsel Yorumlama Modeli

Estetik duyguların bilişsel yorumlama modeline göre ise (Silvia 2005a, 2005b; Silvia ve Brown 2007) görsel sanata olan ilginin kaynağı doğrudan muhakemeler değil duygulardır. Ayrıca, diğer duygularla birlikte bu ilginin kaynağı yorumlamalardır. Bilişsel yorumlamanın iki temel ögesi, yenilik-karmaşıklık ve baş etme potansiyelidir. Bilişsel yorumlama modeli, tiksinti veya öfke gibi negatif duygular uyandıran eserlerin de neden beğenildiğini açıklayabilmektedir. Duygular ne kadar negatif değerlikte olsa da, uyarıcılar kişilere yeni veya karmaşık geldiğinde ya da uyarıcılarla baş etme potansiyeli mevcut olduğunda verilen eser beğenilmektedir. Silvia'nın (2005a) estetik yorumlama modeli, izleyicinin olayları ve ortaya çıkan duyguları değerlendirmesine önem vermektedir. Yorumlama kuramları duyguların doğrudan olaylardan ziyade, olayların (uyaranların) değerlendirilmesinden dolayı ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Değerlendirme, bir kişinin hedeflerine, başa çıkabilme yeteneğine ve kişisel ya da ahlaki standartlara ve diğer koşullara atıfta bulunularak tanımlanabilir.

Estetik duyguların ne olduğuna dair görüş birliği olmasa da, en geniş anlamda, estetik duygular, estetik algı ve değerlendirmeyle ilişkili ya da deneyimlenen duygusal tepkilerdir. Menninghaus vd. göre (2017), estetik muhakeme ve duygular, diğer muhakeme ve duygularımızdan kişisel güvenlik ve kontrol bağlamında farklılaşır. Bir eseri izlerken kişisel güvenlik riski bulunmaz, çünkü bir eserde temsil edilen hiçbir şey doğrudan zarar veremez. Aynı zamanda izleyiciler, kendi kendilerini motive eden bir yolla bir sanat yapıtına maruz kaldıkları ve devam ettirdikleri ya da devam ettirmedikleri durumları kontrol altında tutmaktadırlar. Estetik duyguların gündelik duygulara göre güvenlik ve kontrol özellikleri daha fazla olduğu için planlı (intentional) olduklarını söylemek mümkündür.

Duygusal olarak pozitif içeriği olan kişilerin fotoğrafları ve görsel sanat eserlerinin fotoğraflarının kullanıldığı bir çalışmada, uyaranların gerçek olduğu bilgisi verilmesine kıyasla sanat eseri oldukları bilgisi verildiğinde pozitif duygular bağlamında daha düşük puanlar almıştır (Gerger vd. 2014). Aynı zamanda, estetik beğeni dereceleri her iki bilgilendirme açısından farklı değildir. Sadece negatif duygusal

değerliğe sahip olan resimler, sanat eseri bilgilendirmesinin olduğu koşulda daha iyi sonuçlar göstermiştir. Negatif duygusal içerikli resimler, verilen negatif duygusal tepkilere rağmen, anlamlı derecede daha yüksek beğeni oranları göstermişlerdir. Başka bir çalışmada ise, seyirciler üzgün film ve hikâyelerin, mutlu olanlara göre daha yoğun bir şekilde kendilerini etkilediğini belirtmişlerdir (Wassiliwizky v.d. 2015).

1.1.3.3. Basamaklı Bilgi-İşleme Modeli

Leder vd. (Leder, Belke, Oeberst ve Augustin 2004; Leder ve Nadal 2014), farklı temsillerin oluşturulduğu ve farklı süreç değişkenlerinin tanımlandığı bir dizi işlem aşamasını tanımlayan, eserlerin estetik beğenisinin bilgi işleme modelini önermiştir. Modelin temel süreç aşamaları algısal analizler, örtük bellek temsilleri, açık sınıflandırmalar, bilişsel ustalık ve değerlendirme şeklindedir. Model, estetik muhakeme ve duygular olarak iki farklı çıktıyı önermektedir. Basamaklı bilgi-işleme modeline göre, estetik duygular ve estetik muhakemeler iki farklı tipte çıktıdır. Bu model, sırayla ve geribildirim döngüleri yoluyla bağlanan beş bilgi işlem aşamasından (algısal analizler, örtük bellek entegrasyonu, açık sınıflandırılma, bilişsel uzmanlık, değerlendirme) oluşur. Değerleme sürecinde estetik muhakeme, bilişsel uzmanlık aşamasındaki yorumlamalara dayanarak yapılır. Ayrıca, estetik deneyim sürecinin yan ürünü olan estetik duygu, estetik muhakeme ile etkileşir. Bu modelin son aşamasında ise estetik duygular ve estetik muhakeme çıktıları ortaya çıkmaktadır. Model sanat eserinin bağlamını da göz önünde bulundurmaktadır. Yani, modele göre kişi var olan objeye sanat eseri olarak yaklaşmalıdır. Sanat eseri olarak yaklaşmak estetik değerlendirme için yeterli olmasa da, estetik deneyim gerçekleşmesi için gerekli bir koşuldur. Bu model hem niyetli hem de yapısal değişkenleri ele aldığı için hem yukarıdan-aşağıya hem de aşağıdan-yukarıya süreçleri göz önünde bulundurur. Ayrıca model, önceki bilgiler ve uzmanlık gibi faktörlerden etkilenebilecek daha üst düzey süreçlere ve nesnel uyaran özelliklerine bağlı yönleri içermektedir. Leder (2001), maruz kalma ve aşına olunanı tercih etme eğiliminde olduğumuz inancı (muhtemelen daha kolay işleyebildiğimiz için) konusunda bir çalışma yapmıştır. Van Gogh resimleri kullanılarak yapılan deneylerde, aşinalığın beğeniyi artırdığını, ancak maruz kalmanın kısa süreli etkisinin olduğunu göstermektedir.

Özetle, estetik deneyimi açıklayan kuramlar eser ve esere yönelik değerlendirmelerin etkisine odaklanmaktadır. Akıcılık süreci kuramı, eserin algısal olarak işlenmesinin kolay olduğunda beğenin artacağını öngörmektedir. Bilişsel yorumlama modeli, negatif duygu uyandıran eserlerin yeni veya ilginç olarak algılandığında beğenilebileceğini öngörmektedir. Basamaklı bilgi işleme modeli ise çok sayıda bilgi işleminden sonra estetik duyguların ve muhakemenin ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu kuramların hiçbirisi performans veya bilişsel esneklik bağlamında öngörüle bulunmamaktadır. Başka bir deyişle bu kuramların hepsi sanat beğenisini açıklamaktadır. Bu araştırmada bir üst bilişsel işlev olan bilişsel esneklik çeşitli uyaranlar açısından incelenmektedir.

1.2. Bilişsel Esneklik

Bilişsel esneklik, değişen görev taleplerine cevap olarak çalışma belleği, dikkat ve cevap seçimini değiştirme kapasitesidir (Deák ve Wiseheart 2015: 31). Bir başka deyişle, bilişsel esneklik insanların farklı bir yaklaşıma geçebilmeleri veya farklı bir bakış açısını düşünebilmeleridir (Nijstad, De Dreu, Rietzschel ve Baas 2010: 42) ve genellikle yönetici işlevlerden biri olarak tanımlanır. Murray ve diğerleri (Murray, Sujan, Hirt ve Sujan 1990: 413) bilişsel esnekliği, görevle alakalı kategorilerin hiyerarşik sınıflandırmasını yapabilme becerisi olarak tanımlamaktadır. Tüm bu tanımların ortak noktası, insanların alışkın olduğu düşünme tarzına ve sabit görev stratejilerine bağlı kalmamasıdır.

Bilişsel esneklik üzerine yapılan nörogörüntüleme çalışmaları, prefrontal korteks, bazal ganglia, ön singulat korteks ve arka parietal korteks aktivitelerinin bilişsel esnekliği yordayan beyin bölgeleri olduğunu göstermektedir (Leber, Turk-Browne ve Chun 2008). Bahsedilen bu beyin bölgeleri, kişilik ifadesi, karar verme, sosyal davranış, ödül beklentisi, etik ve ahlak, gibi belirli üst düzey işlevlerle birlikte dürtü kontrolü, duygular, planlı hareketler, motor hareketlerinin kontrolü, işlemsel öğrenme, mekânsal akıl yürütme ve dikkat yönetimi ile de ilişkili merkezlerdir (Cabeza, Ciaramelli, Olson

ve Moscovitch 2008; Decety ve Jackson 2004; Stocco, Lebiere ve Anderson 2010; Yang ve Raine 2009).

1.2.1. Ölçüm Araçları

Bilişsel esnekliği ölçmek için çok çeşitli ölçüm teknikleri kullanılmaktadır. Bazı ölçümler yalnızca belirli yaş grupları için kullanılmaktayken, diğerlerinde böyle bir durum söz konusu değildir. Kullanılan esneklik ölçümüne göre sonuçları yorumlama biçiminin de değişebileceği unutulmaması gereken bir faktördür. Literatürde en sık kullanılan ölçümler kategori ölçümleri ve Stroop paradigmasıdır. Her ölçümün kendine özgü avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Esneklik hakkındaki araştırmaları bu bağlamda üçe ayırmak mümkündür. Bunlar, eşleme ölçümleri, Stroop paradigması ve kategorizasyon ölçümleridir.

1.2.1.1. Eşleme Ölçümleri

Eşleme ölçümlerinde genellikle bir özelliğe göre sınıflandırma yaptıktan sonra diğer özellik dâhil edilerek sınıflandırma yapılması istenir. Yani buradaki amaç yeni çözüme adapte olunup olunamadığını anlamaktır. Bu testler özellikle çocuklarda kullanılması mümkün olan testlerdir. Çocuklarda kullanılan esneklik ölçümleri diğer ölçümlerden yapı bakımından farklılık göstermektedir. Her ne kadar diğer bazı ölçümlerin basitleştirilmiş versiyonları özellikle ileri çocukluk döneminde kullanılabilir de, çocuklar için geliştirilmiş bazı testler bulunmaktadır.

A-not-B testinde, çocuğun erişebileceği A noktasına hedef nesne tekrarlı olarak saklanır ve geri çıkartılır. Daha sonra yine ulaşabileceği B noktasına konulur ve burayı inceleyip incelemeyeceği gözlenir. Yaklaşık 1 yaşından sonra çocuklar bu beceriyi elde etmektedirler (Smith ve Thelen 2003). Yönetici işlevlerin ölçümü için kullanılacak en erken dönem testinin bu olduğu söylenebilir.

Boyutsal değişim kart eşleşme görevinde, çocuklardan kartları önce bir özelliğe göre sıralamaları istenir. Daha sonra ise başka bir özellik verilerek sıralama yapmaları

istenir. 3 yaşındaki çocuklar bu testte başarı gösteremezken, 5 yaşındaki çocuklar bu testi yapabilmektedirler (Fischer 2011). Bu testin çoklu sınıflandırma gerektiren versiyonları da mevcuttur (Bigler ve Liben 1992).

Wisconsin kart eşleme testi (Wisconsin Card Sorting Test; Chelune ve Baer 1986) ise çok kullanılan nöropsikolojik testlerden biridir. Yetişkinlerde genellikle beyin hasarına bağlı bazı işlevsel sorunların anlaşılmasında kullanılmaktadır. Bu testte birçok farklı kartın üzerinde renk, biçim ve içerik bakımından farklı şekiller vardır. Katılımcılardan özelliklerine göre bu kartları işlemesi istenir.

1.2.1.2. Stroop Paradigması

Stroop paradigması ya da daha bilinen adıyla Stroop etkisi, psikolojide en bilinen fenomenlerden birisidir. Stroop (1935) tarafından kavramsallaştırılmış bu etki daha sonra bir nöropsikolojik test olarak kullanılmıştır. Buna göre kişilere farklı renklerde yazılmış renk isimleri gösterilir (ör. kırmızı renkte yazılmış mavi kelimesi). Farklı şekillerde kullanımları olsa da klasik olarak önce yazılmış olan kelimelerin okunması, daha sonra da kelimelerin renklerinin okunması istenerek tepki süresi ölçülür. Bu şekilde yeni duruma adapte olurken ortaya çıkan değişim gözlenebilmiş olur. Bu test ile bilişsel esneklik, seçici dikkat ve işleme süresi ölçülmektedir.

1.2.1.3. Kategorizasyon Ölçümleri

Kategorizasyon çalışmalarında temel amaç belirli bir örneği daha geniş olan kategoriye uyumlu şekilde sınıflandırmaktır. Bu sınıflandırma skorları, bilişsel kapsayıcılık veya bilişsel esnekliğe (Murray, Sujana, Hirt ve Sujana 1990) işaret etmektedir. Örneğin, ulaşım konusunda otobüs cevabı basmakalıp bir cevap iken, deve cevabı ilk akla gelemeyen cevaplardan birisidir. Aynı zamanda verilen örneklerin, belirli bir kategoriye uyup uymadığının puanlanması da bu bağlamda kullanılmaktadır (Isen ve Daubman 1984)

Kategori kullanımının bilişsel esnekliği ölçmede kullanılabileceği bir yöntem de düşünce akışındaki kategorilerin sayımıdır. Yani, düşünce üretimi görevlerinde taranan kategori sayısı da esnekliğin bir ölçümü olarak kullanılmaktadır (De Dreu, Nijstad ve Baas 2010; Nijstad, Stroebe ve Lodewijkx 2002). Bu şekilde hem bilişsel esneklik, hem de düşünce akışı ve performans ile ilgili ölçümler alınabilmektedir. Bu yöntemin bir avantajı da standardize edilmiş testler gibi belirli bir doğru cevabın olmayıp, katılımcının yaratıcılığına bağlı olmasıdır.

1.2.2. Esneklik ve Yaratıcılık

Yaratıcılığın birçok farklı tanımlaması yapılabilir. En genel anlamda, orijinal ve olağandışı düşüncelerin ortaya çıkması ile çerçevelenebilir (Guilford 1967). Yaratıcılık, genellikle çağrışımsal belleğe (Boden 2004) dayalı yeni düşünceler üretme yeteneğidir. Başlangıçtaki beklentilerin aksine, yaratıcılık belli kişilerin ya da üstün yetenekli bireylerin özelliği değildir. Gerçekte, herkesin bir yaratıcı potansiyeli (Runco 2004) vardır. Yaratıcılık konusundaki deneysel çalışmalar kategorizasyon, kelime çağrışımları, ıraksak düşünme veya düşünce akıcılığı gibi çeşitli görevleri içerir. Tüm bu görevlerin ortak noktası, düşünceler arasında kombinasyon yaparak yeni bir düşünce ortaya çıkarmaktır.

Kategorizasyon çalışmalarında bahsedildiği gibi, düşünce akışı veya düşünce üretimi çalışmaları hem yaratıcılığın hem de esnekliğin ölçümü için bizlere ipuçları sağlamaktadır. Düşünce üretimi görevlerinde yaratıcılığı ortaya çıkaran en çok kullanılan yöntemlerden birisi beyin fırtınasıdır. Beyin fırtınası ismini ortaya atan ilk kişi olan Osborn (1957), doğru ya da yanlış olarak sınıflandırılmayacak potansiyel çözümlerin olduğu problemlerde bu tekniğin işe yarayacağını önermiştir.

Osborn, beyin fırtınasının eleştirisiz düşünce üretimine dayanması gerektiğini belirtmektedir. Yaptığı çalışmalar sonucunda beyin fırtınası için dört kural belirlemiştir. Bunlar, düşüncelerin eleştirilmemesi, akla gelen tüm düşüncelerin yazılması, düşüncelerin niteliğine değil niceliğine önem verilmesi ve düşüncelerin birleştirilmesidir.

Osborn, beyin fırtınası tekniğinin en çok gruplarda işe yarayacağını iddia etmiştir. Ancak yapılan çalışmalar, tek başlarına beyin fırtınası yapan aynı sayıda kişinin, beyin fırtınası grubuna göre daha başarılı olduğunu göstermiştir (Taylor, Berry ve Block 1958). Bundan dolayı sonraki çalışmalar, grupların neden daha kötü bir performansa sahip olduğunu araştırmışlardır.

Gruplardaki üretim kayıpları için belirli açıklamalar getirilmiştir. Boş verme ya da kaytarma (free-riding) açıklamasına göre (Diehl ve Stroebe 1987) kişiler diğer üyelerin daha iyi olduğunu düşünerek düşünce üretimini diğer üyelere bırakmak istemektedirler. Aşağı doğru performans eşlemesi de beyin fırtınasındaki bir diğer problemdir (Paulus ve Dzindolet 1993). Buna göre beyin fırtınası grubundaki kişiler, kendilerini en az performans gösteren kişinin performansına eşlemeye eğilimlidirler. Etkileşim kaygısı da gruplarda performansın düşmesine neden olan faktörlerden birisidir (Camacho ve Paulus 1995). Kişiler özellikle değerlendirileceklerinden kaygı duyduklarında bu etki ortaya çıkmaktadır. Üretim engellemesi de (Diehl ve Stroebe 1987) beyin fırtınası gruplarının performans kaybını açıklayan bir başka faktördür. Beyin fırtınası oturumlarında kişiler genellikle sıra kendilerine geldiklerinde düşüncelerini ifade etmektedirler. Bundan dolayı, sıra kendilerine gelene kadar düşüncelerin unutulmasına veya yeni düşüncelere odaklanılamamasına yol açmaktadır.

Beyin fırtınası oturumlarındaki bu problemlerden dolayı araştırmacılar bu sorunları aşacak yeni teknikler bulmaya çalışmışlardır. Bu tekniklerden ilki elektronik beyin fırtınasıdır (Valacich, Dennis ve Connolly 1994). Bu teknikte, kişiler bir bilgisayar yardımıyla, düşüncelerin ortak olarak paylaşıldığı bir platforma düşüncelerini aktarır. Kişiler hem başkalarının düşüncelerini okuyabilirken, sıra beklemek zorunda kalmadan kendi düşüncelerini ifade edebilirler.

Bir diğer yöntem ise beyin yazımıdır (Paulus ve Yang 2000). Beyin yazımı yönteminde, kişiler küçük kâğıtlara düşüncelerini yazarak grup içinde bu kâğıtların dolaştırılması sağlanır. Elektronik beyin fırtınasında olduğu gibi, kişiler sıra beklemeden düşüncelerini üretebilirken diğerlerinin düşüncelerinden de faydalanabilir.

Bu tekniklerle birlikte, grup beyin fırtınasının etkili olabileceği anlaşılmıştır. Sözel olarak beyin fırtınası yapmak yerine düşüncelerin kâğıda veya bilgisayara yazılmasının avantajları bu yöntemlerle ortaya çıkmıştır. Bunun haricinde, beyin fırtınası bireysel olarak da yaratıcılığın ölçümü için etkili bir yöntemdir ve literatürde sık kullanılan bir yöntem olarak daha çok kullanılmaya başlanmıştır.

1.2.3. Duygular ve Biliş

Duygudurum (mood) genel pozitif ya da negatif ruh halini tanımlarken, duygular (emotions) öfke, mutluluk, tikslenme gibi daha spesifik hisleri tanımlamaktadır (bk. Barsade ve Gibson 2007). Duyuşsal (affective) süreçler ise tüm bu tanımları kapsayan bir şemsiye kavramdır.

Pozitif duyguların daha global bir düşünme tarzıyla, negatif duyguların da daha dar bir düşünme tarzıyla ilişkili olduğu erken çalışmalardan beri bilinmektedir (bk. Frederickson 2001). Bu açıdan pozitif duygudurum daha kestirmeci bir düşünme tarzına, negatif duygudurum ise daha analitik bir düşünme tarzına yol açmaktadır (Pham 2007). Başka bir deyişle, pozitif duygular daha yüzeysel ama daha esnek, negatif duygular ise daha kararlı ve sistematik bir bilişsel yapıya neden olmaktadır (Rowe, Hirsh ve Anderson 2007).

1.2.3.1. Duygular ve Esneklik

Duygular ve esneklik konusundaki ilk çalışmalardan beri (Isen ve Daubman 1984), pozitif duyguların esnek düşünme üzerindeki etkisi bilinmektedir. Duyguların esneklik üzerindeki inceleyen birçok çalışma, tutarlı bir şekilde pozitif duyguların esnekliği artırdığını göstermektedir (örn., Baas, De Dreu ve Nijstad 2011; de Dreu, Baas ve Nijstad 2008; Göritz ve Moser 2003; Murray vd. 1990). Araştırma bulguları pozitif duygular ile esneklik arasında tutarlı olarak bir etki olduğunu gösterse de, bu durum yaratıcılık için söz konusu değildir. Duygular ve yaratıcılık üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla pozitif duyguların etkisini göstermiş olsa da (örn., Grawitch, Munz ve Kramer 2003; Hirt, Melton, MacDonald ve Harackiewicz 1996), belli koşullar altında

negatif duyguların da yaratıcılığı artırdığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (örn. Gasper 2003; Jones ve Kelly 2009). Bu tartışmayı kapsam gereği dışarıda tutmak gerekmektedir. Pozitif duyguların esneklik üzerindeki etkisini inceleyen bazı kuramlar bulunmaktadır.

Genişletme ve inşa etme kuramına göre (Broaden and Built Theory; Frederickson 2001), pozitif duygular kişinin çevresine olan farkındalığını artırır ve kişi çevresini farklı düşüncelerle birlikte inceler. Bu şekilde genişletilmiş dikkatle birlikte, çevre daha hızlı taranarak daha esnek bir yapı ortaya çıkar. Negatif duygular ise evrimsel açıdan hayatta kalma ile ilişkilidir ve organizmaya çevrede bir problem olduğu sinyalini verir. Hayatı tehlikeye atan şeyler olduğunda da, daha spesifik bir dikkat gerektiren yapı ile problemler çözülmektedir. Bundan dolayı negatif duygular daha sınırlı bir dikkat ve daha sistemli bir bilgi işlemeyi beraberinde getirir. Daha önceki kuramsal açıklamalar da duygular ve esneklik ilişkisini bu bağlamda ele almıştır (Schwarz 1994). Bu kuramların üzerinde durduğu şey, duyguların çevre hakkında bilgi verdiğidir.

Faydacı durumsallık kuramına göre ise (Hedonic Contingency Theory; Hirt, Levine, MacDonald, Melton ve Martin 1997), kişiler kendi duygudurumlarına göre faydacı bir şekilde davranmaktadırlar. Pozitif duygudurumdaki bireyler hâlihazırdaki durumlarını korumaya çalışırken, negatif duygudurumdaki kişiler öncelikle kendi duygudurumlarını düzeltmeye çalışırlar. Pozitif duygudurumdaki kişiler, bu hallerini devam ettirebilmek için verilen görevi daha zevkli ve ilginç yapacak yollarla devam edeceklerdir. Yani, pozitif duygular ve esneklik ilişkisini açıklayan bu kurama göre kişiler duygu yönetimi yapmaktadır. Yapılan çalışmalarda kuramın öngördüğü şekilde bulgulara ulaşılmıştır (Hirt, Devers ve McCrea 2008).

İki yönlü yaratıcılık modeli (The Dual Pathway to Creativity Model; Baas, Roskes, Sligte, Nijstad ve de Dreu 2013; Nijstad, de Dreu, Rietzschel ve Baas 2010), yaratıcılığın ara süreçlerini anlamaya çalışan bir modeldir. Modele göre yaratıcılığın iki yordayıcısı esneklik ve sabitliktir (persistence). Pozitif duygular esnekliği artırarak yaratıcılığı artırmakta, negatif duygular ise sabitliği artırarak yaratıcılığı artırmaktadır.

Bu yönüyle bu model, duygudurum çalışmalarındaki bazı tutarsız sonuçları açıklayabilmektedir.

1.3. Çalışmanın Amacı

Literatürdeki var olan tüm bu çalışmalara rağmen, sanat eserlerinin kişileri ne kadar esnek yaptığına dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bundan dolayı, bu çalışmada sanat eserleri çeşitli özellikleri bakımından sunulacak ve sonrasında yapılacak olan görev üzerinden esneklik skorları karşılaştırılacaktır. Bu araştırmanın önceki araştırmalardan farkı, sanat beğenisini ölçmenin yanında performans ölçümü alacak olmasıdır. Bu bağlamda, kuramlar ilk defa bir performans görevinde test edilecektir. Daha önce de belirtildiği gibi, kuramlar daha çok sanat beğenisi ile ilgili açıklamalarda bulunmaktadır. Daha da ayrıntılı olarak ifade edilirse, kuramların hepsi sanat eserinde yer alan uyarıcıların işlenmesine ve beğeniyle ilişkisine vurgu yapmaktadır. Mevcut araştırmada, Deney I'de sanat eserleri temsili (somut), dışavurumcu (orta düzeyde somutluk) ve soyut açılardan seçilmiş ve bu eserlerin öznel değerlendirmeler ve performans üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Çalışmada toplamda dört adet deney yapılmıştır. Deneylerden önce, kullanılacak resimler bir pilot çalışma ile seçilmiştir. I. Deneyde üç farklı sanat akımından resimler hoş ve nahoş koşullarda sunulmuş ve sonrasında beyin fırtınasındaki esneklik puanları karşılaştırılmıştır. II. Deneyde ise tek bir sanat akımından hoş ve nahoş resimler estetik, pragmatik ve kontrol koşullarında esneklik bağlamında karşılaştırılmıştır. III. ve IV. deneylerde ise hoş ve nahoş resimlerde yüksek ve düşük değer bilgisi vermenin esneklik üzerindeki etkileri karşılaştırılmıştır.

II. BÖLÜM

2. PİLOT ÇALIŞMA

Yapılmış olan bu pilot çalışma ile deneylerde kullanılacak olan uyarıcıların seçilmesi amaçlanmıştır. İlk olarak, sunulan uyarıcıların (resimlerin) insan içermemesi gerektiği görüşüne paralel olarak, obje olarak insan bulunmayan resimlerin bulunmasına çalışılmıştır. Literatürde kullanılmış olan bazı resimler incelenmiş, ayrıca üniversite kütüphanesindeki sanat ve sanat tarihi kitapları incelenerek her bir sanat akımına ve duygu düzeyine uyduğu düşünülen resimler seçilmiştir. Buna ek olarak, internetteki sanat tarihi sayfalarından hoş ve nahoş olarak düşünülen soyut, dışavurumcu ve temsili resim örnekleri de bu listeye eklenmiştir. Böylece, yaklaşık 100 resmin olduğu bir havuz yaratılmıştır. İnsan figürünün en aza indirilmesi, aşırı duygusal uyarıcıların elenmesi, birbirine benzeyen resimlerin çıkarılması gibi süreçlerden sonra her bir koşul için 10 adet resmin pilot çalışmaya dâhil edilmesine karar verilmiştir.

Pilot çalışmaya başlamadan önce resimlerin kaç saniye boyunca ekranda kalması gerektiğine karar verilmiştir. Dört kişi ile yapılan pilot çalışmada katılımcılara 2, 5, 10 ve 25 saniye boyunca birer farklı resim gösterilmiştir. Tüm katılımcılar 2 ve 5 saniyelik sürelerin resmi incelemek için kendilerine yetersiz geldiğini, 25 saniyenin ise gerektiğinden çok uzun olduğunu bildirmiştir. Bu şekilde, önceden de tahmin edildiği gibi resimlerin 10 saniye boyunca ekranda gösterilmesine karar verilmiştir.

2.1. Yöntem

2.1.1. Katılımcılar

Katılımcılar 2. Sınıfta okuyan 53 Psikoloji bölümü öğrencisinden oluşmaktadır. Kişilere araştırmaya katılımdan dolayı ekstra ders kredisi verilmiştir.

2.1.2. İşlem

Ön çalışma için seçilen 60 resim, bilgisayar programı yardımıyla karışık sırayla katılımcılara sunulmuştur. Katılımcılar laboratuara 1 ile 5 kişi arasında olacak şekilde alınmıştır. Her bir katılımcı bir bilgisayarın önüne oturtulduktan sonra kısa bir açıklama verilmiştir. Her bir resim sunumu 10 saniye sürmekte ve katılımcı bu resmi istese dahi geçememektedir. Her bir resimden sonra dört adet soru sorulmuştur. Katılımcılar sorulara 0 ile 9 arasında bir yanıt vermektedir. Sorular sırasıyla “Bu resmi ne kadar beğendiniz?” (0 Hiç beğenmedim, 9 Çok beğendim), “Sizce bu resim ne kadar gerçekçiydi?” (0 Tamamen soyut, 9 Tamamen somut), “Bu resim sizde nasıl duygular uyandırıyor?” (0 Olumsuz, 9 Olumlu), ve “Sizce bu resim ne kadar kaliteli çizilmiştir?” (0 Çok özensizce çizilmiş, 9 Çok kaliteli çizilmiş) şeklindedir. Soruların yanıtlanması için zaman kısıtlanmaması bulunmamaktadır. İşlem yaklaşık 30 dakika sürmektedir.

2.2. Bulgular

İlk önce, sorulara verilen yanıtlardan 100 milisaniyenin altında olan cevaplar çıkarılmıştır. Dört soruya verilen ortalama yanıtlar 2901 ile 3328 milisaniye arasında değişmektedir. Dört soruya verilen yanıtların hepsinde, sanat akımlarının etkisi anlamlıdır, $F(2,54)=14,15—213,14, p < .001$. Yapılan 3x2 ANOVA analizlerine göre tüm sorulara verilen yanıtlarda (beğeni, gerçekçilik, olumluluk, kaliteli çizim) temsili sanat dışavurumcu sanattan, dışavurumcu sanat da soyut sanattan daha yüksek derecelendirmeler almıştır. Resimlerin içeriğinin pozitif veya negatif olması ise yalnızca resmin duygusu sorulduğunda ortaya çıkmaktadır, $F(2,54)=63.77, p < .001$.

Tablo 2.1: Uyarıcılara verilen tepkilerin ortalamaları (standart sapmaları)

	Soyut		Dışavurumcu		Temsili	
	Nahoş	Hoş	Nahoş	Hoş	Nahoş	Hoş
Beğeni	3,93 (1,04)	4,46 (1,46)	5,41 (0,98)	5,00 (1,23)	6,34 (0,85)	7,58 (0,47)
Gerçekçilik	1,84 (0,25)	1,82 (0,25)	5,34 (0,95)	4,62 (1,93)	7,29 (0,47)	8,33 (0,24)
Olumluluk	3,51 (0,67)	4,66 (0,98)	3,81 (0,49)	4,99 (1,27)	3,86 (1,13)	7,28 (0,79)
Kaliteli Çizim	4,58 (1,22)	5,08 (1,49)	5,77 (0,99)	5,00 (1,23)	7,12 (0,80)	7,96 (0,53)

Dört soruya verilen cevaplar açısından korelasyonlara bakıldığında tüm maddeler arasında anlamlı derece pozitif korelasyonlar bulunmuştur, $r=.37 - .77$, $p < .001$. Bu sorulara verilen yanıtlar ile tepki süreleri arasında ise anlamlı bir korelasyon gözlenmemiştir, $r=.06 - .11$, $p > .05$. Ayrıca, tepki süreleri ile sanat akımları ($r=.03 - .19$, $p > .05$) ve hoşluk ($r=.04 - .12$, $p > .05$) arasında da anlamlı bir korelasyon gözlenmemiştir.

Yapılan ön çalışma ile araştırmada kullanılacak olan uyarıcılara ve sunum şekline karar verilmiştir. Ortalama farkları incelenerek her koşuldan optimum koşulları sağlayan 7 resim seçilmiştir. Yani, çok az veya çok fazla beğenilen, hoş olarak seçilmiş olmasına rağmen katılımcılar tarafından nahoş bulunan uyarıcılar çıkarılmıştır. Bu şekilde, her 6 koşul için de uygun uyarıcılar seçilmiştir.

Yapılmış olan bu pilot çalışmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bazı resimlerde eser sahibinin imzasının bulunmasıdır. Pilot çalışma sonrasında bu imza kısımlarının bilgisayar marifetiyle yok edilmesine karar verilmiştir. Bu işlemin nedeni ise hem sonraki deneylerde farklı manipülasyonları engellemesi, hem de isim ve tarihin farklı etkilere neden olabileceğidir. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı da bir sanatçının bir koşulda birden çok eserinin olmasıdır. Uyarıcı havuzları oluşturulduktan sonra seçim işleminde resmin kendi özelliklerine odaklanıldığı için bu durum ortaya çıkmıştır. Çıkarılan resimlerle birlikte bu durum dengelenmeye çalışılmıştır ancak pilot çalışma sonuçlarında uyarıcılara verilen yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda bu resimlerin kalması gerektiğine karar verilmiştir.

III. BÖLÜM

3. I. DENEY

Bu çalışmada, farklı sanat akımlarından seçilen resimlerin ve bu resimlerin duygusal olarak hoşluk derecesinin esneklik üzerindeki etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Literatürde, görsel sanatların bilişsel esneklik üzerindeki etkisini inceleyen çalışma bulunmamaktadır. Literatürdeki bu bilgi eksikliğinden dolayı, görsel sanatları incelemenin, daha özelden ise resmin hangi faktörlerinin bu olası etkiye yol açacağı bilinmemektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı farklı sanat akımlarından seçilen resimlerin bilişsel esneklik üzerindeki etkisini incelemektir. Bu araştırmada temsili, dışavurumcu ve soyut sanat eserlerinin beğeni ve performans üzerindeki etkisi incelenmektedir. Mevcut kuramlar sanat eserlerinin veya uyarıcı türlerinin beğeni üzerindeki etkisini açıklamaktadırlar. Örneğin akıcılık süreci kuramı ve bilişsel yorumlama kuramı, uyarıcının kolay veya yeni algılandığında daha fazla beğenildiğini öngörmektedir. Basamaklı bilgi işleme modeli ise estetik duyguların bir dizi bilgi işlemenin sonucu olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu çalışmada temsili sanat, algılanma açısından daha kolay işleneceği düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle temsili sanat eserlerinin dışavurumcu ve soyut eserlere göre daha fazla beğenilmesi ve ortaya çıkan bu algının esneklik performansını da olumlu olarak etkilemesi sağduyuya yakın görünmektedir.

Öte yandan, resimlerin duygusal içeriğinin (hoş, nahoş) bilişsel esnekliği etkileyip etkilemediği de araştırmanın amaçlarından bir tanesidir. Literatür incelemesi kısmında tartışıldığı üzere, duygudurum ve esneklik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar tutarlı bir şekilde pozitif duyguların esnekliği artırdığını göstermektedir. Ancak, bu çalışmalar duygudurumu belirli tekniklerle manipüle eden ve sonrasında performans ölçümü yapan çalışmalardan oluşmaktadır. Bu çalışmada ise doğrudan bir

duygudurum manipölasyonu yapılmamakta ve gösterilen resimlerin duygusal içeriğinin (hoşluk derecesinin) esneklik üzerindeki etkisi incelenmektedir. Yani, eserin duygusal içeriğinin bilişsel esneklik üzerindeki etkisi ilk defa incelenecektir. Ayrıca, bu çalışmada çıkacak sonuçlara göre diğer deneylerde kullanılacak materyalin seçimi yapılmıştır. Yani, incelenen üç sanat akımından hangisinin sonraki çalışmalarda diğer değişkenlerle incelenmesi gerektiği bu çalışmanın sonuçlarına göre netleştirilmiştir. Bu konudaki ayrıntılı bilgi tartışma kısmında verilmiştir. Bu çalışmada üç farklı sanat türünden örneklerle çalışılmıştır. Bu durumun sebebi farklı soyutlama (abstraction) seviyelerinin, eserlerin algılanışında yaratabileceği farklılıklardır. Soyut sanat ve temsili sanat haricinde üçüncü bir soyutlama seviyesi daha kullanılmıştır. Pilot çalışma sonuçlarının da gösterdiği gibi, dışavurumcu sanat örnekleri soyut ve temsili sanatın arasında bir yerde olarak değerlendirilmiştir. Bu durumdan dolayı da üçüncü bir sanat akımı olarak dışavurumcu sanat eklenmiştir. Böylece, farklı sanat akımlarının veya soyutlama seviyelerinin bilişsel esneklik üzerinde etkisinin olup olmadığı test edilebilmiştir. Genel olarak, her iki değişken için de literatürde yapılmış bir çalışmaya rastlanmadığı için bu çalışmanın vereceği bilgiler önemli bir katkı sunmuş olacaktır.

Bu çalışmada 3 (Sanat akımı: Temsili, dışavurumcu, soyut) X 2 (Duyuşsal içerik: hoş, nahoş) denekler arası bir araştırma deseni kullanılmıştır.

H1: Araştırmanın ilk hipotezine göre temsili sanat resimlerinin diğer koşullardaki resimlere göre daha fazla esneklik yaratması beklenmektedir. Pilot çalışmanın da gösterdiği üzere, temsili sanat daha kolay anlaşılmakta ve daha çok beğenilmektedir. Bundan dolayı, içeriğin belirgin olması eserin daha kolay anlaşılmasını sağlayarak esnekliği artırabilir. Ancak, konuyla ilgili sınırlı sayıda çalışma olduğu için bu etkinin içeriği tam olarak bilinmemektedir. Alternatif hipoteze göre ise soyut sanat örneklerinin diğer koşullardaki resimlere göre daha fazla esneklik yaratması beklenebilir. Bu olası durum için bir açıklama, kişilerin soyut sanatı anlamlandırmak için daha fazla imgeleme yapmak durumunda olmalarıdır. Yani soyut sanat örneklerinin sunumu, kişiler için bir imgeleme eğitimi etkisi yapabilir. Bilişsel yorumlama ve akıcılık süreci kuramına göre, kolay veya somut işlenen uyarımlar daha fazla beğeniye

yol açmaktadır. Eğer böyle bir durum söz konusu ise ortaya çıkan beğenin bilişsel esnekliği de olumlu olarak etkilemesi olasıdır.

H2: Araştırmanın ikinci hipotezine göre, hoş resim koşullarındaki katılımcıların nahoş koşuldakilere göre daha esnek düşünceleri beklenmektedir. Önceki çalışmalar pozitif duygu- esneklik ilişkisini birçok kez göstermiştir (örn., de Dreu, Baas ve Nijstad 2008; Hirt, Devers ve McCrea 2008). Bundan dolayı, hoş resimler pozitif duygudurum aracılığıyla daha fazla esneklik yaratabilir. Alternatif olarak, resmin duyuşsal içeriği bilişsel esneklik üzerinde anlamlı bir etki yaratmayabilir. Bu durum için bir açıklama, kişiler sanat eseri negatif duygular çağrıştırdığında bile sanat eserini beğenebilmesi (Hanich, Wagner, Shah, Jacobsen ve Menninghaus 2014; Silvia 2005b) ve bu beğenin eserin nasıl yorumlandığı ile ilişkili olmasıdır (Silvia 2005a).

3.1. Yöntem

3.1.1. Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini Bolu'da bulunan Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde okuyan 90 kişi oluşturmaktadır. Katılımcılara araştırmaya katılmaları karşılığında ekstra ders kredisi verilmiştir. Katılımcıların tamamı birinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır ve önceden herhangi bir deneye girmediklerini rapor etmişlerdir. Katılımcılar araştırmanın denekler arası koşullarına seçkisiz olarak atanmıştır. Her bir koşula düşen örneklem sayıları Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Araştırma koşullarına düşen örneklem sayıları

	Soyut	Dışavurumcu	Temsili
Hoş Resim	14	16	15
Nahoş Resim	16	14	15

Örnekleme oluşturan katılımcılar hakkındaki bilgiler, araştırma sürecinde manipülasyonlar arasında dolgu maddeler olarak veya araştırma sonunda verilen değerlendirme formuyla beraber alınmıştır. Örneklem grubunun demografik özellikleri Tablo 3.2’de verilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18 ile 28 arasında değişmekte olup, ortalaması 19,51’dir. (S.S: 1,77). Örneklemin çoğunluğu kadınlardan (%70) oluşmaktadır. Örneklem grubunu genellikle yaşamlarının çoğunu şehirlerde (%46,7) geçirmiş ve genellikle şu anda yurttan kalan (%80) kişiler oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu herhangi bir güzel sanatlar eğitimi almamış (%70), sanat galerilerine veya müzelere birkaç kere gitmiş (%77,8) ve görsel sanatlar hakkında deneyimi/bilgisini biraz olarak ifade eden (%70) kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 3.2: Örneklem grubunun demografik özellikleri

Demografik değişkenler	N – (%)
Cinsiyet	
Erkek	27 (%30)
Kadın	63 (%70)
Bölüm	
Okul Öncesi Eğitimi	23 (%25,8)
Tıbbi Görüntüleme	19 (%21,3)
Hemşirelik	18 (%20,2)
Bilgisayar Mühendisliği	18 (%20,2)
Gazetecilik	10 (%11,1)
İşletme	1 (%1,1)
Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer	
Büyükşehir	36 (%40)
Şehir	42 (%46,7)
Kasaba	2 (%2,2)
Köy	10 (%11,1)
Şu An Yaşanılan Yer	
Aileyle birlikte evde	12 (%13,3)
Arkadaşlarla birlikte evde	3 (%3,3)
Akrabalarla birlikte evde	3 (%3,3)
Yurttan	72 (%80)
Güzel Sanatlar Eğitimi	
Evet	8 (%8,9)
Birkaç ders	19 (%21,1)
Hayır	67 (%70)
Sanat Galerileri veya Müzelere	
Hiç gitmedim	16 (%17,8)
Birkaç kere gittim	70 (%77,8)
Düzenli olarak giderim	4 (%4,4)
Görsel Sanatlar Hakkında Bilgi/Deneyim	
Hiç	24 (%26,7)
Biraz	63 (%70)
Çok fazla	3 (%3,3)

3.1.2. Araçlar

3.1.2.1. Nötralizasyon ve Sözcük Sayısı

Araştırmanın başında katılımcıların eşit bir şekilde nötr duygudurumda olmaları için ve bağımlı değişken üzerinde bir etkiye neden olabilecek yazı yazma hızlarını ölçmek için iki dakika süre içerisinde verilen bir paragraflık metni olduğu gibi aşağıya yazmaları istenmiştir. Yazarken doğru veya yanlış diye bir şey olmadığı ve mümkün olduğunca çok fazla kelime yazmaları bilgisi verilmiştir. Kelimelerin içeriği nötr olan günlük aktiviteleri anlatmaktadır (örn. *“Markete gitmeden önce alışveriş listesi hazırladım. Dolmuş bekledim ve dolmuş gelince, alışveriş merkezine gittim...”*; bkz. Ek-3). Bu yöntemin duygudurum nötralizasyonunda etkili olduğu önceki çalışmalarda gösterilmiştir (Gültepe ve Coşkun 2016).

3.1.2.2. Nötralizasyon Değerlendirme Ölçümü

Nötralizasyonun kontrolünü yapabilmek için katılımcılara ‘Bugün kendinizi nasıl hissediyorsunuz?’ şeklinde bir soru sorulmuştur. 1 ile 5 arasında (1=Çok kötü, 2=Kötü, 3=Orta, 4=İyi, 5=Mükemmel) kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Aynı kağıtta bu sorulardan önce yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf gibi soruların yer aldığı bazı dolgu (filler) maddeler verilmiştir (bkz. Ek-4).

3.1.2.3. Görsel Sunumu

Pilot çalışma ile kararlaştırılan resimler 3 (Sanat akımı: Temsili, dışavurumcu, soyut) X 2 (İçerik: Hoş, nahos) denekler arası desene bağlı olarak 6 farklı koşulda sunulmuştur. Resim sunumundan önce katılımcılara önlerine gelecek olan resmi incelemeleri istenmiştir. Katılımcılar, kendilerini hazır hissettikleri zaman bilgisayardaki boşluk tuşuna basarak resimleri incelemişlerdir. Her bir resim ekranda 10 saniye kalmakta olup, tuşlara basıldığında dahi resim geçilememektedir. 10 saniye sonra resim kendiliğinden kaybolmaktadır ve siyah ekran üzerinde ‘Kâğıttaki sorulara cevap veriniz. Cevaplamanız bitince tekrar boşluk tuşuna basarak bir sonraki resme geçiniz.’

yazısı belirlemektedir. Resimler bilgisayar ekranına en büyük kaplayacakları şekilde yerleştirilmiş olup geri kalan yerlerde siyah arka plan kullanılmıştır.

3.1.2.4. Manipülasyon Kontrol

Sunulan resimlerle ilgili olarak her bir resimden sonra eseri değerlendirmek için dokuzlu derecelendirme ölçeği kullanılarak dört adet soru sorulmuştur. Maddeler ‘hiç beğenmedim=1 / çok beğendim=9’, ‘soyut=1 / somut=9’, ‘mutsuz=1 / mutlu=9’ ve ‘kalitesiz çizilmiş=1 / kaliteli çizilmiş=9’ şeklinde eserin genel özelliklerini betimleyecek şekilde sorulmuştur. Ayrıca, bu sorulardan hemen sonra, bir satırlık boşluk bırakılarak bu alana tek bir cümle ile yanıt verecekleri ‘Bu resimde ne anlatılmaktadır?’ sorusunun cevabını yazmaları istenmiştir. Oturumun başında araştırmanın amacının resimleri değerlendirme olduğu bilgisi verildiği için bu soru sorulmuş olup, bu soruya verilen cevaplar analize alınmamıştır.

3.1.2.5. Dolgu Görevi

Görsel sunumu yapıldıktan sonra, beyin fırtınası oturumuna başlamadan katılımcılara bir dolgu görevi (filler task) verilmiştir. Katılımcılardan 2 dakika içerisinde bir Türkiye haritası çizmeler istenmiştir. Dolgu görevi olarak kampus haritası çizdirme gibi uygulamalar önceki çalışmalarda yapılmıştır (Martin, Ward, Achee ve Wyer, 1993). Bu çalışmada ise yaratıcılık görevi olarak üniversiteyi geliştirme hakkında beyin fırtınası yapıldığı için kampus haritası yerine Türkiye haritası çizimi görevi verilmiştir.

3.1.2.6. Beyin Fırtınası Yönergesi ve Problemi

Dolgu görevi sonrasında katılımcılara beyin fırtınası problemi verilmiştir. Katılımcılardan Abant İzzet Baysal Üniversitesi’ni geliştirmek için neler yapılabileceği konusunda beyin fırtınası yapmaları istenmiştir. Süre olarak 12 dakika verilmiştir. Katılımcılara beyin fırtınası kuralları (düşüncelerinizi eleştirmeyin, aklınıza geleni yazın, çok sayıda düşünce yazmaya çalışın ve düşünceleri birleştirerek yeni düşünceler

üretmeye çalışın) ve her kurala ilişkin kısa açıklamalar yazılı olarak verilmiş ve araştırmacı tarafından yüksek sesle okunmuştur.

3.1.2.7. Algısal Ölçümler

Araştırmanın sonunda katılımcılardan kendi performanslarını değerlendirmeleri istenmiştir. Bunun için beyin fırtınasında kendilerini ne kadar iyi buldukları, ne kadar hoşlandıkları ve ne kadar çaba gösterdikleri sorulmuştur. Ayrıca gördükleri resimlerin performanslarını ne kadar etkilediği de sorulmuştur. Bu sorular için dokuzlu derecelendirme ölçeği kullanılmıştır. Bunların haricinde (okullardaki zorunlu eğitim dışında) herhangi bir güzel sanatlar eğitimi alıp almadıkları, sanat galerilerine veya müzelere ne sıklıkla gittikleri ve görsel sanatlar hakkında ne kadar deneyim/bilgi sahibi oldukları sorulmuştur. Bu sorular ile resim alanında ortalamanın üzerinde ilgisi olan katılımcıların araştırmadan çıkarılması amaçlanmıştır ancak sorulara verilen cevaplar katılımcıların görsel sanatlarla ilgilenmediğini göstermiştir.

3.1.3. İşlem

Araştırma bir hafta öncesinden katılımcılara ilan edilmiş ve ilgili panoda bulunan imza listelerine isimlerini yazmaları istenmiştir. Araştırma günü, katılımcılar araştırmanın yapılacağı laboratuvarında karşılanmıştır. Araştırmaya gelen katılımcılar toplam beş bilgisayar bulunan laboratuvarında ayrı ayrı oturtulmuş ve katılımcılardan araştırmanın başlangıcında araştırmanın detaylarının yazılı olduğu onam formunu okuyup imzalamaları istenmiştir (bkz. Ek-1). Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmakla birlikte, diğer bölümlere verilen psikoloji derslerini alan öğrencilere ekstra ders kredisi verilmiştir. Veriler toplanmadan önce etik kuruldan gerekli izinler alınmıştır. Araştırma başlamadan önce, araştırmayı etkilemeyecek şekilde gerekli açıklamalar yapılmıştır. Araştırmanın, yazım hızı, resim inceleme, harita çizme gibi etkinliklerden oluştuğu, ardından da bir beyin fırtınası yapılacağı bilgisi verilmiştir. İlk olarak, hem katılımcıların duygularını nötralize edip eşit bir duruma gelmeleri hem de yazım hızlarını ölçmek amacıyla gördükleri paragrafı metnin aşağısına iki dakika süre içerisinde yazabildikleri kadar hızlı bir şekilde yazmaya çalışmalarını istenmiştir.

Ardından, nötralizasyonun etkinliğini ölçmek amacıyla bir soruyla anlık duygudurum ölçülmüştür. Sonrasında ise görsel sunum yapılmıştır. Araştırma koşullarına göre altı farklı koşuldaki resimler gösterilmiştir. Katılımcılar koşullara seçkisiz olarak atanmıştır. Resimler hakkında yukarıda araçlar kısmında detaylı bilgi verilmiştir. Katılımcılar her bir resimden sonra resimler hakkında dört farklı soruya yanıt vermiştir. Bu sorular görsel manipülasyonunun kontrolünde kullanılmıştır. Son uygulama olarak yapılan beyin fırtınasında üniversiteyi geliştirme hakkında 12 dakika boyunca beyin fırtınası yapmaları istenmiştir. Son olarak beyin fırtınası oturumu bittikten sonra, katılımcılara performanslarını kendi açılarından değerlendirdikleri bir form verilmiştir. İşlemler yaklaşık 40 dakika sürmüştür.

3.2. Bulgular

3.2.1. Kodlama

Öncek çalışmalardaki problemle ilgili kategoriler temel alınarak hesaplanmıştır. Bu kategoriler şunlardır: Kampüs yaşamı, sosyal yaşam, sınıflar, ulaşım, barınma, dersler, spor faaliyetleri, akademik yönetmelikler, yemek, şehrin sosyal yapısı ve ayrımcılık ve diğer olarak 11 kategoriden oluşmaktadır. Katılımcıların ürettiği düşünceler bu kategorilere göre sınıflandırılmıştır. Esneklik, özgün kategori sayısı ile belirlenmiştir. Örneğin, bir katılımcı ulaşım kategorisinden iki düşünce üretmişse bir kategori tarandığı varsayılmıştır. Bu ölçüm açısından iki bağımsız yargıcı arasında güvenilirlik katsayısı oldukça yüksektir ($\alpha=,99$). Tüm deneylerde bu kodlama süreci ve bu katsayı söz konusudur.

3.2.2. Nötralizasyon Değerlendirme ve Yazım Hızı

Öncelikle, deneyin başında kişilerin duygudurumlarını nötralize etmek için yapılan 2 dakika süre içinde gördükleri paragrafı yazma görevinin, farklı deneysel koşullarda aynı etkiyi yapıp yapmadığına bakılmıştır. Bu görevden sonra sorulan tek maddelik duygudurum ölçümleri, deney koşulları arasında karşılaştırılmıştır. Buna göre,

farklı koşullar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $F(5,85)=0,79$; $p=.56$. Bundan dolayı nötralizasyon görevinin işe yaradığı söylenebilir.

Katılımcıların iki dakika içerisinde kaç kelime yazdıkları hesaplanmıştır. Araştırma koşulları arasında yazım hızı açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır, $F(5,84)=,44$; $p=,82$. Yazım hızı, esneklik ($r=.16$, $p=.12$) ve düşünce sayısı ($r=.20$, $p=.06$) ile anlamlı korelasyonlar göstermemiştir. Yapılan analizlerde yazım hızı ortak değişken (covariate) olarak analizlere dâhil edilmiştir, ancak bu durumun araştırma sonuçlarını etkilemediği gözlemlenmiştir.

3.2.3. Uyarıcıların Değerlendirilmesi

Katılımcılara her gördükleri resimden sonra resmi ne kadar beğendikleri, resmi ne kadar somut, mutlu ve kaliteli buldukları sorulmuştur. Yedi resim için verilen puanların hepsi toplanmış ve araştırma koşulları arasında karşılaştırılmıştır.

Temsili koşulundaki katılımcılar (Ort.=43,08; SS=7,51), soyut sanat koşulundaki katılımcılara (Ort.=36,21; SS=6,40) göre resimleri daha çok beğendiklerini rapor etmiştir, $F(1,79)=10,48$, $p=.002$. Dışavurumcu sanat koşulu ise (Ort.=39,61; SS=6,36) diğer iki sanat türüne göre anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Hoş ve nahış koşulları arasında ise beğeni açısından anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir, $F(1,76)=3,73$, $p=.06$.

Gördükleri resmin ne kadar somut olduğuna dair değerlendirmeler açısından, beklendiği gibi, sanat akımının etkisi anlamlıdır, $F(2,76)=27,84$, $p=.001$. Yapılan Tukey testine göre temsili sanat (Ort.=43,90; SS=8,31), dışavurumcu sanata göre (Ort.=36,38; SS=9,09); dışavurumcu sanat da soyut sanata göre (Ort.=26,74; SS=8,46) anlamlı derecede daha somut olarak puanlanmıştır. Aynı zamanda, hoş resim koşulundaki katılımcılar (Ort.=37,88; SS=10,09), nahış resim koşulundaki katılımcılara göre (Ort.=33,45; SS=11,55) resimleri daha somut bulmuşlardır, $F(1,76)=5,68$, $p=.02$.

Resimlerin duygusal içeriği açısından karşılaştırıldığında, sanat akımının etkisi anlamlı değildir, $F(2,76)=1,26$, $p=.29$. Ancak, beklendiği üzere hoş resimler (Ort.=39,18; SS=5,98), nahos resimlere göre (Ort.=31,07; SS=7,65) daha mutlu olarak ifade edilmiştir, $F(1,76)=28,55$, $p=.001$.

Resimlerin ne kadar kaliteli çizilmiş olduğu sorulduğunda ise sanat akımının, $F(2,76)=0,10$, $p=.91$, ve resmin duyuşsal içeriğinin, $F(1,76)=0,56$, $p=.46$, etkisi anlamlı değildir.

3.2.4. Esneklik

Araştırmanın temel bağımlı değişkeni olan bilişsel esneklik, yani beyin fırtınasında kaç farklı kategoriden düşünce üretildiği, bağımsız değişkenler açısından karşılaştırılmıştır. Sanat türlerinin esneklik üzerinde anlamlı bir etkisi gözlemlenmemiştir, $F(2,76)=0,04$, $p=.96$. Benzer bir şekilde, resimlerin duyuşsal içeriği de esneklik puanları üzerinde anlamlı bir farklılaşma yaratmamaktadır, $F(1,76)=0,82$, $p=.37$. Ayrıca, etkileşim etkisi de anlamlı değildir, $F(2,85)=1,06$, $p=.35$.

3.2.5. Diğer Performans Ölçümleri

Beyin fırtınasında hedeflenen şey düşünceleri eleştirmeden yazmak olduğu için, beyin fırtınası araştırmalarında temel puan olarak üretilen özgün düşünce sayısı alınmaktadır. Üretilen özgün düşünce sayısı açısından araştırmanın temel değişkenleri karşılaştırılmıştır.

Esneklik puanlarında da olduğu gibi, sanat akımının düşünce sayısı üzerindeki etkisi anlamlı değildir, $F(2,76)=1,06$, $p=.35$. Resimlerin hoş veya nahos olması da düşünce sayısını anlamlı ölçüde değiştirmemektedir, $F(1,76)=2,49$, $p=.12$. Ayrıca, anlamlı bir etkileşim etkisi gözlemlenmemiştir, $F(2,85)=0,68$, $p=.51$.

Beyin fırtınası görevinden elde edilen diğer bir performans değişkeni ise sabitlik veya sebattır. Üretilen özgün düşünce sayısı, taranan kategori sayısına bölünerek

katılımcıların sabitlik (persistence) puanları elde edilmektedir (bk. Nijstad v.d., 2002; 2010). Sanat akımının, $F(2,85)=0,50$, $p=.61$, ve resimlerin duyuşsal içeriğinin, $F(2,85)=1,40$, $p=.24$, sebat üzerinde anlamlı bir etkisi gözlemlenmemiştir.

3.2.6. Değişkenler Arası Korelasyonlar

Öncelikle uyarıcılara verilen tepkilerin, bağımsız değişkenlerle bağımlı değişken arasında aracı veya ortak değişken rolü olup olmadığını anlamak için korelasyonlar incelenmiştir. Uyarıcılara verilen puanlar (örn., beğeni) performans değişkenleriyle anlamlı bir korelasyon göstermemiştir. Değişkenler arası korelasyonlar Tablo-3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3: Değişkenler arası korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8
1-Esneklik	1							
2- Düşünce Sayısı	,51**	1						
3-Sabitlik	-,29*	,59**	1					
4-Sanat Türü	,02	-,08	-,07	1				
5-Duyuşsal İçerik	,10	,16	,12	,03	1			
6-Beğeni Puanları	,05	,10	,10	-,39**	-,2	1		
7-Somutluk Puanları	-,01	-,05	-,06	-,63**	-,20	,29*	1	
8-Mutluluk puanları	-,05	-,03	,03	-,14	-,51**	,35**	,41**	1
9-Kaliteli Çizim Puanları	-,12	-,05	,20	-,03	,09	,51**	,04	,13

* $p < ,05$; ** $p < ,001$

3.2.7. Algısal Ölçümler

Katılımcılara deneyin sonunda beyin fırtınasında ne kadar iyi performans gösterdikleri, ne kadar hoşlandıkları, ne kadar çaba gösterdikleri ve gördükleri resimlerin kendi performanslarını etkileyip etkilemediğini ölçen maddelerin olduğu bir form verilmiştir. Koşullar arasında bu dört soruya verilen yanıtlar açısından anlamlı bir farklılaşma gözlemlenmemiştir. Performans ve algısal veriler Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3.4: Performans ve algısal ölçümlerin ortalamaları (standart sapmaları)

	Hoş resim			Nahoş resim		
	Temsili sanat	Dışavurumcu sanat	Soyut sanat	Temsili sanat	Dışavurumcu sanat	Soyut sanat
Performans Ölçümleri						
Esneklik	5,80 (1,20)	5,37 (1,63)	5,36 (1,82)	5,40 (1,99)	6,07 (1,82)	6,00 (1,26)
Düşünce Sayısı	12,67 (5,22)	12,56 (4,73)	12,21 (3,46)	13,67 (3,35)	15,29 (4,36)	12,56 (2,78)
Sabitlik	2,14 (0,82)	2,35 (0,66)	2,49 (0,62)	2,74 (0,95)	2,69 (1,10)	2,14 (0,46)
Algısal Ölçümler						
Düşünce Oluşturma	5,07 (1,91)	5,62 (1,14)	4,86 (1,66)	6,37 (0,97)	5,71 (2,09)	5,06 (1,12)
Hoşlanma	6,53 (2,50)	7,00 (1,73)	6,07 (1,54)	7,26 (1,83)	6,50 (1,87)	6,87 (1,31)
Çaba	6,93 (1,22)	6,50 (1,59)	6,57 (1,50)	7,06 (1,48)	6,78 (2,08)	6,68 (1,55)
Resimlerin performans etkisi	4,66 (2,19)	5,00 (2,03)	4,86 (2,11)	5,60 (1,99)	4,79 (1,89)	5,20 (2,24)

3.3. Tartışma

Bu araştırmanın amacı farklı sanat akımlarının ve eserin duyuşsal içeriğinin bilişsel esneklik üzerinde etkisi olup olmadığını anlamaktır. Bu amaçla iki farklı hipotez sınanmıştır. Araştırmanın ilk hipotezine göre temsili sanat resimlerinin diğer koşullardaki resimlere göre daha fazla esneklik yaratması beklenmekteydi. Lakin farklı sanat akımı koşulları arasında anlamlı bir farklılaşma gözlemlenmemiştir. Diğer performans ölçümleri de sanat akımı koşulları arasında bir fark göstermemiştir. Bu durum için bir açıklama, eseri incelemenin sanat akımına göre değişmeyebileceği olabilir. Deney koşulları kendi içlerinde karşılaştırılmış olup saf bir kontrol grubu ile yöntemsel bazı çekincelerden dolayı karşılaştırılmamıştır. Sanat akımı koşulları kendi arasında karşılaştırıldığında anlamlı bir fark gözlenmemektedir ancak, esneklik ve düşünce sayısı ortalamaları literatürdeki benzer çalışmalardakilere yakındır (örn., Gültepe ve Coskun 2016). Bundan dolayı, incelenen resmin hangi tarzda çizildiğinin esneklik üzerinde bir etkisi olmadığı düşünülebilir. Bu durum, eserleri incelemenin verdiği etkinin beyin fırtınasına taşınmasıyla ilgili olabilir. Katılımcıların eseri inceleme ve değerlendirme oturumu yaklaşık 6 dakika sürmektedir. Hemen ardından da bir dolgu görevi (bk. 2 dakika içinde Türkiye haritası çizme) yapmaları istenmiştir. Bundan dolayı resimlerin etkisi 12 dakika süren beyin fırtınası oturumuna taşınmamış olabilir. Bundan sonraki çalışmalarda katılımcının motivasyonunu artırabilecek veya başka etkilere

neden olabilecek manipülasyonlar planlandığı için taşıma etkisinin sonraki çalışmalarda artması beklenebilir.

Deneyin ikinci hipotezinde hoş resim koşullarındaki katılımcıların nahoş koşuldakilere göre daha esnek düşünceleri beklenmekteydi. Çalışma sonuçları, koşullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermektedir. Bu durum literatür açısından beklenebilir bir durumdur. Öncelikle, bir sanat eserini beğenmek için mutlaka bu eserin hoş duygular vermesi gerekmemektedir. Yapılan çalışmalar insanların üzüntü, öfke veya tiksinti yaratan eserleri de beğendiğini göstermektedir (Hanich, Wagner, Shah, Jacobsen, ve Menninghaus 2014; Silvia 2005b). Algısal ölçümler de bu görüşü desteklemektedir. Resimleri beğenme ve diğer algısal ölçümler açısından hoş ve nahoş resimler arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Araştırmanın ikinci hipotezinde hoş resimlerin nahoş resimlere göre daha başarılı bir performans yaratması beklenmekteydi çünkü pozitif duyguların daha geniş, negatif duyguların da dar bir işlemeyle ilişkili olduğu bilinmektedir (Harmon-Jones, Price ve Gable 2012). Ayrıca, düşünce üretimi ve diğer yaratıcılık görevlerinde pozitif duyguların esneklikle olan ilişkisi birçok kez gösterilmiştir (de Dreu, Baas ve Nijstad 2008; Hirt, Devers ve McCrea 2008). Ancak bu çalışmada hoş resim ile nahoş resim koşulları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Bu duruma bir açıklama, hoş veya nahoş resimlerin, önceki çalışmalarda yapılan duygudurum manipülasyonlarından farklı olmasıdır. Yani, duygudurum çalışmalarında kullanılan tekniklerin amacı kişileri belli duygudurum seviyelerine getirmek iken, bu çalışmada kullanılan resimlerin yarattığı etki doğrudan eserin etkisini incelemektir. Bundan dolayı resimlerin verdiği duyguların diğer duygulardan farklı olduğu düşünülebilir. Bu açıdan, eserlerin yarattığı duygu ilerideki çalışmalarda incelenmelidir. Bu çalışmada, hoş resim koşullarındaki katılımcılar, nahoş resim koşullarındaki katılımcılara kıyasla resimleri daha mutlu olarak görmektedirler ancak performans açısından bu koşullar arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Bu yüzden bu duyguların 'estetik duygular' olduğunu ve daha bilinen pozitif/negatif duyuşsal eksen dışında farklı bir etkisi olduğu düşünülebilir.

Yapılmış olan bu deneyle birlikte sonraki deneylerde hangi sanat akımı ile devam edileceği belirlenmiştir. Pilot çalışma sonuçları genel olarak en beğenilen ve en

olumlu olarak algılanan resimlerin temsili sanat örnekleri olduğunu göstermişti. Soyut sanat örnekleri ise en az beğenilen uyarıcılardı. Bundan dolayı, pilot çalışmadan sonra bu karıştırıcı etkiyi engellemek için dışavurumcu sanat örnekleriyle çalışılması planlanmıştı. Bu deneyde ise dışavurumcu nahos resim koşulu ve dışavurumcu hoş resim koşulu arasında performans açısından her ne kadar istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da bazı farklılıklar gözlenmiştir. Bu yüzden, 2. Deneyde temsili sanat örnekleri ile çalışılmıştır.

Farklı sanat örneklerinin performansta anlamlı bir farklılık yaratmadığını gözlediğimiz I. deneyden sonra II. Deneye geçilmiştir. 1. Deneyin diğer deneylerden farkı, tüm koşullarda farklı bir talimat olmadan performans ölçümü yapılmış olmasıdır. Bundan sonraki deneylerde talimat veya uyarıcıların özellikleri vurgulanacaktır. Bu sayede, 1. Deneyde gözlenemeyen bazı etkiler ortaya çıkarılabilir.

IV. BÖLÜM

4. II. DENEY

Araştırmanın ikinci çalışmasında, ilk çalışmadakine benzer bir şekilde çeşitli resimlerin esneklik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu araştırmanın temel amacı, eseri inceleme yöneliminin ve eserin duyuşsal içeriğinin esneklik üzerindeki olası etkilerini incelemektir. Literatürde bu konuyu incelemiş bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Diğer bir ifadeyle, esere sanat olarak veya başka şekillerde yaklaşıldığında, eseri incelemenin etkilerinin de değişip değişmediği bilinmemektedir. Bu durum eserin duyuşsal içeriği ile de etkili olabileceğinden ve önceki deneyde bahsedilen kuramların olumlu duyguların esnekliğe yol açacağı görüşünden dolayı uyarıcılar hoş ve nahoş resimler olarak sunulmuştur. İlk çalışmanın sonuçları, sonraki deneylerde kullanılacak olan sanat akımını da belirlemiştir. İlk çalışmadaki sonuçlar, sanat akımı koşulları arasında bir performans farkı olmadığını göstermekteydi. Daha önceden diğer deneylerin dışavurumcu resim örnekleri ile devam ettirilmesi planlanmaktaydı. Lakin ilk çalışmada dışavurumcu resimlerin hoş ve nahoş koşulları arasında bir performans farkı gözlemlendiği için çalışmaya temsili resimler ile devam edilmiştir. I. Deney’de tartışılan bu nedenden dolayı temsili sanatın hoş ve nahoş uyarıcıları ile çalışmaya sürdürülmüştür.

Bu çalışmada 3 (Yaklaşım talimatı: Estetik, pragmatik, kontrol) X 2 (Duyuşsal içerik: hoş, nahoş) denekler arası bir araştırma deseni kullanılmıştır.

H3: Estetik yaklaşım talimatı koşulundaki katılımcılar, pragmatik yaklaşımdakilere ve kontrol grubuna göre daha fazla esneklik göstereceklerdir. Bu beklentinin kaynağı, estetik yaklaşım talimatı alan katılımcıların bilişsel kontrolle ilgili beyin bölgelerinde daha fazla aktivasyon gözlenmiş olmasıdır (Cupchik v.d. 2009).

H4: Hoş resim koşulundaki katılımcıların naHoş resim koşulundakilere göre daha esnek düşünmeleri beklenmektedir. Bu durumun kuramsal altyapısı ilk deneyde anlatıldığı gibidir. Alternatif olarak, resmin duyuşsal içeriği bilişsel esneklik üzerinde anlamlı bir etki yaratmayabilir. Bu durumun açıklaması, ilk deneyde verilmiştir.

4.1. Yöntem

4.1.1. Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini Bolu’da bulunan Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nin çeşitli bölümlerinde okuyan 91 kişi oluşturmaktadır. Katılımcılara araştırmaya katılmaları karşılığında ekstra ders kredisi verilmiştir. Katılımcıların tamamı birinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır ve önceden herhangi bir deneye girmediklerini rapor etmişlerdir. Katılımcılar araştırmanın koşullarına seçkisiz olarak atanmıştır. Araştırma koşullarına düşen örneklem sayıları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1: Araştırma koşullarına düşen örneklem sayıları

	Estetik Yaklaşım	Pragmatik Yaklaşım	Kontrol
Hoş Resim	14	16	15
Nahoş Resim	16	14	15

Örnekleme oluşturan katılımcılar hakkındaki bilgiler, araştırma sürecinde manipülasyonlar arasında dolgu maddeler olarak veya araştırma sonunda verilen değerlendirme formuyla beraber alınmıştır. Örneklem grubunun demografik özellikleri Tablo 4.2’de verilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 17 ile 32 arasında değişmekte olup, ortalaması 19,79’dur. (S.S: 2,80). Örneklemin çoğunluğu kadınlardan (%78,9) oluşmaktadır. Örneklem grubunu genellikle yaşamlarının çoğunu şehirlerde (%41,8) geçirmiş ve genellikle şu anda yurttan kalan (%70,3) kişiler oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu herhangi bir güzel sanatlar eğitimi almamış (%74,4), sanat galerilerine veya müzelere birkaç kere gitmiş (%80,2) ve görsel sanatlar hakkında deneyimi/bilgisini biraz olarak ifade eden (%67) kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 4.2: Örneklem grubunun demografik özellikleri

Demografik değişkenler	N – (%)
Cinsiyet	
Erkek	19 (%21,1)
Kadın	71 (%78,9)
Bölüm	
Hemşirelik	28 (%31,1)
Okul Öncesi Eğitimi	27 (%30,0)
Tıbbi Görüntüleme	15 (%16,7)
Gazetecilik	13 (%14,4)
Bilgisayar Mühendisliği	7 (%7,8)
Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer	
Büyükşehir	35 (%38,5)
Şehir	38 (%41,8)
Kasaba	4 (%4,4)
Köy	14 (%15,4)
Şu An Yaşanılan Yer	
Aileyle birlikte evde	18 (%19,8)
Arkadaşlarla birlikte evde	8 (%8,8)
Akrabalarla birlikte evde	1 (%1,1)
Yurtta	64 (%70,3)
Güzel Sanatlar Eğitimi	
Evet	9 (%10)
Birkaç ders	14 (%15,6)
Hayır	67 (%74,4)
Sanat Galerileri veya Müzelere	
Hiç gitmedim	15 (%16,5)
Birkaç kere gittim	73 (%80,2)
Düzenli olarak giderim	3 (%3,3)
Görsel Sanatlar Hakkında Bilgi/Deneyim	
Hiç	28 (%30,8)
Biraz	61 (%67)
Çok fazla	2 (%2,2)

4.1.2. Araçlar ve İşlem

Araştırmadaki deneysel işlemler I. Deney'dekine oldukça benzerlik göstermektedir. I. Deney'de kullanılan soyut ve dışavurumcu sanat koşulları çıkarılmıştır. Ayrıca, resimler estetik yaklaşım, pragmatik yaklaşım ve kontrol koşulu olarak üç farklı koşulda sunulmuştur. Bunun haricinde de, manipülasyon kontrol ölçümlerindeki soru sayısı dörtten ikiye indirilmiştir. Araştırmanın deneysel işlemi aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Önceki araştırmada olduğu gibi, araştırma bir hafta öncesinden katılımcılara duyurulmuş ve çizelgede bulunan katılım listelerine isimlerini yazmaları istenmiştir. Araştırma günü, katılımcılar araştırmanın yapılacağı laboratuarda karşılanmıştır.

Deneye gelen katılımcılar toplam beş bilgisayar bulunan laboratuvarında ayrı ayrı oturtulmuş ve deneyin başlangıcında deneyin detaylarının yazılı olduğu onam formunu okuyup imzalamaları istenmiştir (bkz. Ek-1). Deneye katılım gönüllülük esasına dayanmakla birlikte, diğer bölümlere verilen psikoloji derslerini alan öğrencilerine ekstra ders kredisi verilmiştir. Araştırma başlamadan önce, araştırmayı etkilemeyecek şekilde gerekli açıklamalar verilmiştir. Araştırmanın, yazım hızı, resim inceleme, harita çizme gibi etkinliklerden oluştuğu, ardından da bir beyin fırtınası yapılacağı bilgisi verilmiştir. İlk olarak, hem katılımcıların duygularını nötralize edip eşit bir duruma gelmeleri hem de yazım hızlarını ölçmek amacıyla gördükleri paragrafı aşağıya 2 dakika süre içerisinde yazabildikleri kadar hızlı bir şekilde yazmaya çalışmaları istenmiştir. Ardından, nötralizasyonun etkinliğini ölçmek amacıyla bir soruyla anlık duygudurum ölçülmüştür. Sonrasında ise görsel sunumu yapılmıştır. Araştırma koşullarına göre 2 farklı koşuldaki resimler gösterilmiştir. Yukarıda anlatılmış olduğu gibi, resimler önceki araştırmadaki temsili hoş ve nahoş resimlerdir. Resimler sunulmadan hemen önce farklı yaklaşım talimatları verilmiştir.

Estetik yaklaşım koşulunda resimlere öznel yaklaşımları ve resmin içine girerek resmi anlamaları istenmiştir. Resmin yarattığı duyguyu anlamak ve yarattığı hisleri deneyimleyerek, resmin renklerine, tonuna ve şekillere dikkat etmeleri istenmiştir. Pragmatik yaklaşım koşulunda ise, gün içinde etrafa nasıl yaklaşıyorlarsa resimlere de o şekilde yaklaşımları istenmiştir. Nesnel yaklaşımları ve resmin özelliklerine takılmadan içerikteki bilgiyi almaları istenmiştir (bk. Cupchik v.d. 2009). Kontrol koşulunda ise bu bilgilendirmeler yapılmamış olup, yalnızca resmi incelemeleri istenmiştir. Katılımcılar her bir resimden sonra resimler hakkında üç farklı soruya yanıt vermiştir. 1 ile 9 arasında resmi ne kadar beğendikleri ve resmin ne kadar kaliteli çizilmiş olduğunu yanıtlamaları istenmiştir. Bu sorular görsel manipülasyonunun kontrolünde kullanılmıştır. Ayrıca, tek bir cümle ile resimde genel hatlarıyla neyin anlatıldığını yazmaları istenmiştir. Önceki deneyde olduğu gibi, bu soru analizlere dahil edilmemiştir. Sorulan bu açık uçlu sorunun amacı hem manipülasyonu güçlendirmek, hem de araştırmanın resimleri değerlendirmek üzerine olduğu bilgisine destek vermektir.

Bağımlı değişken ölçümü ve araştırmanın geri kalanı I. deneydeki gibidir. Son uygulama olarak yapılan beyin fırtınasında üniversiteyi geliştirme hakkında 12 dakika boyunca beyin fırtınası yapmaları istenmiştir. En son olarak beyin fırtınası oturumu bittikten sonra, katılımcılara performanslarını kendi açılarından değerlendirdikleri bir form verilmiştir. İşlemler yaklaşık 35 dakika sürmektedir.

4.2. Bulgular

4.2.1. Nötralizasyon Değerlendirme ve Yazım Hızı

Öncelikle, deneyin başında kişilerin duygudurumlarını nötralize etmek için 2 dakika süre içinde gördükleri paragrafı yazmaları gereken bu görevin, farklı deneysel koşullarda aynı etkiyi yapıp yapmadığına bakılmıştır. Bu görevden sonra sorulan tek maddelik duygudurum ölçümleri, deney koşulları arasında karşılaştırılmıştır. Buna göre, farklı koşullar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $F(5,85)=0,73$; $p=.60$. Bundan dolayı nötralizasyon görevinin işe yaradığı söylenebilir.

Araştırma koşulları arasında yazım hızı açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır, $F(5,85)=0,99$; $p=.40$. Yazım hızı, esneklik ($r=.13$, $p=.32$) ve düşünce sayısı ($r=.13$, $p=.33$) ile anlamlı korelasyonlar göstermemiştir. Yapılan analizlerde yazım hızı ortak değişken (covariate) olarak analizlere dâhil edilmiştir ancak bu durumun araştırma sonuçlarını etkilemediği gözlemlenmiştir.

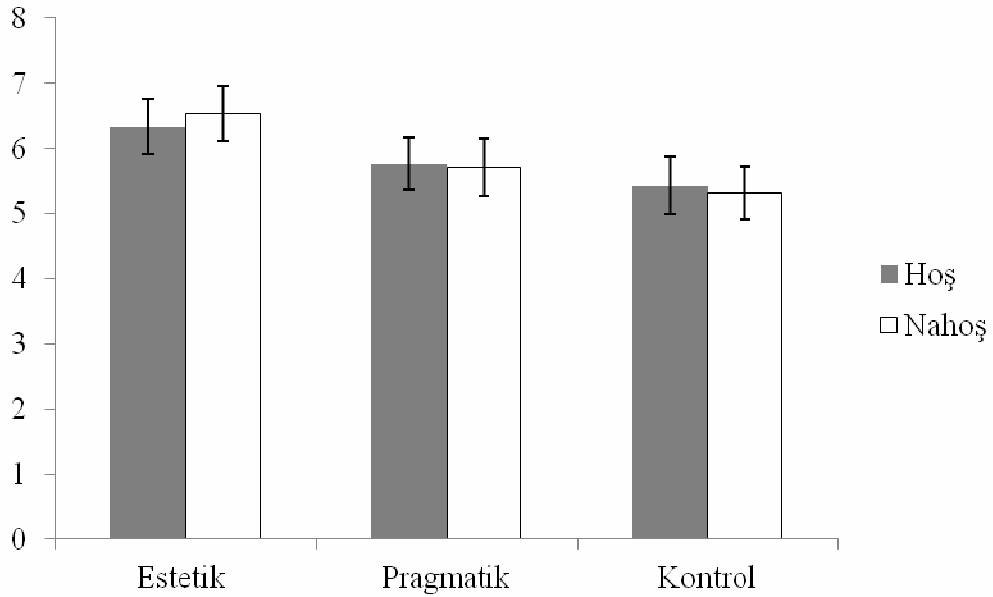
4.2.2. Uyarıcıların Değerlendirilmesi

Katılımcılara her gördükleri resimden sonra resmi ne kadar beğendikleri ve resmi ne kadar kaliteli buldukları sorulmuştur. Toplam 7 resim için verilen puanlar karşılaştırılmıştır. Hoş resim koşulundaki katılımcılar (Ort.=45,41; SS=7,54), nahış resim koşulundaki katılımcılara (Ort.=40,10; SS=7,59) göre resimleri daha çok beğendiklerini rapor etmiştir, $F(1,79)=10,48$, $p=.002$. Yaklaşım talimatı koşulları arasında ise beğeni açısından anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir, $F(2,79)=0,53$,

$p=.59$. Resimlerin ne kadar kaliteli çizildiği sorusu açısından karşılaştırıldığında ise resmin duyuşsal içeriği $F(1,79)=0,49$, $p=.49$ ve yaklaşım talimatının $F(2,79)=0,38$, $p=.68$ anlamlı bir etkisi gözlenmemiştir.

4.2.3. Esneklik

Araştırmanın temel bağımlı değişkeni olan bilişsel esneklik, yani beyin fırtınasında kaç farklı kategoriden düşünce üretildiği, bağımsız değişkenler açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre, yaklaşım talimatının esneklik üzerindeki etkisi anlamlıdır, $F(2,85)=3,23$, $p=.04$, $\eta^2=.07$. Tukey testi sonuçlarına göre estetik yaklaşım talimatı alan katılımcılar (Ort.=6,43; SS=1,35), kontrol koşulundaki katılımcılara göre (Ort.=5,36; SS=1,71) daha fazla kategori taramışlardır. Pragmatik yaklaşım talimatı alan katılımcılar ise (Ort.=5,74; SS=1,75) diğer koşullardan anlamlı derecede farklılaşmamıştır. Uyarıcıların duyuşsal içeriğinin ise esneklik üzerinde herhangi bir etkisi gözlenmemiştir, $F(1,85)=0,01$, $p=.97$. Ayrıca, etkileşim etkisi de anlamlı değildir, $F(1,85)=0,07$, $p=.92$. Koşullar arasındaki esneklik ortalamaları Şekil 4-1’de gösterilmiştir.

Şekil 4.1: Koşullar arası esneklik puanı ortalamaları

4.2.4. Diğer Performans Ölçümleri

Beyin fırtınasında hedeflenen şey düşünceleri eleştirmeden yazmak olduğu için, beyin fırtınası araştırmalarında temel puan olarak üretilen özgün düşünce sayısı alınmaktadır. Üretilen özgün düşünce sayısı açısından araştırmanın temel değişkenleri karşılaştırılmıştır.

Yaklaşım talimatının düşünce sayısı üzerindeki etkisi anlamlıdır, $F(2,85)=3,35$, $p=.04$, $\eta^2=.07$. Esneklik puanlarına benzer bir şekilde, Tukey testi sonuçları estetik yaklaşım talimatı alan katılımcıların (Ort.=16,40; SS=5,75), pragmatik yaklaşım koşulundaki katılımcılara göre (Ort.=12,55; SS=6,33) daha fazla düşünce ürettiğini göstermiştir. Kontrol koşulundaki katılımcılar ise (Ort.=13,60; SS=5,44) diğer koşullardan anlamlı derecede farklılaşmamıştır. Uyarıcıların duyuşsal içeriğinin ise düşünce sayısı üzerinde herhangi bir etkisi gözlenmemiştir, $F(1,85)=0.07$, $p=.79$. Ayrıca, etkileşim etkisi de anlamlı değildir, $F(1,85)=0.26$, $p=.77$.

Beyin fırtınası görevinden elde edilen diğer bir performans değişkeni ise sabittir. Üretilen özgün düşünce sayısı, taranan kategori sayısına bölünerek katılımcıların sabitlik (persistence) puanları elde edilmektedir (bk. Nijstad v.d. 2002; 2010). Ancak, uyarıcıların duyuşsal içeriğinin, $F(1,85)=0.20$, $p=.65$, ve yaklaşma talimatının, $F(2,85)=0.74$, $p=.48$, sabitlik üzerinde anlamlı bir etkisi gözlenmemiştir.

4.2.5. Değişkenler Arası Korelasyonlar

Araştırmanın temel değişkenlerinin ve toplam beğen, kaliteli çizim değerlendirmelerinin korelasyonları incelenmiştir. Uyarıcılara verilen cevaplar, araştırmanın temel değişkenleri ile anlamlı korelasyonlar göstermemiştir. Bundan dolayı, resimleri beğenmenin koşullar ile performans arasında bir aracılık yapamayacağı anlaşılmıştır. Tablo 4.3'te değişkenler arası korelasyonlar gösterilmiştir.

Tablo 4.3: Değişkenler arası korelasyonlar

	Esneklik	Düşünce Sayısı	Sabitlik	Yaklaşma Talimatı	Duyuşsal İçerik	Beğeni Puanları
Esneklik	1					
Düşünce Sayısı	,59**	1				
Sabitlik	-,16	,71**	1			
Yaklaşma Talimatı	-,26*	-,19	,03	1		
Duyuşsal İçerik	-,00	,03	,06	,03	1	
Beğeni Puanları	-,05	,00	,08	,07	-,33**	1
Kaliteli Çizim Puanları	-,05	-,09	-,01	-,03	-,08	,45**

* $p < ,05$; ** $p < ,001$

4.2.6. Algısal Ölçümler

Katılımcılara deneyin sonunda beyin fırtınasında ne kadar iyi performans gösterdikleri, ne kadar hoşlandıkları, ne kadar çaba gösterdikleri ve gördükleri resimlerin kendi performanslarını etkileyip etkilemediğini ölçen maddelerin olduğu bir form verilmiştir. Koşullar arasında bu dört soruya verilen yanıtlar açısından anlamlı bir farklılaşma gözlemlenmemiştir. Performans ve algısal veriler Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4: Performans ve algısal ölçümlerin ortalamaları (standart sapmaları)

	Hoş resim			Nahoş resim		
	Estetik Yaklaşım	Pragmatik Yaklaşım	Kontrol	Estetik Yaklaşım	Pragmatik Yaklaşım	Kontrol
<i>Performans Ölçümleri</i>						
Esneklik	6,33 (1,50)	5,76 (2,13)	5,42 (1,78)	6,53 (1,46)	5,71 (1,20)	5,31 (1,70)
Düşünce Sayısı	16,87 (6,09)	12,12 (6,91)	13,07 (5,92)	15,93 (5,56)	13,07 (5,76)	14,06 (5,13)
Sabitlik	2,67 (0,84)	2,11 (0,96)	2,45 (0,96)	2,44 (0,79)	2,28 (0,83)	2,77 (0,96)
<i>Algısal Ölçümler</i>						
Düşünce Oluşturma	5,73 (0,80)	5,35 (1,73)	5,21 (1,53)	4,80 (2,42)	5,29 (1,54)	6,15 (1,03)
Hoşlanma	6,40 (1,05)	6,35 (1,99)	6,79 (2,55)	6,73 (1,28)	6,93 (1,26)	7,18 (1,76)
Çaba	6,40 (1,76)	6,35 (1,50)	7,00 (1,18)	7,07 (1,48)	6,85 (1,10)	7,00 (1,37)
Resimlerin performans etkisi	5,27 (2,78)	5,35 (2,23)	5,43 (2,24)	5,07 (2,18)	4,64 (1,98)	5,56 (1,96)

4.3. Tartışma

Bu araştırmanın temel amacı, eseri inceleme yöneliminin ve eserin duyuşsal içeriğinin esneklik üzerindeki etkilerini incelemektir. Bundan dolayı araştırmada iki

hipotez test edilmiştir. Araştırmanın ilk hipotezine göre estetik yaklaşım talimatı koşulu, diğer koşullara göre daha fazla esneklik gösterecektir. Araştırmanın ilk hipotezi kısmen desteklenmiştir. Esneklik puanlarına göre estetik yaklaşım koşulu kontrol grubundan anlamlı bir farklılık gösterse de, pragmatik yaklaşım koşuluyla olan fark anlamlı bulunamamıştır. Diğer bir performans ölçümü olan düşünce sayısı puanları açısından ise estetik yaklaşım, pragmatik yaklaşımdan anlamlı ölçüde daha iyi performans göstermiş ancak kontrol koşulu diğer koşullar ile anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Tüm bunlarda yola çıkarak, estetik yaklaşımın performansı artıran bir faktör olduğu söylenebilir. Bu etki, deneyin başından beri beklenmekteydi. Daha önceden de belirtildiği üzere, estetik yaklaşım, gündelik pragmatik yaklaşımdan farklı olarak semantik kategorilerin ipuçlarını yeniden değerlendirerek sanat eserlerinin özelliklerini niyetli bir çabayla incelemeyi gerektirir (Cupchik v.d. 2009). Bu durumun da bilişsel esneklikle ilişkili olması da gayet tutarlıdır. Ancak bu konuda kesin bir sonuç çizmek güçtür. Estetik yaklaşımın, kontrol edilemeyen bazı başka etkileri olmuş olabilir. Bu durum için bir açıklama, estetik yaklaşımın bir bakıma bir imgeleme eğitimi dönüşmüş olma ihtimalidir. Yani, estetik yaklaşım talimatı ile kişilerden istenen şey bir nevi uyarıcıyı işlemleyip, alışılmışın dışında değerlendirme yapmaktır. Bu değerlendirme sonucu farklı çağrışımların ortaya çıkması muhtemeldir. Düşünce üretimi görevlerinde de performansı yükselten şey, çağrışımsal belleğin aktivasyonudur. Bundan dolayı, estetik yaklaşım talimatı imgeleme yoluyla çağrışımsal belleği aktive etmiş, bu durum da daha başarılı bir performansa neden olmuş olabilir. Ayrıca, bir başka durum da estetik yaklaşımın ilgiyi (interest) artırmış olma ihtimalidir. Ancak, yaklaşım koşulları arasında uyarıcılara verilen tepkiler ve algısal ölçümler (hoşlanma, çaba gibi) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Literatürde estetik yaklaşım, ilgi ve çaba göstermeyle ilişkili olarak görülmektedir ancak bu çalışmanın sonuçları estetik yaklaşımın öz bildirim açısından etkisi olmadığını işaret etmektedir. Estetik yaklaşımın etkisi direkt olarak performansa yansımaktadır. Bundan dolayı, estetik yaklaşım talimatının hangi aracı süreçlerle birlikte düşünce üretimi performansını artırdığı bilinmemektedir.

Araştırmanın ikinci hipotezinde hoş resim koşullarındaki katılımcıların nahos koşuldakilere göre daha esnek düşünceleri beklenmekteydi. Çalışma sonuçları, koşullar

arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermektedir. Bu beklenti ilk deneyde de test edilmişti ancak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İlk deneyde bahsedilen nedenlerden dolayı eserlerin hoş veya nahos olması performansı etkilemiyor gözükmektedir. İlk çalışmada olduğu gibi, algısal ölçümlerde de hoş ve nahos resim koşulları arası bir fark bulunamamıştır. Bu yüzden, eserin duyuşsal içeriğinin performans üzerinde anlamlı bir etki olmadığı yeniden gösterilmiştir. Buna rağmen, 3 ve 4. Deneylerde bu değişkenin sabit bırakılmasına karar verilmiştir. Literatürde eserin duyuşsal içeriğinin sanat beğeniyle ilişkili olduğu birçok defa gösterilmiştir. Sanatın yarattığı etkileri ve muhtemel aracılık ilişkilerini daha iyi anlayabilmek için sonraki deneylerde de uyarıcılar hoş ve nahos resim koşulları olarak sunulmaya devam edilmiştir.

V. BÖLÜM

5. III. DENEY

Araştırmanın üçüncü deneyinde, diğer çalışmalarda olduğu gibi görsel sanatın esneklik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu deneyin temel amacı, resmin değer bilgisi ve eserin duyuşsal içeriğinin esneklik üzerindeki olası etkilerini incelemektir. Resmin değer bilgisi, eser sahibi, eserin maddi değeri, sergilendiği müzenin prestiji gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bu çalışmada da önceki deneydeki resimler sunulmadan önce resimlere yönelik hayali bilgiler yüksek değer ve düşük değer şeklinde iki koşul halinde değiştirilmiştir. Önceki çalışmalar, yüksek değer bilgisinin düşük değer bilgisine göre eserlerin beğenilmesini artırdığını göstermiştir (Lauring v.d. 2016; Leon 2007). Ancak, bu çalışmalar eser değerinin sanat beğenisine olan etkisini incelemiş olup, farklı değer bilgisindeki uyarıcıların sunumunun bir performans görevinde nasıl farklılıklar göstereceğine dair bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu açıdan, bu ve bir sonraki deneyde diğer insanların görüşlerinin ve sanata yaklaşımlarının, sanatın etkilerini nasıl değiştirdiği incelenmiştir. Başka bir deyişle bu çalışma, sunulan uyarıcılar sabit tutulmasına rağmen değer bilgisi değiştirildiğinde görsel sanatın bilişsel performans üzerindeki etkisinin nasıl değiştiğine dair yapılan ilk çalışmadır. Ayrıca, önceki deneylerde daha detaylı olarak açıklandığı gibi resmin duyuşsal içeriği de bu bağlamda etkili olabilir. Bundan dolayı, çalışmadaki resimleri yine hoş ve nahos olarak iki farklı koşulda sunulmuştur.

Bu çalışmada 3 (Değer: Yüksek, düşük, kontrol) X 2 (Duyuşsal içerik: hoş, nahos) denekler arası bir araştırma deseni kullanılmıştır.

H5: Yüksek-değer bilgisi alan katılımcılar, düşük-değer ve kontrol koşullarına göre daha fazla esneklik skoru elde edeceklerdir. Yukarıda anlatıldığı gibi, eser değeri

yüksek olduğunda eser daha çok beğenildiği için bu durumun performansa yansımaları beklenebilir.

H6: Hoş resim koşulundaki katılımcıların naHoş resim koşulundakilere göre daha esnek düşünceleri beklenmektedir. Bu durumun kuramsal altyapısı önceki deneyde anlatıldığı gibidir. Alternatif olarak, resmin duyuşsal içeriği bilişsel esneklik üzerinde anlamlı bir etki yaratmayabilir. Bu durumun açıklaması, yine önceki deneylerde verilmiştir.

5.1.Yöntem

5.1.1. Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini Bolu'da bulunan Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde okuyan 88 kişi oluşturmaktadır. Katılımcılara araştırmaya katılmaları karşılığında ekstra ders kredisi verilmiştir. Katılımcıların tamamı birinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır ve önceden herhangi bir deneye girmediklerini rapor etmişlerdir. Katılımcılar araştırmanın koşullarına seçkisiz olarak atanmıştır. Her bir koşula düşen örneklem sayıları Tablo 5.1'de verilmiştir.

Tablo 5.1: Araştırma koşullarına düşen örneklem sayıları

	Yüksek değer	Düşük Değer	Kontrol
Hoş Resim	15	15	15
Nahoş Resim	12	16	15

Örnekleme oluşturan katılımcılar hakkındaki bilgiler, araştırma sürecinde manipülasyonlar arasında dolgu maddeler olarak veya araştırmada verilen değerlendirme formuyla beraber alınmıştır. Örneklem grubunun demografik özellikleri Tablo 5.2'de verilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18 ile 28 arasında değişmekte olup, ortalaması 19,72'dir. (S.S: 1,89). Örneklemin çoğunluğu kadınlardan (%77,3) oluşmaktadır. Örneklem grubunu genellikle yaşamlarının çoğunu şehirlerde (%53,4) geçirmiş ve genellikle şu anda yurttan kalan (%75,0) kişiler oluşturmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu herhangi bir güzel sanatlar eğitimi almamış (%71,6), sanat galerine veya müzelere birkaç kere gitmiş (%79,5) ve görsel sanatlar hakkında deneyimi/bilgisini biraz olarak ifade eden (%69,3) kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 5.2: Örneklem grubunun demografik özellikleri

Demografik değişkenler	N – (%)
Cinsiyet	
Erkek	20 (%22,7)
Kadın	68 (%77,3)
Bölüm	
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	48 (%54,5)
Hemşirelik	11 (%12,5)
Sosyoloji	10 (11,4)
Bilgisayar Mühendisliği	7 (%8,0)
Tıbbi Görüntüleme	5 (%5,7)
Gazetecilik	5 (%5,7)
Okul Öncesi Eğitimi	2 (%2,3)
Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer	
Büyükşehir	24 (%27,3)
Şehir	47 (%53,4)
Kasaba	3 (%3,4)
Köy	14 (%15,9)
Şu An Yaşanılan Yer	
Aileyle birlikte evde	12 (%13,6)
Arkadaşlarla birlikte evde	7 (%8,0)
Akrabalarla birlikte evde	3 (%3,4)
Yurtta	68 (%75,0)
Güzel Sanatlar Eğitimi	
Evet	9 (%10,2)
Birkaç ders	16 (%18,2)
Hayır	63 (%71,6)
Sanat Galerileri veya Müzelere	
Hiç gitmedim	12 (%13,6)
Birkaç kere gittim	70 (%79,5)
Düzenli olarak giderim	6 (%6,8)
Görsel Sanatlar Hakkında Bilgi/Deneyim	
Hiç	26 (%29,5)
Biraz	61 (%69,3)
Çok fazla	1 (%1,1)

5.1.2. Araçlar ve İşlem

Araştırmadaki kullanılan araçlar ve deneysel işlemler neredeyse II. Denejde olduğu şekilde kalmıştır. Yine temsili sanat uyarıcıları hoş ve nahoş koşullarda sunulmuştur ve tüm ölçümler aynıdır. Ancak bunlardan farklı olarak resimler sunulmadan önce yüksek değer ve düşük değer olarak iki koşulda değişilmeme yapılmıştır.

Yüksek ve düşük değer bilgisini değişilmemek için gösterilecek toplam yedi resimden önce ekranda ‘resmin künye bilgileri’ geleceği bilgisi verilmiştir. Bu bilgiler her resimden önce ekranda belirlemekte ve toplam beş saniye ekranda kalmaktadır. Yüksek değer koşulundaki katılımcılara resimleri incelemeden önce görecekları resimlerin ünlü ressamlar tarafından çizilmiş olduğu bilgisi verilmiştir. Ayrıca resimlerden önce eserin sunulduğu müze ve tahmini maddi değeri de Türk Lirası cinsinden belirtilmiştir. Kullanılan ressam isimleri en bilinen ressam isimlerinden seçilmiştir (örn., *P. Gauguin, P. Picasso*). Aynı şekilde, seçilen müzeler de popüler mekânlardan seçilmiştir (örn., *Louvre Müzesi, Paris; British Museum, Londra*). Tahmini maddi değer için ise 1,9 ile 5 milyon arasında değişen miktarlar kullanılmıştır. Düşük değer koşulunda ise görecekları resimlerin resme yeni başlayan sanatçılar tarafından çizilmiş olduğu bilgisi verilmiştir. Resimlerden önce gelen açıklamada, ressamın ismi (örn., *M. Demir*), eserin sergilendiği yer (örn., *Kişisel sergisi, İstanbul*) ve maddi değer (75 ile 350 TL arası değişmekte) bilgileri yer almıştır. Kontrol grubuna ise bu bilgiler verilmemiş olup yalnızca resmi incelemeleri istenmiştir. Araştırmanın geri kalanı ve bağımlı değişken ölçümü II. Deneyde olduğu gibidir. Deney işlemleri yaklaşık 35 dakika sürmektedir.

5.2. Bulgular

5.2.1. Nötralizasyon Değerlendirme ve Yazım Hızı

Deneyin başlangıcında öncelikle katılımcıların duygudurumlarını nötralize etmek için yapılan 2 dakika süre içinde gördükleri paragrafı yazmaları gereken bu görevin, farklı deneysel koşullarda aynı etkiyi yapıp yapmadığına bakılmıştır. Bu görevden sonra sorulan tek maddelik duygudurum ölçümleri, deney koşulları arasında karşılaştırılmıştır. Buna göre, farklı koşullar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $F(5,82)=1,20$; $p=.32$. Bundan dolayı nötralizasyon görevinin işe yaradığı söylenebilir.

Yazım hızı puanları açısından bakıldığında araştırma koşulları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır, $F(5,82)=1,73$; $p=.09$. Yazım hızı, esneklik ($r=.20$,

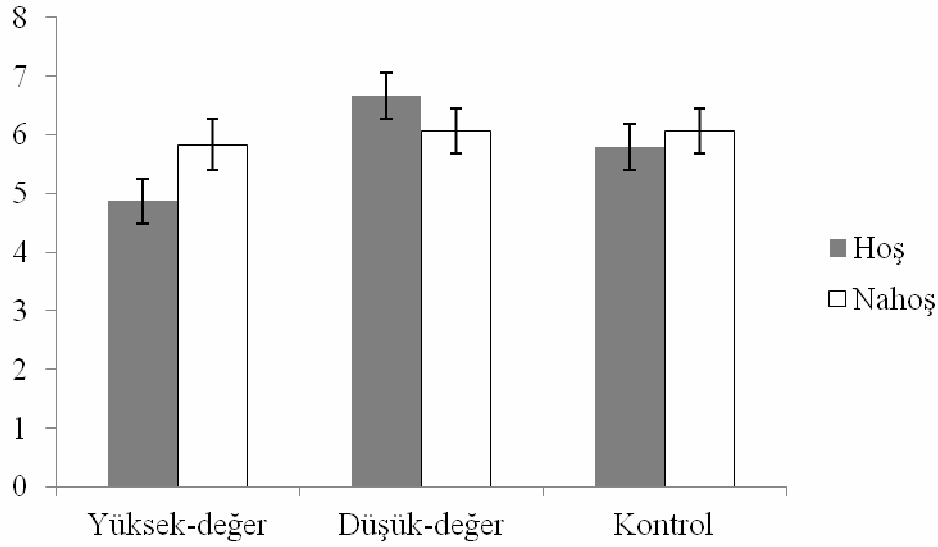
$p=.13$) ve düşünce sayısı ($r=.14$, $p=.31$) ile anlamlı korelasyonlar göstermemiştir. Yapılan analizlerde yazım hızı ortak değişken (covariate) olarak analizlere dâhil edilmiştir ancak bu durumun araştırma sonuçlarını etkilemediği gözlemlenmiştir.

5.2.2. Uyarıcıların Değerlendirilmesi

Katılımcılara her gördükleri resimden sonra resmi ne kadar beğendikleri ve resmi ne kadar kaliteli buldukları sorulmuştur. Toplam 7 resim için verilen puanlar karşılaştırılmıştır. Hoş resim koşulundaki katılımcılar (Ort.=44,41; SS=6,42), nahos resim koşulundaki katılımcılara (Ort.=40,95; SS=8,43) göre resimleri daha çok beğendiklerini rapor etmiştir, $F(1,80)=4,37$, $p=.04$. Değer koşulları arasında ise beğeni açısından anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir, $F(2,80)=0,67$, $p=.51$. Resimlerin ne kadar kaliteli çizildiği sorusu açısından karşılaştırıldığında ise resmin duyuşsal içeriği $F(2,80)=1,78$, $p=.19$ ve yaklaşım talimatının $F(2,80)=1,60$, $p=.21$ anlamlı bir etkisi gözlenmemiştir.

5.2.3. Esneklik

Araştırmanın temel bağımlı değişkeni olan bilişsel esneklik, yani beyin fırtınasında kaç farklı kategoriden düşünce üretildiği, bağımsız değişkenler açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre, değer manipülasyonunun esneklik üzerindeki etkisi anlamlıdır, $F(2,82)=3,14$, $p=.05$, $\eta^2=.07$. Tukey testi sonuçlarına göre düşük-değer koşulundaki katılımcılar (Ort.=6,35; SS=1,37), yüksek-değer koşulundaki katılımcılara göre (Ort.=5,30; SS=1,68) daha fazla kategori taramışlardır. Kontrol koşulundaki katılımcılar ise (Ort.=5,88; SS=1,58) diğer koşullardan anlamlı derecede farklılaşmamıştır. Uyarıcıların duyuşsal içeriğinin ise esneklik üzerinde herhangi bir etkisi gözlenmemiştir, $F(1,82)=0,41$, $p=.52$. Ayrıca, etkileşim etkisi de anlamlı değildir, $F(2,82)=1,90$, $p=.15$. Koşullar arası esneklik ortalamaları Şekil 5.1'de verilmiştir.

Şekil 5.1: Koşullar arası esneklik puan ortalamaları

5.2.4. Diğer Performans Ölçümleri

Beyin fırtınasında hedeflenen şey düşünceleri eleştirmeden yazmak olduğu için, beyin fırtınası araştırmalarında temel puan olarak üretilen özgün düşünce sayısı alınmaktadır. Üretilen özgün düşünce sayısı açısından araştırmanın temel değişkenleri karşılaştırılmıştır.

Değer manipülasyonunun düşünce sayısı üzerindeki etkisi anlamlıdır, $F(2,82)=3,30$, $p=.04$, $\eta^2=.07$. Esneklik puanlarına benzer bir şekilde, Tukey testi sonuçları düşük-değer koşulundaki katılımcıların (Ort.=16,84; SS=5,75), yüksek-değer koşulundaki katılımcılara göre (Ort.=12,74; SS=6,97) daha fazla düşünce ürettiğini göstermiştir. Kontrol koşulundaki katılımcılar ise (Ort.=14,03; SS=4,79) diğer koşullardan anlamlı derecede farklılaşmamıştır. Uyarıcıların duyuşsal içeriğinin ise düşünce sayısı üzerinde herhangi bir etkisi gözlenmemiştir, $F(1,82)=0.20$, $p=.66$. Ayrıca, etkileşim etkisi de anlamlı değildir, $F(1,82)=1,32$, $p=.27$.

Beyin fırtınası görevinden elde edilen diğer bir performans değişkeni ise sebatır. Üretilen özgün düşünce sayısı, taranan kategori sayısına bölünerek katılımcıların sabitlik (persistence) puanları elde edilmektedir (bk. Nijstad v.d., 2002; 2010). Ancak,

uyarıcılarının duyuşsal içeriğinin, $F(1,82)=0.05$, $p=.62$, ve değer manipölasyonunun, $F(2,82)=0.82$, $p=.33$, sabitlik üzerinde anlamlı bir etkisi gözlenmemiştir.

5.2.5. Değişkenler Arası Korelasyonlar

Araştırmanın temel değişkenlerinin, toplam beğeni ve kaliteli çizim değerlendirmelerinin korelasyonları incelenmiştir. Uyarıcılara verilen tepkiler, araştırmanın koşullarıyla ve bağımlı değişken ile anlamlı ilişki gösterse de, bağımsız değişkenler bağımlı değişkenlerle anlamlı korelasyon göstermemiştir. Bundan dolayı, resimleri beğenmenin koşullar ile performans arasında bir aracılık yapamayacağı anlaşılmıştır. Tablo 5.3'te değişkenler arası korelasyonlar gösterilmiştir.

Tablo 5.3: Değişkenler arası korelasyonlar

	Esneklik	Düşünce Sayısı	Sabitlik	Duyuşsal İçerik	Değer Koşulu	Beğeni Puanları
Esneklik	1					
Düşünce Sayısı	,62**	1				
Sabitlik	,01	,77**	1			
Duyuşsal İçerik	,07	,05	-,02	1		
Değer Koşulu	,15	,07	,03	,04	1	
Beğeni Puanları	-,15	-,29*	-,21	-,23*	-,09	1
Kaliteli Çizim Puanları	-,28*	-,40**	-,27*	-,14	-,04	,46**

* $p < ,05$; ** $p < ,001$

5.2.6. Algısal Ölçümler

Katılımcılara deneyin sonunda beyin fırtınasında ne kadar iyi performans gösterdikleri, ne kadar hoşlandıkları, ne kadar çaba gösterdikleri ve gördükleri resimlerin kendi performanslarını etkileyip etkilemediğini ölçen maddelerin olduğu bir form verilmiştir. Koşullar arasında bu dört soruya verilen yanıtlar açısından anlamlı bir farklılaşma gözlemlenmemiştir. Yani, araştırmanın bağımsız değişkenleri performans açısından farklılıklar yaratsa da algısal ölçümlerde bu etki görülmemektedir. Performans ve algısal veriler Tablo 5.4'te verilmiştir.

Tablo 5.4: Performans ve Algısal ölçümlerin ortalamaları (standart sapmaları)

	Hoş resim			Nahoş resim		
	Yüksek değer	Düşük değer	Kontrol	Yüksek değer	Düşük değer	Kontrol
Performans Ölçümleri						
Esneklik	4,87 (1,77)	6,67 (1,54)	5,80 (0,94)	5,83 (1,47)	6,06 (1,18)	6,06 (2,20)
Düşünce Sayısı	11,47 (6,92)	18,00 (5,76)	13,46 (4,72)	14,33 (6,98)	15,75 (6,99)	14,60 (4,97)
Sabitlik	2,32 (0,98)	2,77 (0,95)	2,38 (0,93)	2,36 (0,77)	2,55 (0,93)	2,43 (0,47)
Algısal Ölçümler						
Düşünce Oluşturma	4,93 (1,67)	5,07 (1,93)	4,93 (1,58)	5,33 (1,98)	5,81 (1,64)	5,97 (1,67)
Hoşlanma	6,00 (1,19)	6,00 (1,31)	6,60 (2,13)	6,33 (0,78)	6,44 (1,31)	7,33 (1,83)
Çaba	6,47 (1,12)	6,13 (1,60)	6,60 (1,24)	6,58 (1,44)	6,31 (1,25)	7,20 (1,57)
Resimlerin performansa etkisi	4,53 (2,06)	4,20 (1,66)	5,13 (1,96)	4,54 (2,21)	5,06 (1,88)	5,00 (2,23)

5.3. Tartışma

Bu araştırmanın temel amacı, değer bilgisi ve eserin duyuşsal içeriğinin esneklik üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırmanın ilk hipotezine göre yüksek-değer bilgisinin, düşük-değer ve kontrol koşullarına göre daha fazla esneklik yaratması beklenmekteydi. Ancak araştırmanın sonuçlarına göre, beklenenin tersine düşük-değer koşulundaki katılımcılar yüksek-değer koşulundaki katılımcılara göre daha iyi performans göstermiştir. Bu durum, literatürdeki araştırmalarla da çelişmektedir (Lauring vd. 2016; Leon 2007). Her ne kadar bu araştırmalar yalnızca yüksek-değer bilgisinin sanat beğenisini artırdığını göstermekteyse de, bu çalışmada değer koşulları arasında resmin beğenilmesi ve kaliteli çizilmiş olarak algılanması konusunda anlamlı farklılıklar gözlemlenmemiştir. Bu açıdan, manipülasyonların tam olarak çalışmadığı da düşünülebilir. Değer bilgisi talimatının etkinliğini direkt olarak ölçmek çok zordur. Bu konuda yapılan değişimleme katılımcılara doğru olmayan bilgiler sunmayı da içerdiği için, verilen bilgiler hakkında sorular sormak mümkün olmamıştır. Bulunmuş olan tersi yöndeki etkiyi manipülasyonun çalışmamış olması ile açıklamak, düşük-değer koşulunun neden anlamlı derecede daha iyi performansla neden olduğuna bir açıklama getirmemektedir. Bu etkiyi açıklamak için bazı açıklamalar önerilmiştir. Bu açıklamaların ilki, düşük-değer koşulunda amatör olarak tanıtılan ressamın isimlerinin Türkçe olarak sunulmasıdır. Bu durum da, yüksek-değer koşulunun tamamen yabancı sanatçılardan, düşük-değer koşulunun da tamamen Türkiyeli sanatçılardan seçilmiş olmasına yol açmıştır. Bu durum da iç-grup kayırmacılığına

(Amodio ve Devine 2006) yol açmış olabilir. Yani, katılımcılar açısından bir tür 'biz' ve 'onlar' ayrımı oluşmuş olabilir. Sosyal kimlik kuramına göre (Tajfel ve Turner 1979), biz duygusu bir bireyin algılarını, duygularını ve davranışlarını etkilemektedir. Bundan dolayı, biz duygusu bireyin performansını artırmış olabilir.

Ayrıca diğer deneylerde olduğu gibi, bu deneyde de katılımcıların çoğu görsel sanata dair bilgilerinin az olduğunu ve herhangi bir sanat eğitimi almadığını belirtmiştir. Bu yüzden sunulmuş olan resimler temsili sanat örneklerinden seçilmiş dahi olsa, kişilere muğlak veya belirsiz gelmiş olabilir. Bu iki duruma bir de resimlerin fiyat bilgisi eklenince yüksek-değer koşulundaki katılımcılar resimlere karşı ilgisiz kalmış olabilirler. Aynı nedenlerden ötürü de düşük-değer koşulundaki katılımcıların ilgileri artmış olabilir. Başka bir deyişle, sunulan resmi Türkiye'den bir sanatçı üretmiştir ve kendi alım gücüne uygun fiyatta resimler satmaktadır. Bu şekilde düşük-değer koşulundaki katılımcılar daha ulaşılabilir gözüken eserleri incelerken, yüksek-değer koşulunda ise çok da ulaşılabilir olmayan (örn. *Louvre müzesi*) eserleri incelemişlerdir. Bundan dolayı manipülasyon, istenenin tam tersi bir etki yapmış olabilir. Lakin tüm bu spekülasyonları destekleyecek veriler beğeni ve algısal ölçümler bağlamında gösterilememiştir. Değer koşulları arasında beğeni ve diğer algısal ölçümler arasında anlamlı bir fark olmadığı için, bu etkiye eserin beğenilmesi gibi faktörlerden çok, başka bir şeyin neden olduğu düşünülebilir. Bu konuda bir başka açıklama da manipülasyonun beğeni puanlarını da etkileyecek şekilde araştırma desenini etkilemesiyle açıklanabilir. Yüksek-değer bilgisinin yukarıda sayılan olası dezavantajlarına rağmen, beğeni puanlarını yükseltmesi beklenebilecek bir şeydir. Manipülasyonun ünlü ressamlar ve müzeler açısından bir uzman görüşü sunduğu aşikardır. Katılımcılar, uzmanların beğendiği veya tasdik ettiği eserlere beğeni ölçeğinde düşük puanlar vermiş olmak istememiş olabilirler. Bundan dolayı değer koşulları arasında beğeni açısından fark oluşmamış olabilir. Bu durum da, öz bildirim ölçeklerinin olağan bir problemi olan sosyal beğenirlik kavramına işaret ediyor olabilir. Kişiler öz bildirim ölçeklerinde sosyal olarak istenir şekilde cevaplar verse de, performans açısından farklılaşma görülmektedir.

Araştırmanın ikinci hipotezinde hoş resim koşullarındaki katılımcıların nahoş koşuldakilere göre daha esnek düşünceleri beklenmekteydi. Çalışma sonuçları, koşullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını göstermektedir. Bu sonuçlar, I. ve II. deneyin sonuçlarıyla tutarlıdır. II. deneyde tartışıldığı üzere, resmin hoş veya nahoş olmasının resimler üzerinde etkisi olmadığı bir kere daha gösterilmiştir. Resimlerin hoş veya nahoş koşullarda sunulmasının bir nedeni de ortaya çıkabilecek etkileşim etkileridir. Ancak, araştırma sonuçları etkileşim etkilerinin de anlamlı olmadığını göstermektedir.

Yapılmış olan bu deneyde, değer bilgisinin istenilen ölçüde manipüle edilemediğine yönelik şüpheler oluşmuştur. Bundan dolayı planlanmış olan IV. Deneyde yine değer bilgisi manipüle edilmiş ancak farklı bir yöntem kullanılmıştır. Ayrıca, bu deneyde kullanılan manipülasyonlar uzmanlık bilgisi içermektedir ve fiyat üzerinden kişilerin kendi finansal konularını da çağrıştırarak bazı karıştırıcı etkiler yapmış olabilir. Tüm bunlara ek olarak, ünlü müzeler ve ressamlar hakkında az da olsa bir aşinalık gerekmektedir. Eğer deneye gelen katılımcılara bu isimler (örn, *British Museum; P. Picasso*) tanıdık gelmemişse, manipülasyon yalnızca maddi değer üzerinden yapılmış olabilir. Bu durum da farklı yanlış anlaşılmalara yol açmış olabilir. Değer bilgisinin bu şekilde manipüle edilmesinin bir sıkıntısı da, gösterilen ressam isimlerinden bazılarının temsili sanata uzak çalışmalarıyla biliniyor olmasıdır (örn. P. Picasso). Lakin bu durumun araştırma sonuçlarını çok fazla etkilediği düşünülmemektedir çünkü katılımcıların görsel sanat hakkındaki bilgisinin çok az olduğu düşünülmektedir. Hem kültürel olarak resim, heykel gibi sanat alanlarının Türkiye’de daha az gelişmiş olması, hem de katılımcıların kendilerini bu şekilde değerlendirmelerinden dolayı bu durumun büyük bir etkiye yol açtığı düşünülmemektedir. Yapılan IV. deneyde tüm bu bahsedilen sınırlılıkları engelleyecek bir manipülasyon yapılmış ve değer bilgisinin performanstaki etkisi araştırılmıştır.

VI. BÖLÜM

6. IV. DENEY

Araştırmanın son deneyinde, diğer üç deneyde olduğu gibi görsel sanatın esneklik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda bu deney, III. Deneyin bir devamı niteliğindedir. Bu deneyin temel amacı, resmin diğerleri tarafından ne kadar beğenildiği bilgisi ve eserin duyuşsal içeriğinin esneklik üzerindeki olası etkilerini incelemektir. Önceki deneyde olduğu gibi, bu deneyde de aslında resmin değer bilgisi değişimlenmektedir. Ancak önceki deneyde olduğu gibi statü veya maddi değer değil, kendi akranlarının görüşlerinin onlara aktarılacağı bilgisi verilmiştir. Yani, kendi akran grupları olan üniversite öğrencilerinin resimleri beğenmesi veya beğenmemesi durumunun yine resmin hoşluk derecesi ile birlikte bilişsel esneklik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Akran gruplarının belli eserleri beğendiği bilgisi verildiğinde kişiler de bu eseri beğenmeye yatkın olmaktadır (örn., Luring v.d 2016). Ancak tüm deneylerde tartışıldığı üzere, bu konuda direkt olarak performans ölçümü ile alakalı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada 3 (Değer: Yüksek, düşük, kontrol) X 2 (Duyuşsal içerik: hoş, nahoş) bir araştırma deseni kullanılmıştır.

H7: Yüksek-beğeni bilgisi alan katılımcılar, düşük-beğeni ve kontrol koşullarına göre daha fazla esneklik puanı elde edeceklerdir. Yukarıda anlatıldığı gibi, eser diğer kişiler tarafından daha çok beğenildiğinde eser daha çok beğenildiği için bu durumun performansa yansımaları beklenebilir.

H8: Hoş resim koşulundaki katılımcıların nahoş resim koşulundakilere göre daha esnek düşünceleri beklenmektedir. Bu durumun kuramsal altyapısı önceki deneyde

anlatıldığı gibidir. Alternatif olarak, resmin duyuşsal içeriği bilişsel esneklik üzerinde anlamlı bir etki yaratmayabilir. Bu durumun açıklaması, yine önceki deneylerde verilmiştir.

6.1. Yöntem

6.1.1. Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini Bolu'da bulunan Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde okuyan 90 kişi oluşturmaktadır. Katılımcılara araştırmaya katılmaları karşılığında ekstra ders kredisi verilmiştir. Katılımcıların tamamı birinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır ve önceden herhangi bir deneye girmediklerini rapor etmişlerdir. Katılımcılar araştırmanın koşullarına seçkisiz olarak atanmıştır. Her bir koşula düşen örneklem sayıları Tablo 6.1'de verilmiştir.

Tablo 6.1: Araştırma koşullarına düşen örneklem sayıları

	Yüksek değer	Düşük Değer	Kontrol
Hoş Resim	15	15	15
Nahoş Resim	15	15	15

Örnekleme oluşturan katılımcılar hakkındaki bilgiler, araştırma sürecinde manipülasyonlar arasında dolgu maddeler olarak veya araştırmada verilen değerlendirme formuyla beraber alınmıştır. Örneklem grubunun demografik özellikleri Tablo 6.2'de verilmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18 ile 29 arasında değişmekte olup, ortalaması 20,23'dür. (S.S: 2,01). Örneklemin çoğunluğu kadınlardan (%76,7) oluşmaktadır. Örneklem grubunu genellikle yaşamlarının çoğunu şehirlerde (%47,8) geçirmiş ve genellikle şu anda yurttan kalan (%66,7) kişiler oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu herhangi bir güzel sanatlar eğitimi almamış (%71,3), sanat galerisine veya müzelere birkaç kere gitmiş (%83,9) ve görsel sanatlar hakkında deneyimi/bilgisini biraz olarak ifade eden (%68,9) kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 6.2: Örneklem grubunun demografik özellikleri

Demografik değişkenler	N – (%)
Cinsiyet	
Erkek	21 (%23,3)
Kadın	69 (%76,7)
Cinsiyet	
Erkek	20 (%22,7)
Kadın	68 (%77,3)
Bölüm	
Sosyoloji	32 (%35,6)
Tıbbi Görüntüleme	29 (%32,2)
Hemşirelik	10 (%11,1)
Bilgisayar Mühendisliği	7 (%7,8)
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	6 (%6,7)
Gazetecilik	4 (%4,4)
Okul Öncesi Eğitimi	2 (%2,2)
Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yer	
Büyükşehir	32 (%35,6)
Şehir	43 (%47,8)
Kasaba	6 (%6,7)
Köy	9 (%10,0)
Şu An Yaşanılan Yer	
Aileyle birlikte evde	19 (%21,1)
Arkadaşlarla birlikte evde	10 (%11,1)
Akrabalarla birlikte evde	1 (%1,1)
Yurttan	60 (%66,7)
Güzel Sanatlar Eğitimi	
Evet	12 (%13,8)
Birkaç ders	13 (%14,9)
Hayır	62 (%71,3)
Sanat Galerileri veya Müzelere	
Hiç gitmedim	12 (%13,8)
Birkaç kere gittim	73 (%83,9)
Düzenli olarak giderim	2 (%2,3)
Görsel Sanatlar Hakkında Bilgi/Deneyim	
Hiç	23 (%26,4)
Biraz	62 (%71,3)
Çok fazla	2 (%2,3)

6.1.2. Araçlar ve İşlem

Araştırmadaki kullanılan araçlar ve deneysel işlemler II. ve III. Deneylerde olduğu şekilde kalmıştır. Kullanılan görsel uyarıcıları ve tüm ölçümler sabit kalmış olup, resimlerin sunumundan önce değişimleme yapılmıştır.

Katılımcılara resim sunumundan önce değişimleme için bazı bilgiler verilmiştir. Gelmiş oldukları araştırmanın bir projenin son ayağı olduğu ve kendilerinden önce yaklaşık 300 üniversite öğrencisine bazı resimler gösterildiği söylenmiştir. İlgili koşula

göre bu resimlerin ya en çok beğenilenler arasından seçildiği, ya da en az beğenilenler arasından seçildiği, araştırmanın bir amacının bu resimlerin neden bu kadar çok veya az beğenildiğini anlamak olduğu bilgisi verilmiştir. Yüksek ve düşük beğeni bilgisini değişmemek için gösterilecek toplam yedi resimden önce ekranda resmin beğeni ve kaliteli çizim ortalamaları verilmiştir. Bu bilgiler her resimden önce ekranda belirlemekte ve toplam beş saniye ekranda kalmaktadır. Yüksek beğeni koşulunda verilen bilgilerde resimlerin beğenileri 7,7 ile 8,6 arasında, kaliteli çizim ortalamaları da 7,4 ile 8,6 arasında değişmektedir. Düşük beğeni koşulunda ise bu ortalamalar beğeni için 1,6 ile 2,4 ve kaliteli çizim için ise 1,3 ile 2,7 arasında değişmektedir. Ayrıca etkiyi güçlendirmek adına, bu ortalamalar sunulurken içi boş yıldız kutucuklarında ilgili puanın tekabül ettiği kadar yıldızın içi doldurulmuştur. Kontrol koşuluna ise bu bilgiler verilmemiş olup yalnızca resmi incelemeleri istenmiştir. Araştırmanın geri kalanı ve bağımlı değişken ölçümü II. ve III. Deneyde olduğu gibidir. Deney işlemleri yaklaşık 35 dakika sürmektedir.

6.2. Bulgular

6.2.1. Nötralizasyon Değerlendirme ve Yazım Hızı

Deneyin başlangıcında öncelikle katılımcıların duygudurumlarını nötralize etmek için yapılan 2 dakika süre içinde gördükleri paragrafı yazmaları gereken bu görevin, farklı deneysel koşullarda aynı etkiyi yapıp yapmadığına bakılmıştır. Bu görevden sonra sorulan tek maddelik duygudurum ölçümleri, deney koşulları arasında karşılaştırılmıştır. Buna göre, farklı koşullar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $F(5,84)=0,99$; $p=.43$. Bundan dolayı nötralizasyon görevinin işe yaradığı söylenebilir.

Araştırma koşulları arasında yazım hızı açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır, $F(5,84)=1,83$; $p=.13$. Yazım hızı, esneklik ($r=.15$, $p=.25$) ve düşünce sayısı ($r=.04$, $p=.76$) ile anlamlı korelasyonlar göstermemiştir. Yapılan analizlerde yazım hızı ortak değişken (covariate) olarak analizlere dâhil edilmiştir ancak bu durumun araştırma sonuçlarını etkilemediği gözlemlenmiştir.

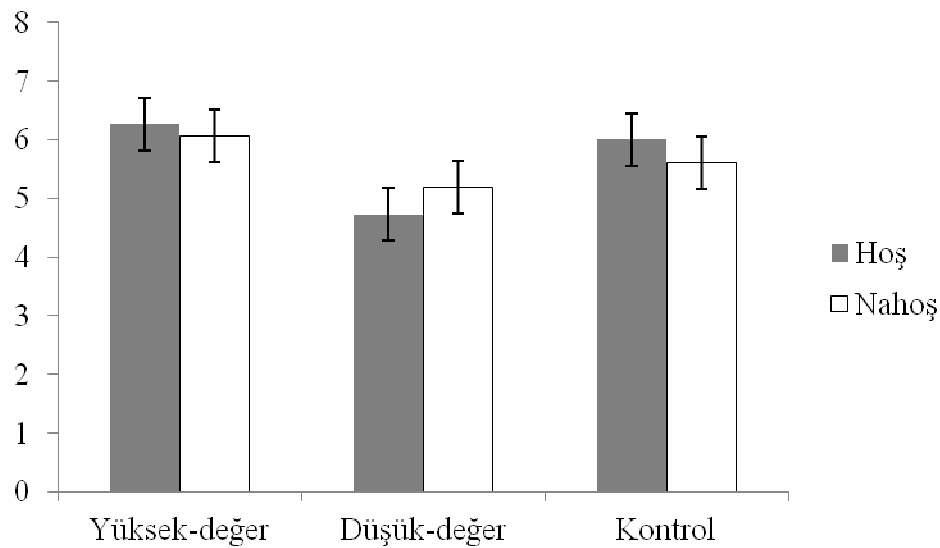
6.2.2. Uyarıcıların Değerlendirilmesi

Katılımcılara her gördükleri resimden sonra resmi ne kadar beğendikleri ve resmi ne kadar kaliteli buldukları sorulmuştur. Toplam 7 resim için verilen puanlar karşılaştırılmıştır. Hoş resim koşulundaki katılımcılar (Ort.=45,39; SS=9,22), nahos resim koşulundaki katılımcılara (Ort.=40,04; SS=9,94) göre resimleri daha çok beğendiklerini rapor etmiştir, $F(1,80)=8,05$, $p=.01$. Değer koşulları arasında da anlamlı bir fark gözlenmiştir, $F(2,80)=13,82$, $p=.001$. Tukey testinin de gösterdiği şekilde, yüksek-değer koşulundaki katılımcılar (Ort.=48,79; SS=7,09), düşük-değer (Ort.=37,10; SS=10,93) ve kontrol (Ort.=42, 44; SS=7,47) koşulundaki katılımcılara göre resimleri daha fazla beğenmiştir.

Resimlerin ne kadar kaliteli çizildiği sorusu açısından karşılaştırıldığında ise resmin duyuşsal içeriği $F(2,80)=2,29$, $p=.14$ anlamlı bir etkisi gözlenmemiştir. Değer koşulları arasında ise anlamlı farklılaşma gözlenmiştir, $F(2,80)=15,30$, $p=.001$. Tukey testinin de gösterdiği şekilde, düşük-değer koşulundaki katılımcılar (Ort.=33,20; SS=12,31), kontrol (Ort.=42, 92; SS=8,75) ve yüksek-değer koşulundaki (Ort.=47,06; SS=7,65) katılımcılara göre resimleri daha az kaliteli olarak değerlendirmişlerdir.

6.2.3. Esneklik

Araştırmanın temel bağımlı değişkeni olan bilişsel esneklik, yani beyin fırtınasında kaç farklı kategoriden düşünce üretildiği, bağımsız değişkenler açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre, değer manipülasyonunun esneklik üzerindeki etkisi anlamlıdır, $F(2,84)=3,68$, $p=.03$, $\eta^2=.08$. Tukey testi sonuçlarına göre yüksek-değer koşulundaki katılımcılar (Ort.=6,17; SS=1,95), düşük-değer koşulundaki katılımcılara göre (Ort.=4,97; SS=1,57) daha fazla kategori taramışlardır. Kontrol koşulundaki katılımcılar ise (Ort.=5,80; SS=1,56) diğer koşullardan anlamlı derecede farklılaşmamıştır. Uyarıcıların duyuşsal içeriğinin ise esneklik üzerinde herhangi bir etkisi gözlenmemiştir, $F(1,84)=0,01$, $p=.90$. Ayrıca, etkileşim etkisi de anlamlı değildir, $F(2,84)=0,50$, $p=.51$. Koşullar arası esneklik puanı ortalamaları Şekil 6.1'de gösterilmiştir.

Şekil 6-1: Koşullar arası esneklik puan ortalamaları

6.2.4. Diğer Performans Ölçümleri

Beyin fırtınasında hedeflenen şey düşünceleri eleştirmeden yazmak olduğu için, beyin fırtınası araştırmalarında temel puan olarak üretilen özgün düşünce sayısı alınmaktadır. Üretilen özgün düşünce sayısı açısından araştırmanın temel değişkenleri karşılaştırılmıştır.

Değer manipülasyonunun düşünce üretimi üzerindeki etkisi anlamlıdır, $F(2,84)=3,69$, $p=.03$, $\eta^2=.08$. Esneklik puanlarına benzer bir şekilde, Tukey testi sonuçları yüksek-değer koşulundaki katılımcıların (Ort.=16,43; SS=7,74), düşük-değer koşulundaki katılımcılara göre (Ort.=12,20; SS=6,33) daha fazla düşünce ürettiğini göstermiştir. Kontrol koşulundaki katılımcılar ise (Ort.=13,16; SS=4,23) diğer koşullardan anlamlı derecede farklılaşmamıştır. Uyarıcıların duyuşsal içeriğinin ise esneklik üzerinde herhangi bir etkisi gözlenmemiştir, $F(1,84)=0,36$, $p=.55$. Ayrıca, etkileşim etkisi de anlamlı değildir, $F(1,84)=0,52$, $p=.60$.

Beyin fırtınası görevinden elde edilen diğer bir performans değişkeni ise sebatır. Üretilen özgün düşünce sayısı, taranan kategori sayısına bölünerek katılımcıların sabitlik (persistence) puanları elde edilmektedir (bk. Nijstad v.d., 2002; 2010). Ancak,

uyarıcılarının duyuşsal içeriğinin, $F(1,84)=2,51$, $p=.18$, ve değer manipölasyonunun, $F(2,84)=1,01$, $p=.37$, sabitlik üzerinde anlamlı bir etkisi gözlenmemiştir.

6.2.5. Değişkenler Arası Korelasyonlar

Araştırmanın temel değişkenlerinin ve toplam beğeni, kaliteli çizim değerlendirmelerinin korelasyonları incelenmiştir. Uyarıcılara verilen tepkiler, araştırmanın koşullarıyla ve bağımlı değişken ile anlamlı ilişki gösterse de, bağımsız değişkenler bağımlı değişkenlerle anlamlı korelasyon göstermemiştir. Bundan dolayı, resimleri beğenmenin koşullar ile performans arasında bir aracılık yapamayacağı anlaşılmıştır. Tablo 6.3'te değişkenler arası korelasyonlar gösterilmiştir.

Tablo 6.3: Değişkenler arası korelasyonlar

	Esneklik	Düşünce Sayısı	Sabitlik	Duyuşsal İçerik	Değer Koşulu	Beğeni Puanları
Esneklik	1					
Düşünce Sayısı	,62**	1				
Sabitlik	-,11	,66**	1			
Duyuşsal İçerik	-,01	,06	,17	1		
Değer Koşulu	-,08	-,21*	-,14	,00	1	
Beğeni Puanları	,16	,07	-,06	-,27*	-,27*	1
Kaliteli Çizim Puanları	,15	,07	-,00	-,14	-,16	,68**

* $p < ,05$; ** $p < ,001$

6.2.6. Algısal Ölçümler

Katılımcılara deneyin sonunda beyin fırtınasında ne kadar iyi performans gösterdikleri, ne kadar hoşlandıkları, ne kadar çaba gösterdikleri ve gördükleri resimlerin kendi performanslarını etkileyip etkilemediğini ölçen maddelerin olduğu bir form verilmiştir. Koşullar arasında bu dört soruya verilen yanıtlar açısından anlamlı bir farklılaşma gözlemlenmemiştir. Yani, araştırmanın bağımsız değişkenleri performans açısından farklılıklar yaratsa da algısal ölçümlerde bu etki görülmemektedir. Performans ve algısal veriler Tablo 6.4'te verilmiştir.

Tablo 6.4: Performans ve algısal ölçümlerin ortalamaları (standart sapmaları)

	Hoş resim			Nahoş resim		
	Yüksek değer	Düşük değer	Kontrol	Yüksek değer	Düşük değer	Kontrol
<i>Performans Ölçümleri</i>						
Esneklik	6,27 (1,58)	4,73 (1,10)	6,00 (1,13)	6,07 (2,31)	5,20 (2,11)	5,60 (1,91)
Düşünce Sayısı	16,93 (8,69)	11,07 (5,23)	12,60 (4,79)	15,93 (6,92)	13,33 (7,27)	13,73 (3,67)
Sabitlik	2,64 (0,94)	2,30 (0,86)	2,11 (0,75)	2,72 (0,84)	2,58 (0,89)	2,63 (0,99)
<i>Algısal Ölçümler</i>						
Düşünce Oluşturma	5,60 (1,50)	4,60 (2,32)	4,13 (1,72)	6,00 (1,48)	5,07 (1,28)	6,30 (1,03)
Hoşlanma	6,47 (1,35)	5,87 (1,92)	6,60 (2,02)	7,17 (1,40)	6,73 (1,44)	7,20 (1,82)
Çaba	6,73 (1,28)	6,80 (1,82)	6,80 (1,20)	7,08 (1,31)	7,20 (1,08)	7,20 (1,47)
Resimlerin performansa etkisi	5,26 (2,05)	4,13 (1,41)	5,93 (1,70)	4,67 (1,61)	3,93 (2,19)	5,53 (1,96)

6.3. Tartışma

Bu araştırmanın temel amacı, değer bilgisi ve eserin duyuşsal içeriğinin esneklik üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırmanın ilk hipotezine göre yüksek-beğeni bilgisinin, düşük-beğeni ve kontrol koşullarına göre daha fazla esneklik yaratması beklenmekteydi. Araştırma sonuçları hipotezin kısmi olarak desteklendiğini göstermektedir. Yüksek-beğeni koşulu, düşük-beğeni koşuluna göre daha fazla esneklik göstermişlerdir. Ancak, kontrol koşulu diğer koşullara göre anlamlı bir farklılaşma göstermemiştir. Bu durumun nedeni, kontrol koşulunun yüksek-değer ve düşük-değer koşulları arasında bir performans göstermiş olmasıdır. Yani, yüksek-değer koşulunun esnekliği artırmakta olduğunu, düşük-değer koşulunun ise esnekliği azaltmakta olduğu söyleyebiliriz. Bu etki yalnızca esneklik için değil, üretilen özgün düşünce sayısı için de geçerlidir. II. ve III. deneylerde olduğu gibi, bu deneyde de kontrol koşulu aslında bir nevi temel çizgi (baseline) görevi üstlenmektedir. Bundan dolayı koşullar arasındaki performans farkını bu şekilde yorumlayabilmek mümkündür. Ayrıca, uyarıcılara verilen tepkiler de değer koşulları açısından anlamlı farklılıklar göstermiştir. Yüksek-değer koşulundaki katılımcılar, diğer koşullardaki katılımcılara göre resimleri daha çok beğendiklerini rapor etmişlerdir. Benzer bir şekilde düşük-değer koşulundaki katılımcılar da resmin ne kadar kaliteli çizilmiş olduğu sorulduğunda anlamlı derecede diğer koşullardaki katılımcılara göre daha az kaliteli bulduklarını bildirmişlerdir. Yani, bu değerlendirmeler performans sonuçları ile örtüşmektedir. Bu noktada, değer bilgisinin beğeniyi etkilediği, bu beğenin de performansta değişikliklere yol açtığı

düşünülebilir. Ancak, korelasyonlar incelendiğinde performans verileriyle (esneklik, düşünce sayısı ve sabitlik) beğeni ve kaliteli çizim değerlendirmeleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı bir aracılık ilişkisini test etmek mümkün olmamıştır. Buna ek olarak, değer koşulları arasındaki beğeni ve kaliteli çizim değerlendirmelerinin farklılaşmasının nedeni manipülasyonun başka bir özelliğinden kaynaklanıyor olabilir. Yani, katılımcılar grup normuna uyarak kendilerinden önce verilen puanlara yakın puanlar vermiş olabilirler. Bahsedilen bu muhtemel karıştırıcı etkiyi test etmek mümkün olamayacağından, araştırmanın bir sınırlılığı olarak dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Diğer kişilerin değerlendirmelerinin (yüksek veya düşük beğeni manipülasyonunun) performansa yansımaları olduğu düşünüldüğünde, grup normuna uymanın manipülasyonun doğası gereği oluşması gereken bir faktör olduğu düşünülebilir. Bu açıdan bu sınırlılığın çok büyük bir etkisi olacağı düşünülmemektedir.

Araştırmanın ikinci hipotezinde hoş resim koşullarındaki katılımcıların nahoş koşuldakilere göre daha esnek düşünceleri beklenmekteydi. Çalışma sonuçlarına göre, koşullar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durum, önceki üç deneyde olduğu gibidir. Bu açıdan bu ilişkisizlik durumu beklenen bir durumdur. Bu konudaki tartışmalar için önceki deneylerdeki açıklamalar geçerlidir. Önceki deneylerdekine benzer bir şekilde, muhtemel etkileşim etkisini ortaya çıkarmak ve aracı süreçleri daha iyi aydınlatmak adına resimler hoş ve nahoş koşullarında sunulmuştur. Lâkin etkileşim etkisi de anlamlı bir sonuç göstermemiştir.

Önceki deneyde değer bilgisinin esnekliği artıracığı beklentisi desteklenmemiştir. Bu deneyde ise yüksek-değer bilgisinin performansta artışa yol açtığı gösterilmiştir. Bu durumun nedeni modalite değişikliğinden kaynaklanmaktadır. Yani, değer bilgisi akran değerlendirmeleri ile manipüle edildiğinde istenen sonuçlara ulaşılmıştır. III. deneyde hipotezlerin neden desteklenmediğine yönelik açıklamalar yapılmıştır. Bu deneyde ise önceki deneyde bahsedilen sınırlılıklar giderilmiştir. Önceki deneyde olduğu gibi, uyarıcılar tamamen aynı olmasına rağmen, diğerlerinin resme nasıl yaklaştığını bilmek, resme karşı tutumu değiştirmektedir. Bu açıdan, diğerlerinin görüşlerini bilmek performansta değişime yol açmaktadır. Ancak, bu deneyde kullanılan manipülasyon yöntemi yalnızca akran görüşlerini içermektedir. Başka bir deyişle, bu

deneyde değer bilgisi her iki koşulda da iç-grup üzerinden yapılmaktadır. Farklı gruplarla yapılacak çalışmalarla (igrup ve dış grup karşılaştırması, uzman görüşü değerlendirmesi vs.) bu konu daha net aydınlatılabilir. Ayrıca, diğerlerinin görüşlerini dikkate alıp almamak bireysel bir farklılık olabilir. Bu yüzden uyumluluk (agreeableness) gibi kişilik faktörlerinin de bu bağlamda incelenmesi konuyu daha iyi aydınlatacaktır.

VII. BÖLÜM

7. GENEL TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, görsel sanatın çeşitli özelliklerinin esneklik üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu bağlamda dört deney gerçekleştirilmiştir. Deneylerden önce yapılmış olan bir pilot çalışma ile kullanılacak olan resimler seçilmiştir. Araştırmanın ilk deneyinde, farklı sanat akımlarından resim örnekleri ve resimlerin duyuşsal içeriği, esneklik açısından karşılaştırılmıştır. Sanat akımları olarak temsili, dışavurumcu ve soyut sanat örnekleri verilmiştir. Bağımlı değişken olan esneklik ise Abant İzzet Baysal Üniversitesi'ni geliştirme hakkında yapılan düşünce üretimi görevinde kaç farklı kategoriden düşünce üretildiğidir. Resimlerin duyuşsal içeriği (resmin hoş veya nahos örneklerden seçilmesi) performansı etkilememiştir. Aynı zamanda farklı sanat akımları arasında da anlamlı bir farklılaşma gözlemlenmemiştir.

Yapılan ikinci deneyde ise yalnızca temsili sanat örnekleriyle çalışmaya devam edilmiştir. İkinci deneyde yaklaşım talimatının ve resimlerin duyuşsal içeriğinin etkileri incelenmiştir. Araştırmadaki deneysel işlemler neredeyse aynı şekilde bırakılmıştır. Araştırma sonuçları estetik yaklaşım talimatı alan katılımcıların daha iyi bir performans ortaya koyduğunu göstermektedir. Resimlerin duyuşsal içeriğinin bir etkisi gözlenmemiştir. Bundan sonraki deneylerde de muhtemel etkileşimleri anlamak adına resimler hoş ve nahos olarak sunulmaya devam edilmiştir.

Yapılan üçüncü deneyde ise, değer bilgisi ve resmin duyuşsal içeriğinin esneklik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yüksek-değer koşulunda bu resimlerin dünyadaki en ünlü ressamlar tarafından, en iyi müzelerde sergilendiği belirtilip, yüksek fiyat etiketleri verilmiştir. Düşük-değer koşulunda ise amatör ressamların kendi kişisel sergilerinde sergilediği düşük fiyat etiketleri verilmiştir. Araştırma sonuçları beklenenin tersine

düşük-değer koşulunun daha başarılı olduğunu göstermektedir. Bu durum için çeşitli açıklamalar getirilmiştir. Bu deneydeki manipülasyon yönteminde hata olabileceği düşünüldüğünden bir sonraki deneyde farklı bir yöntem izlenmiştir. Yine, resimlerin duyuşsal içeriğinin bir etkisi gözlenmemiştir.

Yapılmış olan dördüncü deneyde, önceki deneyde olduğu gibi değer bilgisi ve resmin duyuşsal içeriğinin esneklik üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yüksek-değer koşulunda kendi akranlarının sunulan resimleri beğendikleri ve kaliteli buldukları, düşük-değer koşulunda ise kendi akranlarının sunulan resimleri beğenmedikleri ve kaliteli bulmadıkları şeklinde manipülasyonlar yapılmıştır. Sonuçlar beklenen şekilde, yüksek-değer koşulunun daha başarılı olduğunu göstermektedir. Diğer deneylerdekine benzer bir şekilde, resimlerin duyuşsal içeriğinin bir etkisi gözlenmemiştir.

Psikoloji alanında görsel sanatların doğrudan yaratıcı performansa etkisini inceleyen başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Genel olarak sanat bağlamında çeşitli duygular uyandıran müziğin yaratıcı performans üzerindeki etkisine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu konuda görsel sanatlar bağlamında hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılmış olan çalışmalar karşılaştırıldığında, görsel sanatlar ve müziğin, farklı yollar izlemekte olduğu görülmektedir. Müziğin işitsel bir uyarıcı olmasından dolayı performans ölçümünde duyuşsal bir modalite değişikliği olmaktadır. Görsel sanatlar bağlamında ise müzikte olduğu gibi duyguların etkisinden çok, sanat eserinin nasıl sunulduğu ve nasıl algılandığı performansı etkilemektedir (bk. Deney II, III ve IV).

7.1. Sınırlılıklar

Bu araştırmadaki dört deneyin de genel olarak en büyük sınırlılığı sanat örneklerini incelemenin taşıma etkisinin ne kadar süre boyunca olduğunun bilinmemesidir. Yani, çalışma sonuçları anlamlı etkiler göstermiş olsa da bu sonuçları genelleme imkânı güçtür. Eserlerin etkisinin kısa sürüp kaybolması ihtimalinden dolayı beyin fırtınası oturumundan hemen önce Türkiye haritası çizme şeklinde yapılan

dolgu görevi verilmiştir. Buna rağmen, sanat örneklerini incelemenin ne kadar süreliğine etki yaptığına dair bir veri bulunmamaktadır. Bu yüzden sanat örneklerini incelemenin esneklik üzerinde geliştirici bir etkisi olduğunu söylemek güçtür. Bununla birlikte, sanat örneklerini incelemenin etkisinin hemen oluşması çok da mümkün olmayabilir. Eserleri inceledikten sonra, yaratıcı fikirlerin oluşma sürecinde olduğu gibi bir kuluçka (incubation) süresi gerektirebilir. Yani, sanat örneklerini inceler incelemeyen performansın hemen artması beklenemez. I. Deneyde etki gözlemlenmemesi ancak diğer deneylerde talimat ve geribildirimlerle bu etkinin ortaya çıkması da bu duruma işaret ediyor olabilir.

Araştırmaya getirebilecek en büyük eleştiri ise sanatın pragmatik çıkarlar için değil, sadece sanat olduğu için yapılıyor olduğunun gözden kaçırılması gibi yanlış bir yorumlamaya neden olabilmesidir. Bir başka deyişle, sanatın bu çalışmada gösterilen bazı bilişsel avantajları olmasa bile estetik varoluş ve sanatçının kendini ifade biçimi olarak performe edildiği bir varoluş olduğu unutulmamalıdır. Sanatı belirli kazanımlar için yapmak veya kullanmak, çok yüzeysel bir yaklaşım olacaktır.

Araştırmanın bir sınırlılığı da Türkiye kültüründe resim sanatına olan ilgisizliktir. İslami etkilerden dolayı resim ve heykel gibi tasvir sanatları Türkiye kültüründe çok fazla ilerlememiştir. Bundan dolayı da, Batı kültürlerinde yapılmış olan çalışmalardan yola çıkarak oluşturulmuş kuramların Türkiye kültüründe aynı sonuçları göstermesi beklenemeyebilir. Bu durumu engellemek için uyarıcılar pilot çalışma ile belirlenmiştir. Buna rağmen, araştırmaya gelen katılımcılar resimleri bilinenden farklı olarak yorumlamış olabilirler.

Ayrıca, her ne kadar üniversite öğrencileri Türkiye'nin farklı bölgelerinden ve farklı sosyo-ekonomik sınıflarından gelseler de bu çalışmayı farklı gruplarla (örn. toplum örnekleme, sanatçılar, uzman kişiler vb.) yapmak geçerliliği artıracaktır. Örneklemin çoğunluğunu kadın öğrencilerin oluşturması da araştırmanın bir başka sınırlılığıdır. Bu durum kadınların bu tip çalışmalara erkeklere oranla katılımlarının daha yüksek olmasından kaynaklanabilmektedir. Ayrıca, araştırmaya katılan bölümlerde kadın öğrenci sayısı daha fazladır. Bundan dolayı deneyler çoğunlukla kadın

öğrencilerle yapılabilmektedir. Bu nedenle de örnekleme kadın öğrencilerin çoğunlukta olması araştırma sonuçlarının genelleştirmesini güçleştirmektedir.

Tüm sınırlılıklar göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmanın sonuçlarından çok iddialı sonuçlara varmak hatalı olacaktır. Bu çalışmada bağımlı değişken olarak kullanılan esneklik, yani düşünce üretimi görevinde kaç farklı kategoriden düşünce üretildiği, yalnızca bilişsel esneklik bağlamında yorumlanmalıdır. Esneklik, daha geniş bir bilişsel yapıyla (cognitive broadening) ilişkilidir (bk. Harmon-Jones vd. 2012). Bu bağlamda, sanatı, sanat örneklerini değerlendirmeyi ve hatta sanatla uğraşmayı bazı benzer psikolojik kazanımlarla (ör. önyargının azaltılması vb.) doğrudan ilişkilendirmek doğru değildir.

Araştırmadaki deneyler de sınırlılıkları açısından daha detaylı olarak değerlendirilmiştir. I. Deneyde kontrol koşulu olmaması bir sınırlılıktır. Sanat akımı koşulları kendi aralarında karşılaştırılmıştır ancak bundan dolayı yalnızca sanat eserlerini incelemenin esnekliği artırıp artırmadığı hakkında bir bilgi edinilememiştir. Sanat örnekleri sunmanın -kontrol koşulu tam bir şekilde oluşturulamadığı için bu deneye bir kontrol koşulu yaratılamamıştır. Ayrıca, farklı sanat akımı koşulları benzer bir performans göstermiştir. Bu performans da, önceki beyin fırtınası çalışmalarındaki düşünce sayısı ve kategori kullanımı ortalamalarına benzemektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde bu sınırlılığın araştırma sonuçlarını yorumlamada büyük bir sıkıntı yaratmayacağı düşünülmektedir. I. Deney dışındaki diğer deneylerde ise kontrol koşulu eklenmiştir. Ancak bu deneylerdeki kontrol koşullarında herhangi bir şey yapılmamıştır. İdeal bir kontrol koşulu için diğer katılımcılara verilen deneysel işlemlerin bu katılımcılara da verilmesi ancak bir etkinliğinin olmaması gerekmektedir. Araştırmanın yöntemsel durumundan dolayı böyle bir şeyi yapmak mümkün olmamıştır. Ayrıca, III. Deneyde manipülasyon beklenenin dışında etkiler göstermiştir. Bu konuya III. Deneyin tartışma kısmında ayrıntılı olarak değinilmişti. Bu sıkıntılar büyük ölçüde IV. deneyde giderilmiştir.

7.2. Katkılar

Bu araştırmanın en büyük katkısı, görsel sanatın esneklik üzerindeki etkisinin ilk defa incelenmiş olmasıdır. Literatürdeki araştırmalar sanat beğenisi (art appreciation) üzerine yoğunlaşmaktadır. Alandaki modeller de bu araştırmalar üzerine kurulmuştur. Bu araştırmanın katkısı ise sanatın etkisinin kişilerin öznel değerlendirmeleri yerine, gözlenebilir performans verisi açısından incelenmesidir. Araştırma sonuçları da kişilerin öznel değerlendirmelerinin performans ile her zaman örtüşmediğini göstermiştir. Bundan dolayı bu çalışma, sanatın etkisinin daha iyi aydınlatılması açısından önemli bir yol göstermiştir. Hem performans hem de öznel değerlendirmeler ölçüldüğü için sanatın etkisini daha iyi anlayabilme imkânı vermiştir.

Araştırmanın bir katkısı, farklı sanat akımlarının karşılaştırılmış olmasıdır (I. Deney). Literatürdeki sanat beğenisi çalışmalarında genellikle bu karşılaştırma yapılmadan, karışık olarak seçilen resimler sunulmaktadır. Diğer çalışmalarda ise çoğunlukla soyut ve somut sanat örnekleri karşılaştırılmaktadır. Bu çalışmanın katkısı, soyut ve somut sanat örneklerinin ortası gibi düşünebileceğimiz dışavurumcu sanat örneklerini de kullanmış olmasıdır. Bu şekilde hem soyutlamanın (abstraction) etkisini, hem de resmin renk, şekil gibi özelliklerinin koşullar arasında farklılaşması sağlanmıştır. Ayrıca, I. Deneyden sonraki deneylerde somut sanat örnekleriyle çalışma yapılmış olması da araştırmanın güçlü bir yanıdır. Bu şekilde, resimlerin etkisi öznel durumlara bırakılmamıştır. Soyut sanat örnekleri sunulduğunda ortaya çıkacak olan etki deneye gelen katılımcının kendi yorumlaması veya imgelemesi dolayısıyla ortaya çıkabilir. Belirsiz uyarıcılara verilen tepkilerin de bazı karıştırıcı etkiler yaratması muhtemeldir. Somut sanat örnekleriyle çalışma yapmak, uyarıcıların çok daha kontrollü bir şekilde sunulabilmesine olanak sağlamıştır. Benzer bir şekilde, araştırmanın kontrollü bir şekilde yürütülmesine olanak sağlayan başka bir durum da uyarıcıların sunum şeklidir. Tüm katılımcılar, resmi görmek istediklerinde tuşa basmaktadırlar ve ekranda önlerine resim gelmektedir. Tüm deneylerde sunulan resmin süresi 1050 milisaniyedir (yaklaşık 10 saniye). Ayrıca, katılımcı resmi geçememektedir. Hatta laboratuvarında katılımcıların oturacağı yerlere göre ekranlar da ayarlanmıştır. Tüm bunlar

açısından düşünülecek olursa araştırmanın kontrollü bir şekilde yürütüldüğü söylenebilir.

Araştırmanın bir güçlü yanı, yaklaşım yöneliminin performans üzerindeki etkisini göstermiş olmasıdır. Araştırma sonuçları (II. Deney), estetik yaklaşımın performansı artırdığını göstermektedir. Bir sanat eserine sanat eseri olarak yaklaşılması gerektiği uzun süredir farklı alanlarda tartışılmaktadır. Yani, araştırma sonuçları bu görüşe deneysel anlamda bir destek vermektedir. Eserlere estetik olarak yaklaşmanın bazı psikolojik kazanımlarının olduğu literatürde ilk defa gösterilmiştir.

Araştırmanın bir güçlü yanı da bazı sosyal psikolojik süreçleri incelemiş olmasıdır. Araştırmanın III ve IV. Deneyinde değer bilgisi manipüle edilmiştir. Tüm katılımcılar aynı uyarıcıları görmelerine rağmen, diğerlerinin değerlendirmelerini bilmek, hem öznel değerlendirmeleri, hem de performansı anlamlı ölçüde değiştirmektedir. Yani, sanat eserinin özellikleri dışında, grup süreçleri de sanat eserinin etkisini değiştirmektedir. Bu şekilde, bağlamsal faktörlerin nasıl bir etki yaptığına yönelik bilgilere ulaşılmıştır.

Araştırma Batılı olmayan bir toplumda, Batı'da yapılmış sanat örnekleriyle yürütülmüştür. Bundan dolayı muhtemel karıştırıcı etki yapabilecek aşinalığın önüne geçilmiştir. Bu durumun bir nedeni de Türkiye'de kültürel olarak Batı ülkelerine göre görsel sanata olan ilginin azlığıdır. Bu durum araştırmanın lehine olmuştur çünkü katılımcılar için resim örneklerini incelemek çok da alışılabilir bir durum değildir. Yaratıcı performans, kültürler arası bir olgu olsa da, Batılı olmayan bir toplumda bu etkinin ortaya konulmuş olması daha da önem kazanmaktadır.

7.3. Doğurgular

Esnekliği artıran faktörleri incelemenin eğitim hizmetlerinde, örgütlerde, reklamcılıkta, endüstriyel tasarımlarda vb. birçok alanda doğrudan etkileri bulunmaktadır. Yaratıcı performansın artırılmasında sanatın kullanılması, araştırmanın

uygulamaya dönük en büyük katkısıdır. Bu açıdan düşünce üretimini artıran her faktörün uygulamada karşılığı vardır.

Araştırma sonuçları estetik yaklaşımın yaratıcı performans üzerindeki etkisini göstermektedir (II. Deney). Bu noktadan hareketle, eğitim alanında bu konuda bazı uygulamalar yapılabilir. Yani sanat eğitiminin bazı psikolojik kazanımlara yol açacağı düşünülebilir. Bundan dolayı sanat eğitiminin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Her ne kadar sanat eserini incelemenin başlı başına performansta iyileşmelere neden olduğu gösterilmemiş olsa da, bu çalışmadan hareketle kamusal alanlardaki eserlerin ulaşılabilir olması gerekmektedir. Yani, kamusal alanlarda insanların bu eserleri incelemesinin kazanımları üzerine bilgilendirmeler yapılmalıdır. Bu araştırmanın sonuçlarından büyük sonuçlar çizmek güç olsa da, toplumsal yaşam alanlarının estetik uyarıcılarla doldurulmasının bilişsel genişlemeyi artıracığı, bunun da toplum bazında birçok kazanıma yol açacağı iddia edilebilir. Bu konuda reklamcılık, iletişim ve şehir planlamacılık alanlarında çeşitli çalışmalar yapılabilir.

Araştırma sonuçları (IV. Deney), diğer kişiler sanat eserlerini beğendiğinde hem beğenin hem de performansın arttığını göstermiştir. Bundan dolayı, sanatı destekleyen bir iklim oluşmasının önemi anlaşılmaktadır. Yani, toplumsal alanlarda kişiler yapılmış olan sanat eserlerini beğendiklerini dile getirdiklerinde diğerlerini de etkileyeceklerdir.

7.4. Gelecek Araştırmalara Öneriler

Yapılmış olan bu çalışma, literatürde hiç çalışılmamış bir konuyu aydınlatmaktadır. Bundan dolayı gelecekte benzer çalışmaların yapılması beklenmektedir. Gelecek araştırmalar için en önemli araştırma konularından birisi, sanatın özelliklerini daha detaylı olarak incelemektir. Sanat beğenisi literatüründe eserin karmaşıklığı (complexity) hakkında birçok çalışma bulunmaktadır. Karmaşıklığın performans üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Bu konunun aydınlatılması gerekmektedir. Benzer bir şekilde iki boyut ve üç boyutlu (2D

ve 3D) görsellerin de performans bağlamında incelenmesi gerekmektedir. 3 Boyutlu resimlerin yaratıcı performans bağlamında nasıl bir etki yapacağı merak konusudur. Gösterilecek resimlerin renk, şekil, çizgiler gibi birçok özelliği de henüz araştırılmamış konulardandır. Sanat eseri özellikleri bağlamında bir başka faktör de içerik aşinalığıdır. İlerleyen çalışmalarda gösterilecek resimlerin Türkiye kültüründen izler içermesi de performans bağlamında incelenmelidir.

Gelecek çalışmalarda konuyu aydınlayabilecek bir konu da farklı sanat akımları ile çalışılmasıdır. Bu çalışmada, ana akım denebilecek sanat örnekleriyle çalışılmıştır. Gelecek çalışmalar sürrealist sanat gibi yaratıcılığı daha çok artırması beklenebilecek örneklerle bu konuyu aydınlayabilir. Bunun yanında, gösterilecek örnekler, sanat akımı ayırt edilmeden yaratıcı ve yaratıcı olmayan şeklinde ayrılarak görsellerin bir bilişsel uyarım (cognitive stimulation) etkisi yapıp yapmadığını araştırmalıdır.

Gelecek çalışmalarda konunun daha iyi aydınlatılması için göz tarama cihazı kullanılması önerilmektedir. Göz tarama cihazı çok kısa süreli aralıklarla gözü izleyerek kişilerin nereye, ne kadar süre baktığının bilgisini vermektedir. Bu şekilde ara süreçlerin de daha iyi aydınlatılacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda çeşitli fizyolojik ölçümler de alınarak performans etkide eden faktörlerin anlaşılması sağlanmalıdır.

Gelecekteki çalışmalar, benzer etkileri müze gibi farklı ortamlarda test etmelidir. Her ne kadar laboratuarda birçok faktörü kontrol etmek mümkün olsa da, müze bağlamında resimleri incelemek daha farklı bir etki yapmaktadır. Tasarlanacak olan araştırmada müze ve performans etkileri bir araya getirilmelidir.

Yapılacak olan çalışmalar yalnızca esneklik veya yaratıcı performans bağlamında düşünülmemelidir. Sanatın birçok farklı konuda etkisi incelenebilir. Özellikle, ayrımcılığın azaltılması, örtük önyargılar gibi konularda yapılacak olan çalışmalar, konunun uygulamalı yönüne daha büyük bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Amodio, D. M., ve Devine, P. G. (2006). Stereotyping and evaluation in implicit race bias: evidence for independent constructs and unique effects on behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(4), 652-661.
- Augustin, M. D., Leder, H., Hutzler, F., ve Carbon, C. C. (2008). Style follows content: On the microgenesis of art perception. *Acta Psychologica*, 128(1), 127-138.
- Baas, M., De Dreu, C. K., ve Nijstad, B. A. (2011). When prevention promotes creativity: The role of mood, regulatory focus, and regulatory closure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(5), 794.
- Baas, M., Roskes, M., Sligte, D., Nijstad, B. A., ve De Dreu, C. K. (2013). Personality and creativity: The dual pathway to creativity model and a research agenda. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(10), 732-748.
- Barsade, S. G., ve Gibson, D. E. (2007). Why does affect matter in organizations?. *The Academy of Management Perspectives*, 21(1), 36-59.
- Belke, B., Leder, H., ve Augustin, D. (2006). Mastering style. Effects of explicit style-related information, art knowledge and affective state on appreciation of abstract paintings. *Psychology Science*, 48(2), 115.
- Berlyne, D. E. (1971). *Aesthetics and Psychobiology*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Berns, G. S., Capra, C. M., Moore, S., ve Noussair, C. (2010). Neural mechanisms of the influence of popularity on adolescent ratings of music. *Neuroimage*, 49(3), 2687-2696.

- Bigler, R. S., ve Liben, L. S. (1992). Cognitive mechanisms in children's gender stereotyping: Theoretical and educational implications of a cognitive-based intervention. *Child Development*, 63(6), 1351-1363.
- Boden, M. A. (2004). *The creative mind: Myths and mechanisms*. Psychology Press.
- Brattico, E., Bogert, B., ve Jacobsen, T. (2013). Toward a neural chronometry for the aesthetic experience of music. *Frontiers in Psychology*, 4, 206.
- Cabeza, R., Ciaramelli, E., Olson, I. R., ve Moscovitch, M. (2008). The parietal cortex and episodic memory: an attentional account. *Nature Reviews Neuroscience*, 9(8), 613.
- Camacho, L. M., ve Paulus, P. B. (1995). The role of social anxiousness in group brainstorming. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(6), 1071.
- Chatterjee, A., ve Vartanian, O. (2014). Neuroaesthetics. *Trends in Cognitive Sciences*, 18(7), 370-375.
- Chelune, G. J., ve Baer, R. A. (1986). Developmental norms for the Wisconsin Card Sorting test. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 8(3), 219-228.
- Cupchik, G. C., Vartanian, O., Crawley, A., ve Mikulis, D. J. (2009). Viewing artworks: contributions of cognitive control and perceptual facilitation to aesthetic experience. *Brain and cognition*, 70(1), 84-91.
- De Dreu, C. K., Baas, M., ve Nijstad, B. A. (2008). Hedonic tone and activation level in the mood-creativity link: toward a dual pathway to creativity model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(5), 739.

- De Dreu, C. K. W., Nijstad, B. A., ve Baas, M. (2010). Behavioral activation links to creativity because of increased cognitive flexibility. *Social Psychological and Personality Science*, 2(1), 72–80.
- Deák, G. O., ve Wiseheart, M. (2015). Cognitive flexibility in young children: General or task-specific capacity?. *Journal of Experimental Child Psychology*, 138, 31-53.
- Decety, J., ve Jackson, P. L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 71-100.
- Diehl, M., ve Stroebe, W. (1987). Productivity loss in brainstorming groups: Toward the solution of a riddle. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 497.
- Fisher, B. J. ve Specht, D. K. (1999). Successful aging and creativity in later life. *Journal of Aging Studies*, 13(4), 457-472.
- Gartus, A., Klemer, N., ve Leder, H. (2015). The effects of visual context and individual differences on perception and evaluation of modern art and graffiti art. *Acta Psychologica*, 156, 64-76.
- Gasper, K. (2003). When necessity is the mother of invention: Mood and problem solving. *Journal of Experimental Social Psychology*, 39(3), 248-262.
- Gerger, G., Leder, H., ve Kremer, A. (2014). Context effects on emotional and aesthetic evaluations of artworks and IAPS pictures. *Acta Psychologica*, 151, 174-183.
- Görizt, A. S., ve Moser, K. (2003). Mood and flexibility in categorization: A conceptual replication. *Perceptual and motor skills*, 97(1), 107-119.

- Grawitch, M. J., Munz, D. C., ve Kramer, T. J. (2003). Effects of member mood states on creative performance in temporary workgroups. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 7(1), 41.
- Guilford, J. P. (1967). Creativity: Yesterday, today and tomorrow. *The Journal of Creative Behavior*, 1(1), 3-14.
- Gültepe, B., ve Coskun, H. (2016). Music and cognitive stimulation influence idea generation. *Psychology of Music*, 44(1), 3-14.
- Hanich, J., Wagner, V., Shah, M., Jacobsen, T., ve Menninghaus, W. (2014). Why we like to watch sad films. The pleasure of being moved in aesthetic experiences. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 8(2), 130.
- Hanquinet, L. (2013). Visitors to modern and contemporary art museums: towards a new sociology of 'cultural profiles'. *The Sociological Review*, 61(4), 790-813.
- Hirt, E. R., Devers, E. E., ve McCrea, S. M. (2008). I want to be creative: Exploring the role of hedonic contingency theory in the positive mood-cognitive flexibility link. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(2), 214.
- Hirt, E. R., Levine, G. M., McDonald, H. E., Melton, R. J., ve Martin, L. L. (1997). The role of mood in quantitative and qualitative aspects of performance: Single or multiple mechanisms?. *Journal of Experimental Social Psychology*, 33(6), 602-629.
- Hirt, E. R., Melton, R. J., McDonald, H. E., ve Harackiewicz, J. M. (1996). Processing goals, task interest, and the mood-performance relationship: A mediational analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 245.
- Isen, A. M., ve Daubman, K. A. (1984). The influence of affect on categorization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(6), 1206.

- Jacobsen, T., Schubotz, R. I., Höfel, L., ve Cramon, D. Y. V. (2006). Brain correlates of aesthetic judgment of beauty. *Neuroimage*, 29(1), 276-285.
- Jacobsen, T., ve Beudt, S. (2017). Domain generality and domain specificity in aesthetic appreciation. *New Ideas in Psychology*, 47, 97-102.
- Jones, E. E., ve Kelly, J. R. (2009). No pain, no gains: Negative mood leads to process gains in idea-generation groups. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 13(2), 75.
- Kawabata, H., ve Zeki, S. (2004). Neural correlates of beauty. *Journal of Neurophysiology*, 91(4), 1699-1705.
- Kornysheva, K., von Cramon, D. Y., Jacobsen, T., ve Schubotz, R. I. (2010). Tuning-in to the beat: Aesthetic appreciation of musical rhythms correlates with a premotor activity boost. *Human Brain Mapping*, 31(1), 48-64.
- Lauring, J. O., Pelowski, M., Forster, M., Gondan, M., Ptito, M., ve Kupers, R. (2016). Well, if they like it . . . effects of social groups' ratings and price information on the appreciation of art. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 10(3), 344–359.
- Leber, A. B., Turk-Browne, N. B., ve Chun, M. M. (2008). Neural predictors of moment-to-moment fluctuations in cognitive flexibility. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105(36), 13592-13597.
- Leder, H. (2001). Determinants of preference: When do we like what we know?. *Empirical Studies of the Arts*, 19(2), 201-211
- Leder, H., ve Nadal, M. (2014). Ten years of a model of aesthetic appreciation and aesthetic judgments: The aesthetic episode—Developments and challenges in empirical aesthetics. *British Journal of Psychology*, 105(4), 443-464.

- Leder, H., Belke, B., Oeberst, A., ve Augustin, D. (2004). A model of aesthetic appreciation and aesthetic judgments. *British Journal of Psychology*, 95(4), 489-508.
- Leder, H., Carbon, C. C., ve Ripsas, A. L. (2006). Entitling art: Influence of title information on understanding and appreciation of paintings. *Acta Psychologica*, 121(2), 176-198.
- Lyssenko, N., Redies, C., ve Hayn-Leichsenring, G. U. (2016). Evaluating abstract art: Relation between term usage, subjective ratings, image properties and personality traits. *Frontiers in Psychology*, 7, 973.
- MacPherson, S., Bird, M., Anderson, K., Davis, T., ve Blair, A. (2009). An art gallery access programme for people with dementia: 'You do it for the moment'. *Aging & Mental Health*, 13(5), 744-752.
- Mandler, G., Nakamura, Y., ve Van Zandt, B. J. S. (1987). Nonspecific effects of exposure on stimuli that cannot be recognized. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 15, 646-648.
- Martindale, C. (2007). Recent trends in the psychological study of aesthetics, creativity, and the arts. *Empirical Studies of the Arts*, 25(2), 121-141.
- Marin, M. M., ve Leder, H. (2016). Effects of presentation duration on measures of complexity in affective environmental scenes and representational paintings. *Acta Psychologica*, 163, 38-58.
- Marković, S. (2012). Components of aesthetic experience: Aesthetic fascination, aesthetic appraisal, and aesthetic emotion. *i-Perception*, 3(1), 1-17.
- Menninghaus, W., Wagner, V., Wassiliwizky, E., Jacobsen, T., ve Knoop, C. A. (2017). The emotional and aesthetic powers of parallelistic diction. *Poetics*, 63, 47-59.

- Mitschke, V., Goller, J., ve Leder, H. (2017). Exploring everyday encounters with street art using a multimethod design. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 11(3), 276.
- Murray, N., Sujan, H., Hirt, E. R., ve Sujan, M. (1990). The influence of mood on categorization: A cognitive flexibility interpretation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(3), 411.
- Nijstad, B. A., De Dreu, C. K., Rietzschel, E. F., ve Baas, M. (2010). The dual pathway to creativity model: Creative ideation as a function of flexibility and persistence. *European Review of Social Psychology*, 21(1), 34-77.
- Nijstad, B. A., Stroebe, W., ve Lodewijckx, H. F. (2002). Cognitive stimulation and interference in groups: Exposure effects in an idea generation task. *Journal of experimental social psychology*, 38(6), 535-544.
- Osborn, A. F. (1957). *Applied Imagination*. New York: Scribner.
- Paulus, P. B., ve Dzindolet, M. T. (1993). Social influence processes in group brainstorming. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(4), 575.
- Paulus, P. B., ve Yang, H. C. (2000). Idea generation in groups: A basis for creativity in organizations. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 82(1), 76-87.
- Pham, M. T. (2007). Emotion and rationality: A critical review and interpretation of empirical evidence. *Review of General Psychology*, 11(2), 155-178.
- Reber, R., Schwarz, N., ve Winkielman, P. (2004). Processing fluency and aesthetic pleasure: Is beauty in the perceiver's processing experience?. *Personality and Social Psychology Review*, 8(4), 364-382.

- Reber, R., Winkielman, P., ve Schwarz, N. (1998). Effects of perceptual fluency on affective judgments. *Psychological Science*, *9*(1), 45-48.
- Rosenberg, G. A. (2009). Inflammation and white matter damage in vascular cognitive impairment. *Stroke*, *40*, 20-23.
- Rosenberg, B. G., ve Zimet, C. N. (1957). Authoritarianism and aesthetic choice. *The Journal of Social Psychology*, *46*(2), 293-297.
- Rowe, G., Hirsh, J. B., ve Anderson, A. K. (2007). Positive affect increases the breadth of attentional selection. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *104*(1), 383-388.
- Runco, M. A. (2004). Everyone has creative potential. R. J. Sternberg, E. L. Grigorenko, ve J. L. Singer (Ed.), *Creativity: From potential to realization* (s. 21–30). Washington, DC: American Psychological Association
- Schwarz, N. (1994). Judgment in a social context: Biases, shortcomings, and the logic of conversation. *Advances in Experimental Social Psychology*, *26*, 123–162.
- Silvia, P. J. (2005a). Cognitive appraisals and interest in visual art: Exploring an appraisal theory of aesthetic emotions. *Empirical Studies of the Arts*, *23*(2), 119–133.
- Silvia, P. J. (2005b). Emotional responses to art: From collation and arousal to cognition and emotion. *Review of General Psychology*, *9*(4), 342–357.
- Silvia, P. J., ve Brown, E. M. (2007). Anger, disgust, and the negative aesthetic emotions: Expanding an appraisal model of aesthetic experience. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, *1*(2), 100–106.

- Seidel, A., ve Prinz, J. (2018). Great works: A reciprocal relationship between spatial magnitudes and aesthetic judgment. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts, 12(1)*, 2-10.
- Sherman, A., Grabowecky, M., ve Suzuki, S. (2015). In the working memory of the beholder: Art appreciation is enhanced when visual complexity is compatible with working memory. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance, 41(4)*, 898.
- Smith, L. B., ve Thelen, E. (2003). Development as a dynamic system. *Trends in Cognitive Sciences, 7(8)*, 343-348.
- Specker, E., Tinio, P. P., ve van Elk, M. (2017). Do you see what I see? An investigation of the aesthetic experience in the laboratory and museum. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts, 11(3)*, 265.
- Stocco, A., Lebiere, C., ve Anderson, J. R. (2010). Conditional routing of information to the cortex: A model of the basal ganglia's role in cognitive coordination. *Psychological Review, 117(2)*, 541.
- Stroop, J. R. (1935). Studies of interference in serial verbal reactions. *Journal of Experimental Psychology, 18(6)*, 643.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *The Social Psychology of Intergroup Relations, 3*, 33-47.
- Taylor, D. W., Berry, P. C., ve Block, C. H. (1958). Does group participation when using brainstorming facilitate or inhibit creative thinking?. *Administrative Science Quarterly, 23-47*.
- Tschacher, W., Greenwood, S., Kirchberg, V., Wintzerith, S., van den Berg, K., ve Tröndle, M. (2012). Physiological correlates of aesthetic perception of artworks in a museum. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts, 6(1)*, 96

- Valacich, J. S., Dennis, A. R., ve Connolly, T. (1994). Idea generation in computer-based groups: A new ending to an old story. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 57(3), 448-467.
- Wagner, V., Menninghaus, W., Hanich, J., ve Jacobsen, T. (2014). Art schema effects on affective experience: The case of disgusting images. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 8(2), 120-129.
- Wassiliwizky, E., Wagner, V., Jacobsen, T., ve Menninghaus, W. (2015). Art-elicited chills indicate states of being moved. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 9(4), 405.
- Yang, Y., ve Raine, A. (2009). Prefrontal structural and functional brain imaging findings in antisocial, violent, and psychopathic individuals: a meta-analysis. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 174(2), 81-88.
- Young, R., Tischler, V., Hulbert, S., ve Camic, P. M. (2015). The impact of viewing and making art on verbal fluency and memory in people with dementia in an art gallery setting. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 9(4), 368.

EKLER

EK 1: Pilot Çalışmada Kullanılan Resimler

	No	Hoş	Nahoş
Soyut	1	<i>Abstrakte Komposition</i> , Willi Baumeister, ?	<i>Months and Moons</i> , Grace Hartigan, 1950
	2	<i>Architectonics In Painting</i> , Lyubov Popova, ?	<i>Untitled</i> , Franz Kline, 1948
	3	<i>Cubist Composition</i> , Auguste Herbin, 1913	<i>Untitled</i> , Mark Rothko, 1947
	4	<i>Colourful Ensemble</i> , Wassily Kandinsky, 1938	<i>Fire in the Evening</i> , Paul Klee, 1929
	5	<i>Composition V</i> , Michel Seuphor, 1929	<i>Composition au diapason</i> , Albert Gleizes, 1922
	6	<i>Gray Line With Black, Blue, And Yellow</i> , Georgia O'Keeffe, 1923	<i>Faidriades Stones</i> , Alekos Kontopoulos, 1958
	7	<i>Composition</i> , Janos Mattis-Teutsch, 1922	<i>Meditation</i> , Alexej von Jawlensky, 1936
	8	<i>Music Pink and Blue</i> , Georgia O'Keeffe, 1918	<i>Painterly Architectonic</i> , Lyubov Popova, 1918
	9	<i>The Snail</i> , Henri Matisse, 1953	<i>Pintura</i> , Amadeo de Souza Cardoso, 1914
	10	<i>They Tens Mainstay IV</i> , Hilma af Klint, 1907	<i>Untitled (No 8)</i> , John Ferren, 1932
Dişavurumcu	1	<i>Landscape with Two Poplars</i> , Wassily Kandinsky, 1912	<i>Die Treppe</i> , Helen Dahm, 1907
	2	<i>Dame in grüner Jacke</i> , August Macke, 1913	<i>Nollendorfplatz</i> , Ernst Ludwig Kirchner, 1912
	3	<i>Die grossen blauen Pferde</i> , Franz Marc, 1911	<i>Figures on Dark Ground</i> , Albert Bloch, 1916
	4	<i>Gartenbild</i> , August Macke, 1911	<i>Fires in the Forest</i> , Laszlo Mednyanszky, 1910
	5	<i>Improvisation 3</i> , Wassily Kandinsky, 1909	<i>Forest at Martigues</i> , Andre Derain, 1909
	6	<i>Munich-Schwabing With The Church Of St. Ursula</i> , Wassily Kandinsky, 1908	<i>Wildschweine am Wasser</i> , Franz Marc, (1910–11)
	7	<i>Study For Autumn</i> , Wassily Kandinsky, 1909	<i>Night V</i> , Albert Bloch, 1917
	8	<i>Sun over the Pine Forest</i> , Karl Schmidt-Rottluff, 1913	<i>Vertigo</i> , Leon Spilliaert, 1908
	9	<i>The Girls on the Bridge</i> , Edvard Munch. 1901	<i>White House at Audierne</i> , Roger de La Fresnaye, 1909
	10	<i>Lyrical</i> , Wassily Kandinsky, 1911	<i>Winter in the dead wood</i> , Albert Bloch, 1938
Temsili	1	<i>A Lily Pond</i> , Henri Biva, ?	<i>Branch Hill Pond Hampstead</i> , John Constable, 1828
	2	<i>Wild horses</i> , Rosa Bonheur, 1889	<i>Before A Thunderstorm</i> , Fyodor Vasilyev, 19.yy
	3	<i>Evening Landscape (The Ferryman, Evening)</i> , Jean-Baptiste-Camille Corot, 1839	<i>Brook In A Forest</i> , Fyodor Vasilyev, 19.yy
	4	<i>Matin à Villeneuve, Salon</i> , Henri Biva, 1905-06	<i>Cloud. Study</i> , Fyodor Vasilyev, ?
	5	<i>Radzhnagar. Marble, Adorned With Bas-Reliefs Quay On The Lake In Udaipur</i> , Vasily Vereshchagin, 1874	<i>Native sepulchre</i> , ST Gill, 1865
	6	<i>Deer and Fawn in a Wood</i> , Rosa Bonheur, 1893	<i>Downpour</i> , Vasily Polenov, 1874
	7	<i>Seascape</i> , Basuki Abdullah, ?	<i>Angoisse</i> , August Friedrich Albrecht Schenck, 1878
	8	<i>Valle De México Desde El Cerro De Santa Isabel</i> , Jose Maria Velasco, 1875	<i>Fontainebleau, Storm over the Plains</i> , Jean-Baptiste-Camille Corot, 1822
	9	<i>Windmill On The Cote De Picardie, Near Versailles</i> , Jean-Baptiste-Camille Corot, 1835-1840	<i>The Roman Cammagna, With The Tiber</i> , Jean-Baptiste-Camille Corot, 1826 - 1828
	10	<i>Valley Of The Yosemite</i> , Albert Bierstadt, 1864	<i>Three skulls</i> , Theodore Gericault, 1812-1814

EK 2: Pilot Çalışma Sonrası Seçilen ve Deneylede Kullanılan Sanat Örnekleri

	Hoş	Nahoş
Soyut	<i>Abstrakte Komposition</i> , Willi Baumeister, ?	<i>Months and Moons</i> , Grace Hartigan, 1950
	<i>Architectonics In Painting</i> , Lyubov Popova, ?	<i>Untitled</i> , Franz Kline, 1948
	<i>Cubist Composition</i> , Auguste Herbin, 1913	<i>Composition au diapason</i> , Albert Gleizes, 1922
	<i>Colourful Ensemble</i> , Wassily Kandinsky, 1938	<i>Faidriades Stones</i> , Alekos Kontopoulos, 1958
	<i>Gray Line With Black, Blue, And Yellow</i> , Georgia O'Keeffe, 1923	<i>Painterly Architectonic</i> , Lyubov Popova, 1918
	<i>Music Pink and Blue</i> , Georgia O'Keeffe, 1918	<i>Pintura</i> , Amadeo de Souza Cardoso, 1914
	<i>They Tens Mainstay IV</i> , Hilma af Klint, 1907	<i>Untitled (No 8)</i> , John Ferren, 1932
Dışavurumcu	<i>Die grossen blauen Pferde</i> , Franz Marc, 1911	<i>Die Treppe</i> , Helen Dahm, 1907
	<i>Gartenbild</i> , August Macke, 1911	<i>Figures on Dark Ground</i> , Albert Bloch, 1916
	<i>Improvisation 3</i> , Wassily Kandinsky, 1909	<i>Fires in the Forest</i> , Laszlo Mednyanszky, 1910
	<i>Munich-Schwabing With The Church Of St. Ursula</i> , Wassily Kandinsky, 1908	<i>Forest at Martigues</i> , Andre Derain, 1909
	<i>Sun over the Pine Forest</i> , Karl Schmidt-Rottluff, 1913	<i>Night V</i> , Albert Bloch, 1917
	<i>The Girls on the Bridge</i> , Edvard Munch, 1901	<i>Vertigo</i> , Leon Spilliaert, 1908
	<i>Lyrical</i> , Wassily Kandinsky, 1911	<i>Winter in the dead wood</i> , Albert Bloch, 1938
Temsili	<i>Wild horses</i> , Rosa Bonheur, 1889	<i>Cloud. Study</i> , Fyodor Vasilyev, ?
	<i>Evening Landscape (The Ferryman, Evening)</i> , Jean-Baptiste-Camille Corot, 1839	<i>Brook In A Forest</i> , Fyodor Vasilyev, 19.yy
	<i>Radzhnagar. Marble, Adorned With Bas-Reliefs Quay On The Lake In Udaipur</i> , Vasily Vereshchagin, 1874	<i>Fontainebleau, Storm over the Plains</i> , Jean-Baptiste-Camille Corot, 1822
	<i>Deer and Fawn in a Wood</i> , Rosa Bonheur, 1893	<i>Downpour</i> , Vasily Polenov, 1874
	<i>Seascape</i> , Basuki Abdullah, ?	<i>Native sepulchre</i> , ST Gill, 1865
	<i>Valle De México Desde El Cerro De Santa Isabel</i> , Jose Maria Velasco, 1875	<i>Three skulls</i> , Theodore Gericault, 1812-1814
	<i>Windmill On The Cote De Picardie, Near Versailles</i> , Jean-Baptiste-Camille Corot, 1835-1840	<i>The Roman Cammagna, With The Tiber</i> , Jean-Baptiste-Camille Corot, 1826 - 1828

EK 3: Onam Formu

Psikoloji bölümünde doktora tezi kapsamında yapılan bu araştırmaya hoş geldiniz. Bu araştırmada ilk önce 2 dakikalık bir yazım hızı testi yapılacak ve bazı sorulara yanıt vermeniz istenecektir. Ardından, bilgisayarda bazı resimler görecek ve bunlarla ilgili çeşitli soruları yanıtlayacaksınız. Son olarak da, 12 dakika süren beyin fırtınası yapacaksınız.

Araştırma boyunca uymanız gereken bir takım kurallar bulunmaktadır. Araştırmacının size söylediklerine uymanız önem teşkil etmektedir. Araştırma sırasında karşılaştığınız bir durumda parmak kaldırarak yardım alabilirsiniz. Araştırma sonunda size araştırma hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Arş. Gör. Bedirhan GÜLTEPE

Prof. Dr. Hamit COŞKUN

Psikoloji Bölümü, Fen-Edebiyat Fakültesi

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Araştırma ile ilgili bilgileri okudum ve katılmayı kabul ediyorum.

İmza

EK 4: Nötralizasyon ve Yazım Hızı Görevi

Markete gitmeden önce alışveriş listesi hazırladım. Dolmuş bekledim ve dolmuş gelince, alışveriş merkezine gittim. Bir kilo portakal, iki marul, bir kilo patates aldım. Sonra süt ürünleri bölümüne geçtim. İki tane süt, 300 gram peynir aldım. Alışveriş listeme kola ve meyve suyu da ekledim. Kasada sırada önümde 3 kişi vardı. Sıra bana geldiğinde, kasada kasiyere elli lira verdim. Bana geriye 30 lira verdi. Listede aldıklarımın fiyatına tekrar baktım. Dolmuşa bindim, eve geldim. Eve geldiğimde, aldıklarımı yerleştirdim. Sonra fotokopi yapmak için kırtasiyeye gittim. Kırtasiyede ders notlarımın fotokopisini çektirdim.

YUKARIDAKİ CÜMLELERİ EN HIZLI OLACAK ŞEKİLDE AŞAĞIYA YAZINIZ.

EK 5: Dolgu Maddeler ve Nötralizasyon Ölçümü

Cinsiyetiniz : Erkek ____ Kadın ____

Bölümünüz :

Yaşınız :

Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yer

(1) Büyük şehir (İstanbul, Ankara, İzmir) (2) Şehir (3) Kasaba (4) Köy

Şu an yaşadığınız yer

(1) Aileyle birlikte evde (2) Arkadaşlarla evde (3) Akrabalarla evde (4) Yurttan

Bugün kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

(1) Çok kötü (2) Kötü (3) Orta (4) İyi (5) Mükemmel

Daha önceden hiç beyin fırtınası araştırmasına katıldınız mı?

(1) Evet (2) Hayır (3) Emin değilim

EK 6: Resim Sunumu Sonrası Kullanılan Ölçüm (I. Deney)

Ekranda gördüğünüz her bir resim için aşağıdaki soruları sırasıyla yanıtlayınız. 1 ile 9 arasındaki seçeneklerden size uygun gelen cevabı yuvarlak içine alınız. Her bir soru için yalnızca bir tane işaretleme yapınız. Doğru veya yanlış cevap bulunmamaktadır, samimi cevaplarınız bizim için geçerlidir. Yanıtlamanız bitince boşluk tuşuna basarak bir sonraki resme geçiniz.

Resim 1

Hiç beğenmedim 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Çok beğendim

Soyut 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Somut

Mutsuz 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Mutlu

Kalitesiz çizilmiş 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 2

Hiç beğenmedim 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Çok beğendim

Soyut 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Somut

Mutsuz 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Mutlu

Kalitesiz çizilmiş 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 3

Hiç beğenmedim 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Çok beğendim

Soyut 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Somut

Mutsuz 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Mutlu

Kalitesiz çizilmiş 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 4

Hiç beğenmedim 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Çok beğendim

Soyut 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Somut

Mutsuz 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Mutlu

Kalitesiz çizilmiş 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 5

Hiç beğenmedim 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Çok beğendim

Soyut 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Somut

Mutsuz 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Mutlu

Kalitesiz çizilmiş 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 6

Hiç beğenmedim 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Çok beğendim

Soyut 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Somut

Mutsuz 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Mutlu

Kalitesiz çizilmiş 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 7

Hiç beğenmedim 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Çok beğendim

Soyut 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Somut

Mutsuz 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Mutlu

Kalitesiz çizilmiş 1 2 3 4 5 6 7 8 9 Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

EK 7: Resim Sunumu Sonrası Kullanılan Ölçüm (Diğer Deneyler)

Ekranında gördüğünüz her bir resim için aşağıdaki soruları sırasıyla yanıtlayınız. 1 ile 9 arasındaki seçeneklerden size uygun gelen cevabı yuvarlak içine alınız. Her bir soru için yalnızca bir tane işaretleme yapınız. Doğru veya yanlış cevap bulunmamaktadır, samimi cevaplarınız bizim için geçerlidir. Yanıtlamanız bitince boşluk tuşuna basarak bir sonraki resme geçiniz.

Resim 1

Hiç beğenmedim	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Çok beğendim
Kalitesiz çizilmiş	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 2

Hiç beğenmedim	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Çok beğendim
Kalitesiz çizilmiş	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 3

Hiç beğenmedim	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Çok beğendim
Kalitesiz çizilmiş	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 4

Hiç beğenmedim	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Çok beğendim
Kalitesiz çizilmiş	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 5

Hiç beğenmedim	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Çok beğendim
Kalitesiz çizilmiş	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 6

Hiç beğenmedim	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Çok beğendim
Kalitesiz çizilmiş	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

Resim 7

Hiç beğenmedim	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Çok beğendim
Kalitesiz çizilmiş	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kaliteli çizilmiş

Bu resimde ne anlatılmaktadır? (Lütfen sadece bir cümle ile yanıt veriniz.)

.....

EK 8: Resim Sunumu Sonrası Kullanılan Dolgu Görev

Türkiye haritasını düşünerek aşağıdaki boş alana Türkiye haritası çizin. Süreniz 2 dakikadır. Lütfen verebildiğiniz kadar fazla bilgi (şehir, deniz vb. yerlerin isimleri) vermeye çalışınız.

EK 9: Beyin Fırtınası Kuralları

Beyin fırtınası tekniği, yeni teknolojileri, programları veya ürünleri (örn., otomobilleri, ev eşyalarını, reklam sloganlarını vb.) geliştirmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Beyin fırtınası tekniği kolayca anlaşılır ve kullanılabilir niteliktedir. Sizden istenen şey, aşağıda verilen beyin fırtınası kurallarını verilen konu üzerinde düşüncelerinizi üretirken kullanmaktır. Bu kurallar şunlardır:

1. **Düşüncelerinizi eleştirmeyiniz.** Kendinizin veya başkalarının düşüncelerini iyi ya da kötü olarak eleştirmekten kaçınınız. “Bu düşünce iyidir veya kötüdür” diye yargılamayın.
2. **Aklınıza gelen her düşünceyi yazınız.** Verilen konuyla ilgili çağrışım yapan veya aklınıza gelen her düşünceyi yazınız. Çağrışım yaptığınız veya aklınıza gelen düşünceler uçuk ya da çok orijinal olabilir.
3. **Ne kadar çok düşünce üretirseniz o kadar iyidir.** Önemli olan düşüncelerin sayısıdır, kalitesi değil. Kaliteye özen göstermeksizin çok sayıda düşünce üretmeye çalışınız.
4. **Ürettiğiniz düşünceleri birleştirin ya da diğer düşüncelerle birlikte geliştiriniz.** Daha önce ürettiğiniz düşünceler ile sonradan ürettiğiniz düşüncelerinizi birleştirerek yeni düşünceler oluşturmaya çalışınız.

Problem veya Konu: Abant İzzet Baysal Üniversitesini geliştirmenin yollarını düşünerek mümkün olduğunca çok sayıda düşünce yazınız.

Düşüncelerinizi yazarken kısa ifadeler kullanmanız yeterlidir. Uzun cümle kurmaktan kaçınınız. Maddeler halinde (örn., 1, 2, 3, 4.....) düşüncelerinizi yazınız. Süreniz 12 dakikadır.

EK 10: Beyin Fırtınasında Taranan Toplam Kategoriler

- 1- Kampüs Yaşamı
- 2- Sosyal Yaşam
- 3- Sınıflar
- 4- Ulaşım
- 5- Barınma
- 6- Dersler
- 7- Spor Faaliyetleri
- 8- Akademik Yönetmelikler
- 9- Yemek
- 10- Şehrin Sosyal Yapısı ve Ayrımcılık
- 11- Diğer

EK 11: Değerlendirme Ölçeği

Aşağıdaki sorular, beyin fırtınası konusu üzerinde çalışırken edindiğiniz deneyimlerinizi değerlendirmektedir. Lütfen içten bir şekilde kendinize en uygun seçeneği (rakamı) yuvarlak içine alınız. Cevaplarınızda veya seçeneklerinizde doğru veya yanlış diye birşey yoktur. İçten bir şekilde cevapladığınız seçenekler bizim için geçerlidir. Lütfen boş seçenek bırakmayınız.

(1). Beyin fırtınasında yeni düşünceler oluşturmada kendinizi ne kadar iyi olarak değerlendiriyorsunuz?

Çok az			Orta			Çok fazla		
1	2	3	4	5	6	7	8	9

(2). Çalıştığınız beyin fırtınası problemini kendiniz açısından değerlendirin.

Hoşlanmadım			Nötr			Çok hoşlandım		
1	2	3	4	5	6	7	8	9

(3). Beyin fırtınası görevinde daha fazla düşünce üretmek için ne kadar çaba gösterdiniz?

Çok az			Orta			Çok fazla		
1	2	3	4	5	6	7	8	9

(4). Başlangıçta gördüğünüz resimlerin sizin düşünce üretiminizdeki rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok az			Orta			Çok fazla		
1	2	3	4	5	6	7	8	9

(5). Şu ana kadar (okullardaki zorunlu eğitim dışında) herhangi bir güzel sanatlar eğitimi aldınız mı?

a) Evet b) Birkaç ders c) Hayır

(6). Sanat galerilerine veya müzelere ne sıklıkla gidersiniz?

a) Hiç gitmedim b) Birkaç kere gittim c) Düzenli olarak giderim

(7). Görsel sanatlar hakkında ne kadar deneyiminiz/bilginiz vardır?

a) Hiç b) Biraz c) Çok fazla

Araştırma bitmiştir. Katılımınız için teşekkür ederiz. Ekleme istediğiniz şeyler varsa aşağıdaki boş alanı kullanabilirsiniz.

EK 12: Pilot Çalışmada Ekranda Gösterilen Sorular

Bu resmi ne kadar beğendiniz?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Hiç beğenmedim Çok beğendim

Sizce bu resim ne kadar gerçekçiydi?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Tamamen soyut Tamamen somut

Bu resim sizde nasıl duygular uyandırıyor?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Olumsuz Olumlu

Sizce bu resim ne kadar kaliteli çizilmiştir?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Çok özensizce çizilmiş Çok kaliteli çizilmiş

EK 13: III. Deneyde Kullanılan Yüksek ve Düşük Değer Manipülasyonu Örneği

Resim 1

P. Cezanne, British Museum, Londra

Tahmini değeri: 5 Milyon TL

Resim 1

N. Öztürk, Kişisel Galerisi, İstanbul

Değeri: 150 TL

EK 14: IV. Denede Kullanılan Yüksek ve Düşük Değer Maniplasyonu rneği

Resim 1

Beğeni: 8.1 / 9 ★★★★★★☆☆

Kaliteli izim: 8.2 / 9 ★★★★★★☆☆

Resim 1

Beğeni: 2.2 / 9 ★★☆☆☆☆☆☆

Kaliteli izim: 2.5 / 9 ★★★☆☆☆☆☆

EK 15: DeneYlerde Başlangıç ve Aralarda Ekran da Beliren Talimatlar

Karşınıza gelecek olan resimleri dikkatlice inceleyiniz.
Her bir resimle ilgili önünüzdeki kağıttaki sorulara yanıt veriniz.

Hazır olduğunuzda boşluk tuşuna basınız.

Kağıttaki sorulara cevap veriniz.

Hazır olduğunuzda bir sonraki resim için boşluk tuşuna basınız.

EK 16: Temsili Sanat Hoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler

Valle De México Desde El Cerro De Santa Isabel, Jose Maria Velasco, 1875

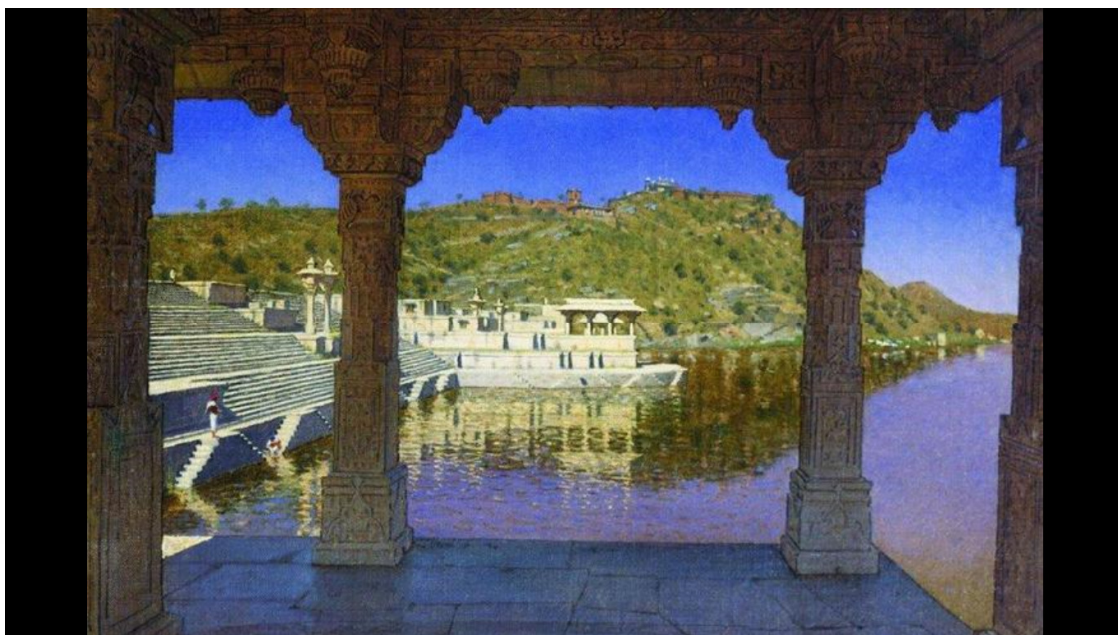
Wild horses, Rosa Bonheur, 1889

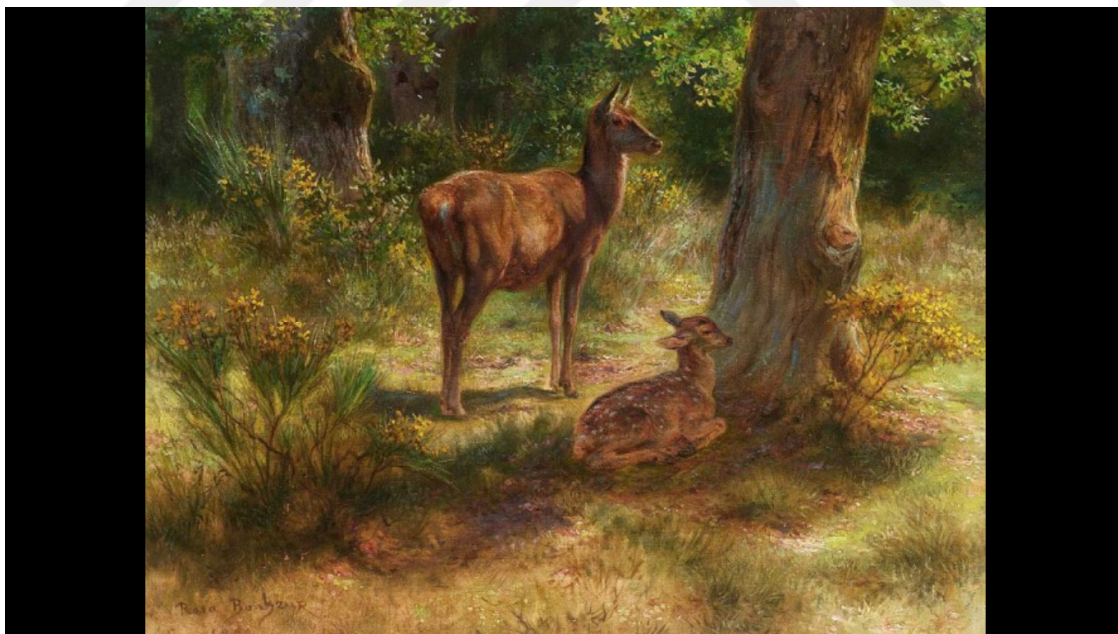
Evening Landscape (The Ferryman, Evening), Jean-Baptiste-Camille Corot, 1839

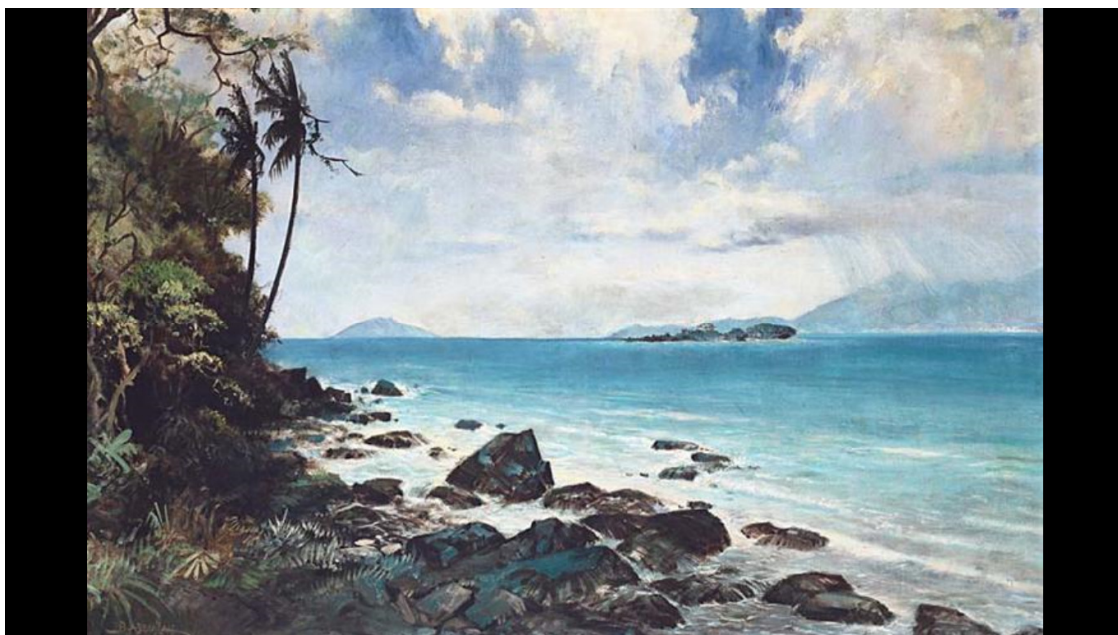
Windmill On The Cote De Picardie, Near Versailles, Jean-Baptiste-Camille Corot, 1835-1840

Radzhnagar. Marble, Adorned With Bas-Reliefs Quay On The Lake In Udaipur, Vasily Vereshchagin, 1874

Deer and Fawn in a Wood, Rosa Bonheur, 1893

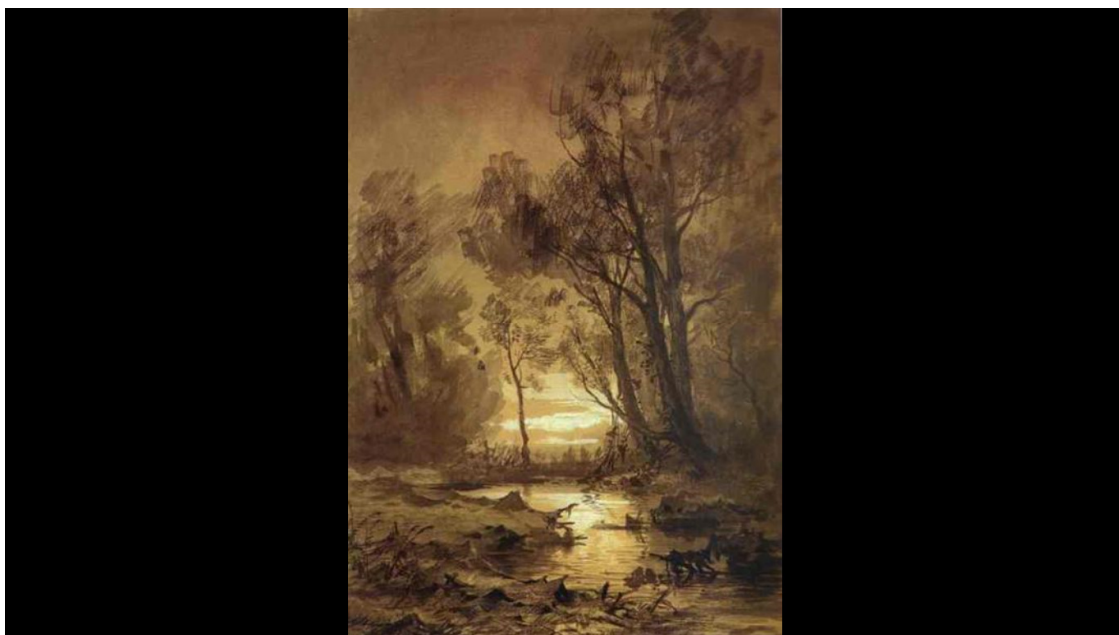
Seascape, Basuki Abdullah, ?

EK 17: Temsili Sanat Nahoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler

Fontainebleau, Storm over the Plains, Jean-Baptiste-Camille Corot, 1822

The Roman Camagna, With The Tiber, Jean-Baptiste-Camille Corot, 1826 - 1828

Brook In A Forest, Fyodor Vasilyev, 19.yy

Cloud. Study, Fyodor Vasilyev, ?

Native sepulchre, ST Gill, 1865

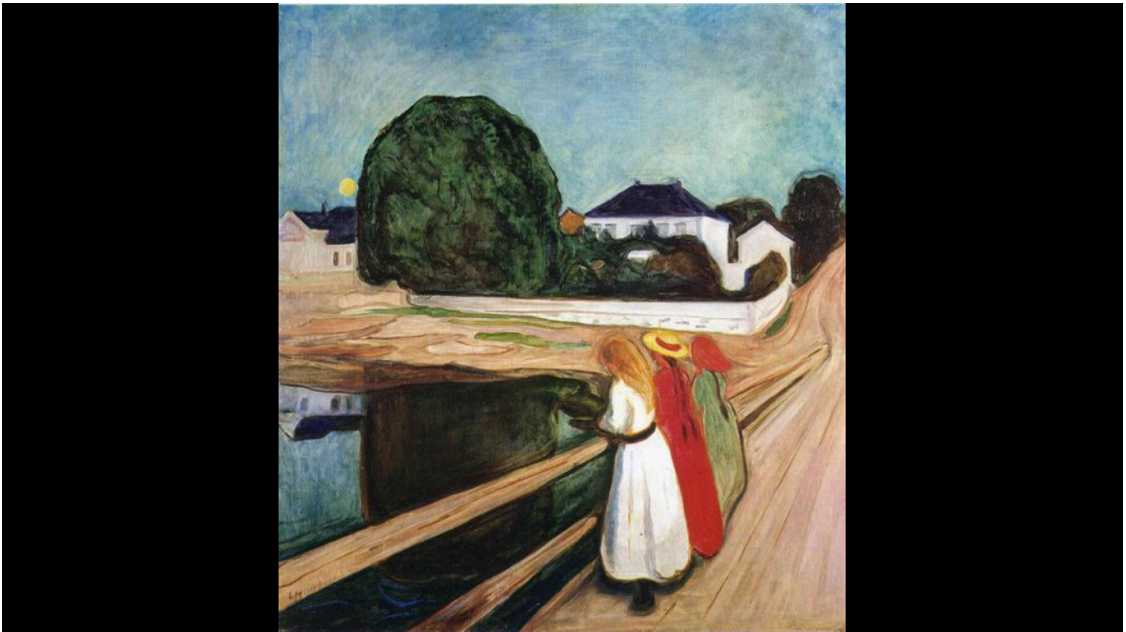
Downpour, Vasily Polenov, 1874

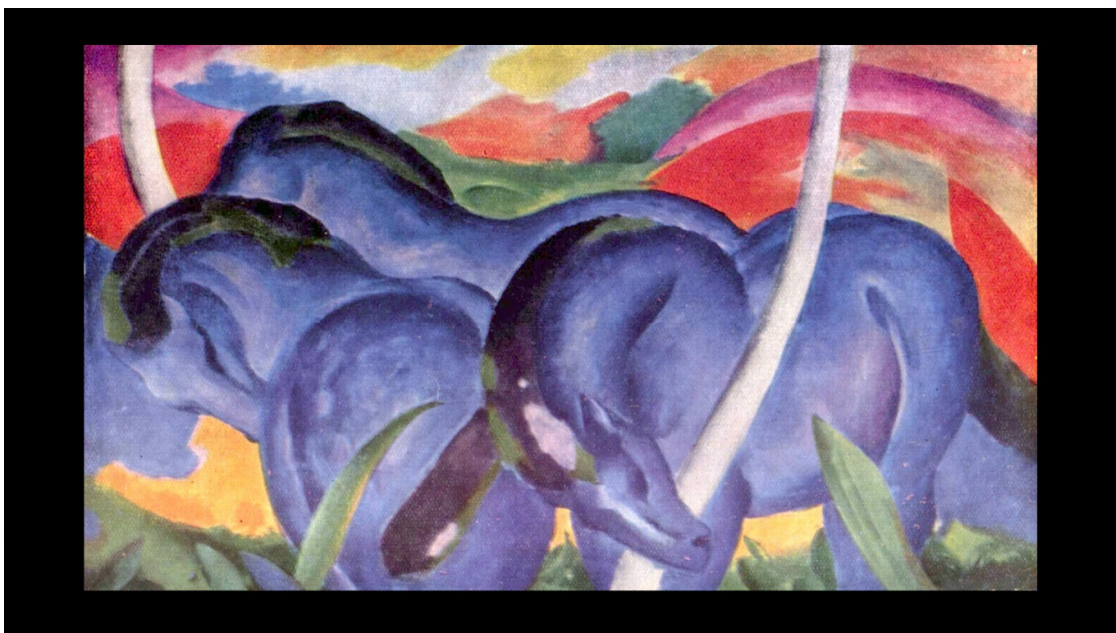
Les trois crânes-Three skulls, Theodore Géricault, 1812-1814

EK 18: Dışavurumcu Sanat Hoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler

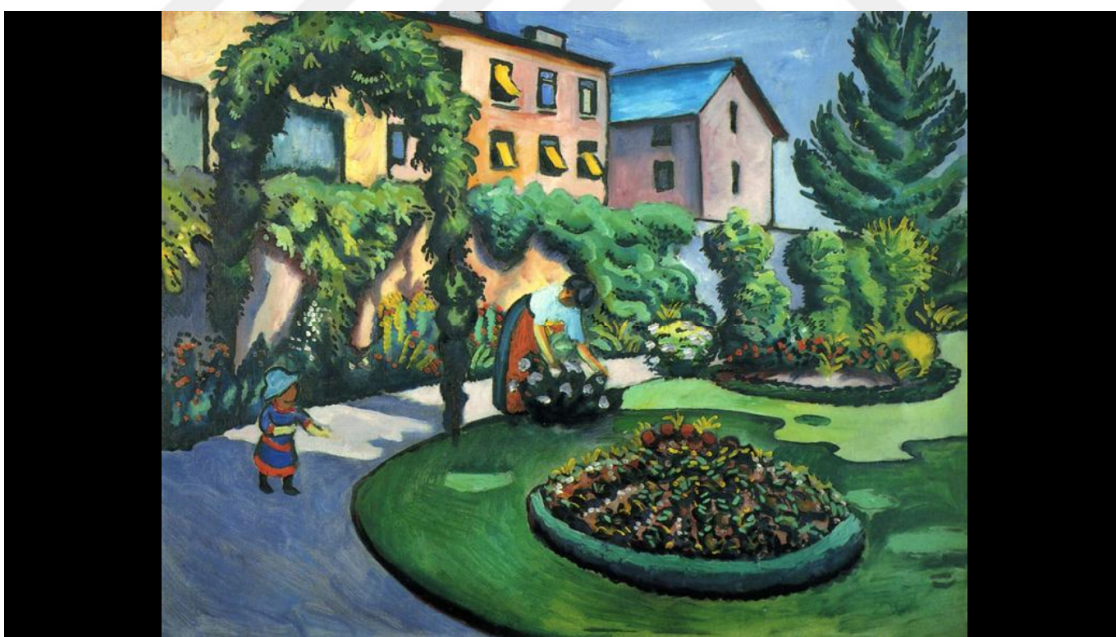
Lyrical, Wassily Kandinsky, 1911

The Girls on the Bridge, Edvard Munch, 1901

Die grossen blauen Pferde, Franz Marc, 1911

Gartenbild, August Macke, 1911

Improvisation 3, Wassily Kandinsky, 1909

Munich-Schwabing With The Church Of St. Ursula, Wassily Kandinsky, 1908

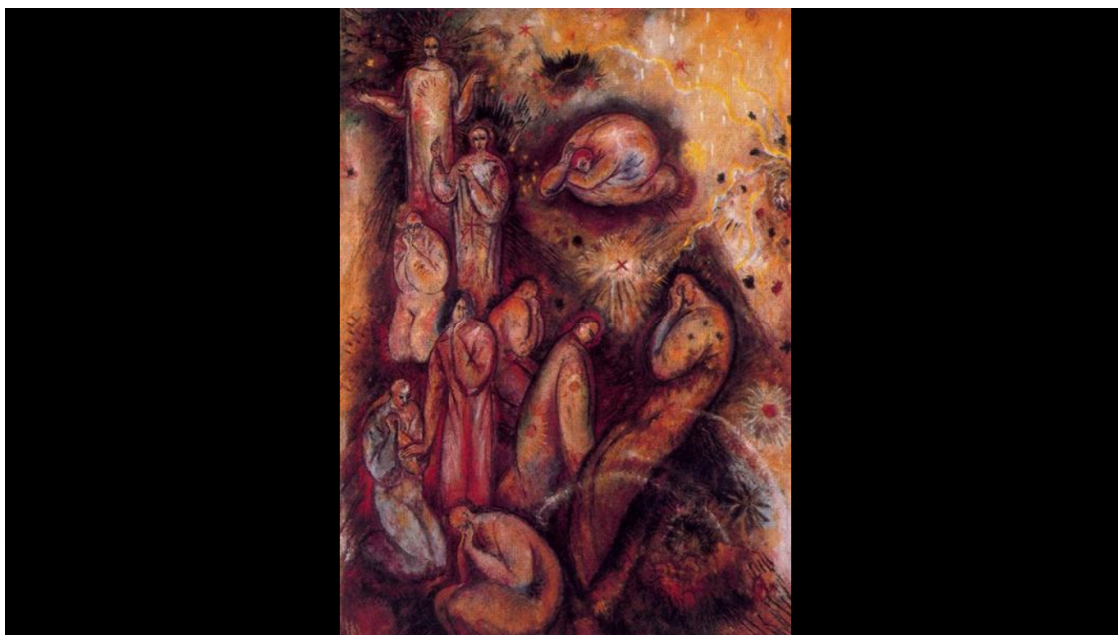
Sun over the Pine Forest, Karl Schmidt-Rottluff, 1913

EK 19: Dışavurumcu Sanat Nahoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler

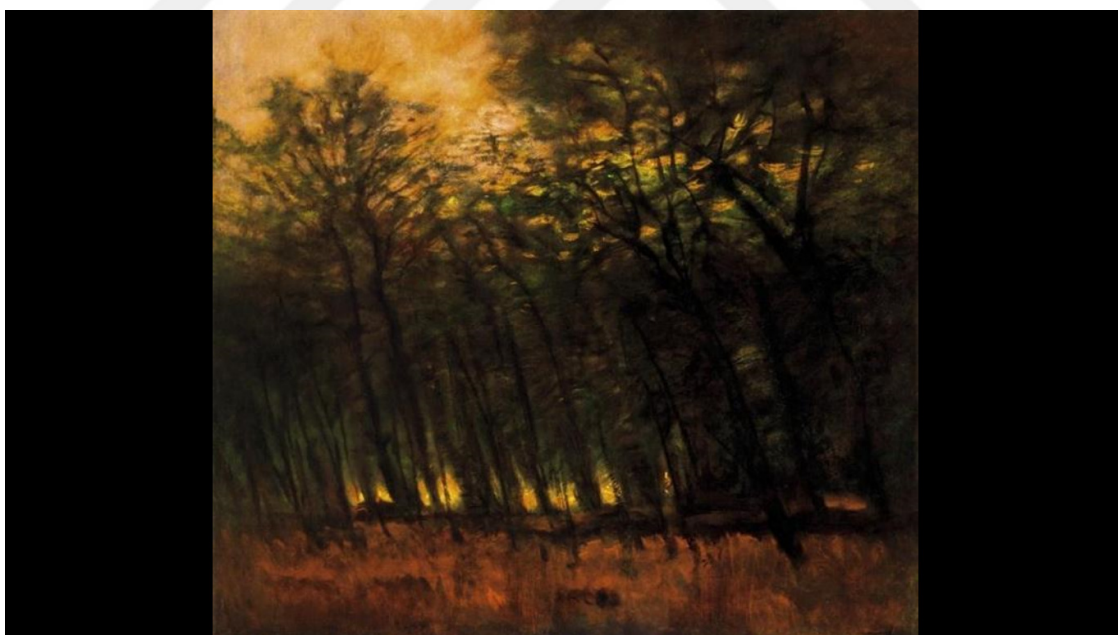
Die Treppe, Helen Dahm, 1907

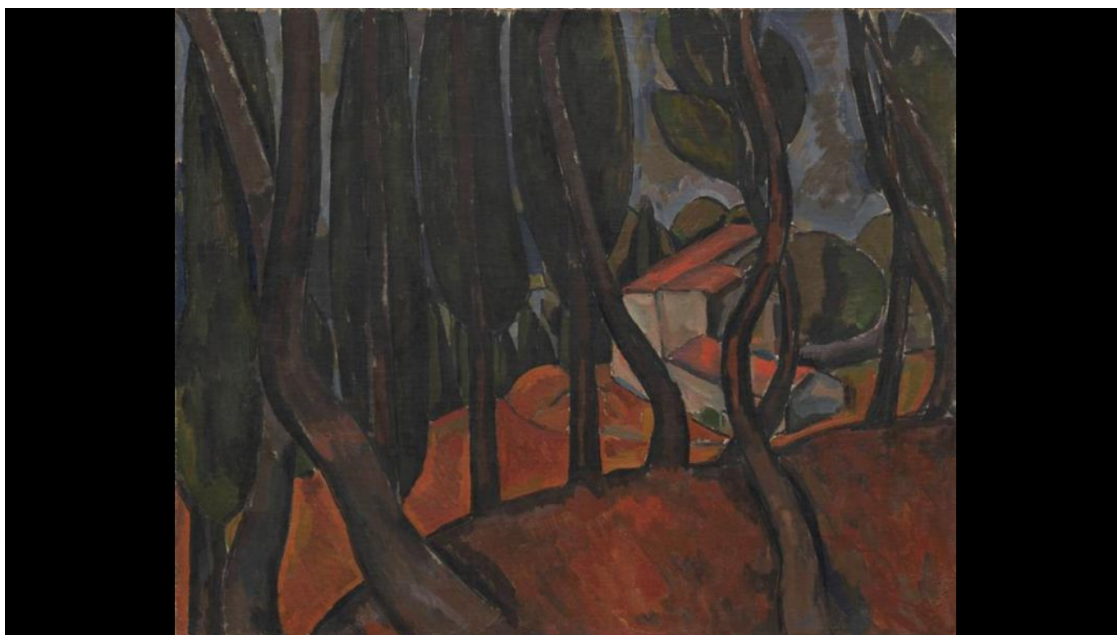
Winter in the dead wood, Albert Bloch, 1938

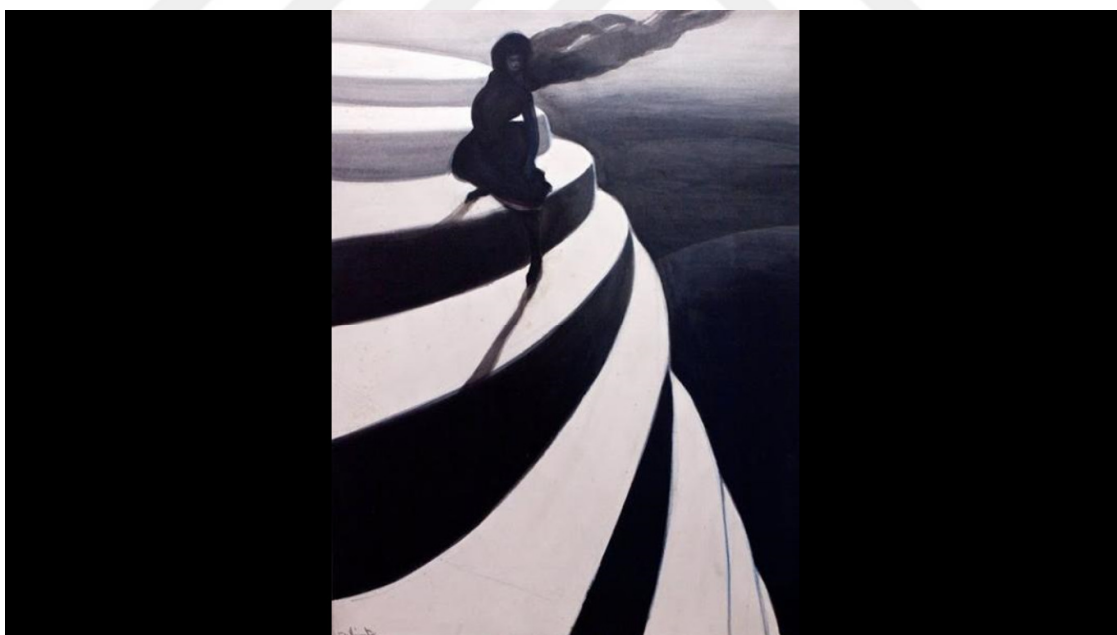
Figures on Dark Ground, Albert Bloch, 1916

Fires in the Forest, Laszlo Mednyanszky, 1910

Forest at Martigues, Andre Derain, 1909

Vertigo, Leon Spilliaert, 1908

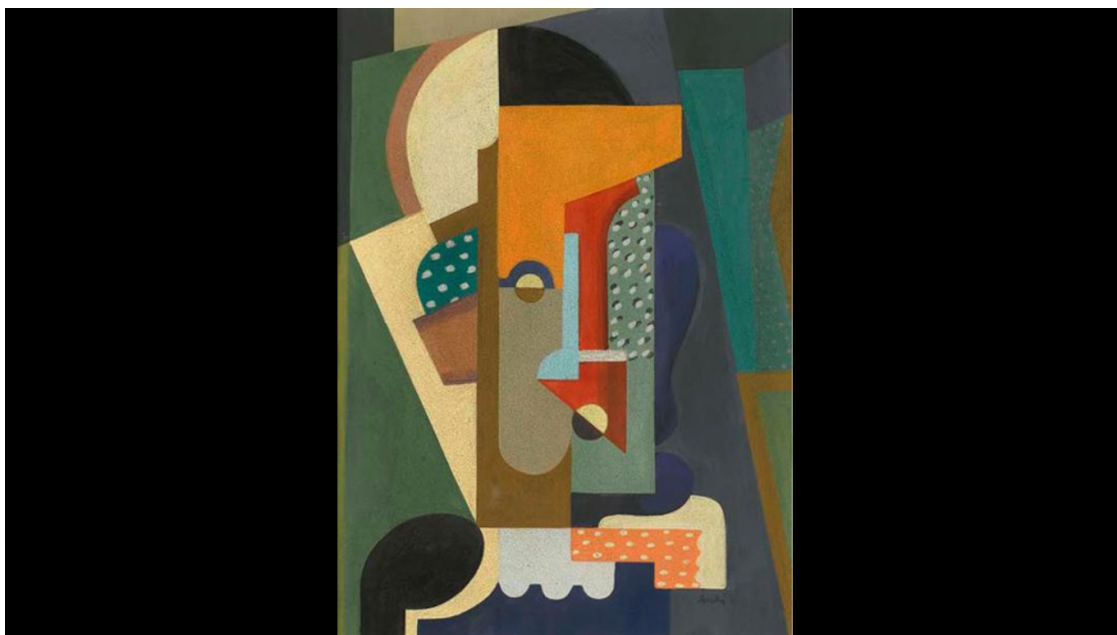
Night V, Albert Bloch, 1917

EK 20: Soyut Sanat Hoş Resim Koşulunda Kullanılan Resimler

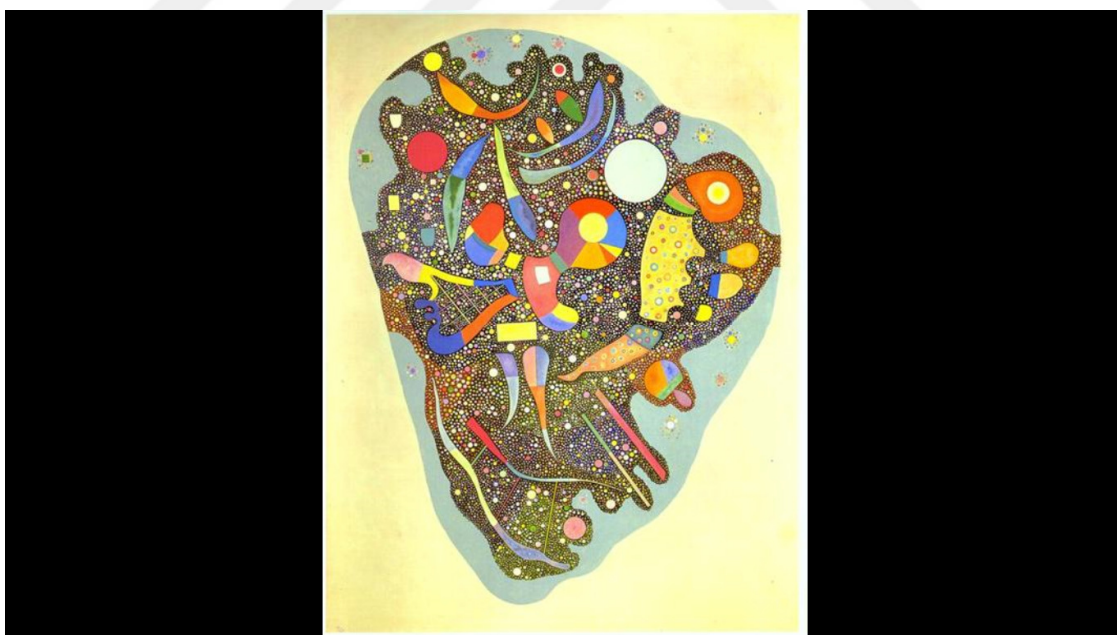
Abstrakte Komposition, Willi Baumeister, ?

Architectonics In Painting, Lyubov Popova, ?

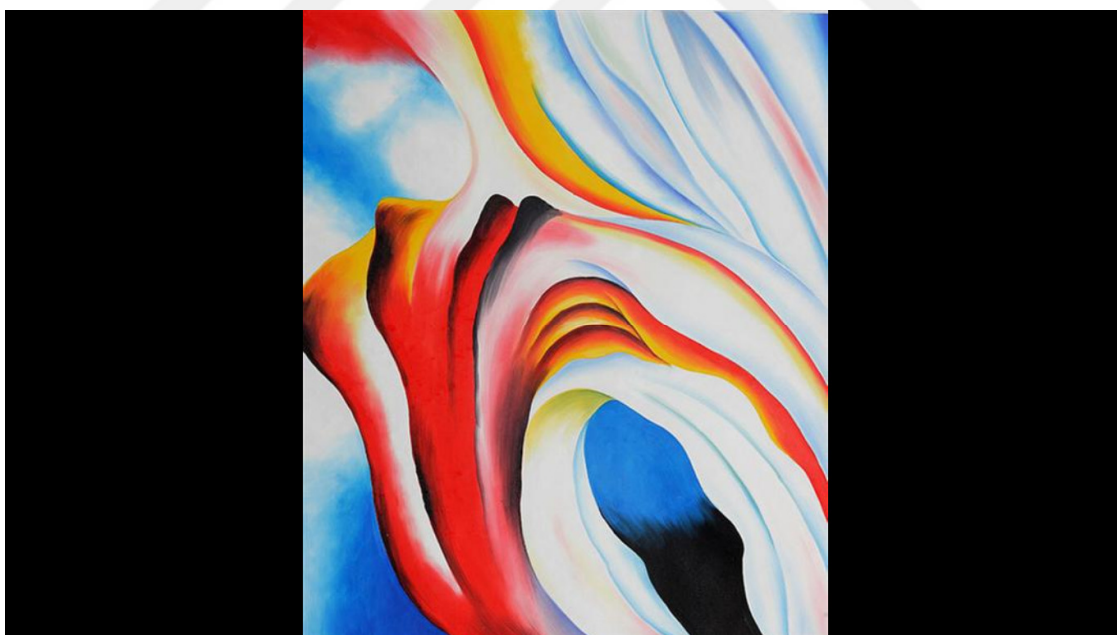
Cubist Composition, Auguste Herbin, 1913

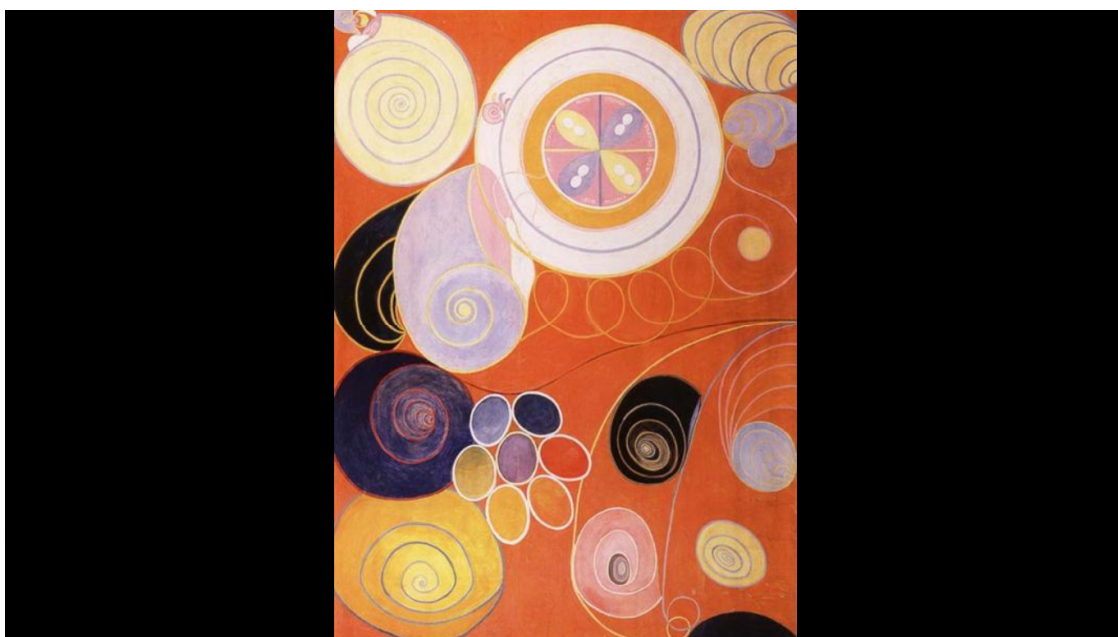
Colourful Ensemble, Wassily Kandinsky, 1938

Gray Line With Black, Blue, And Yellow, Georgia O'Keeffe, 1923

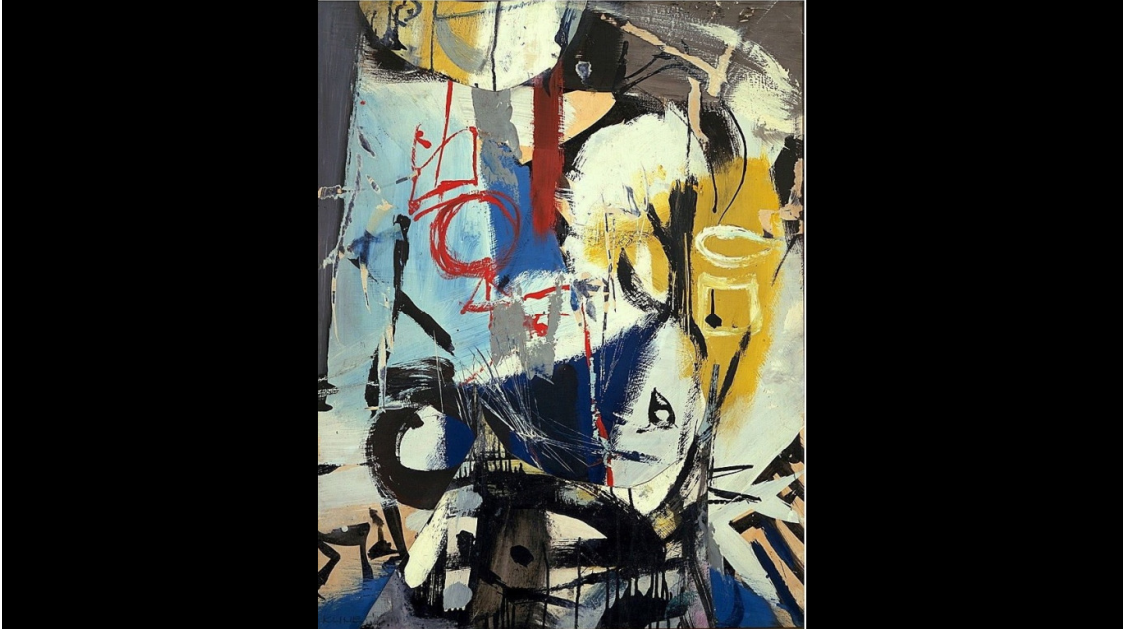
Music Pink and Blue, Georgia O'Keeffe, 1918

They Tens Mainstay IV, Hilma af Klint, 1907

EK 21: Soyut Sanat Nahos Resim Koşulunda Kullanılan Resimler

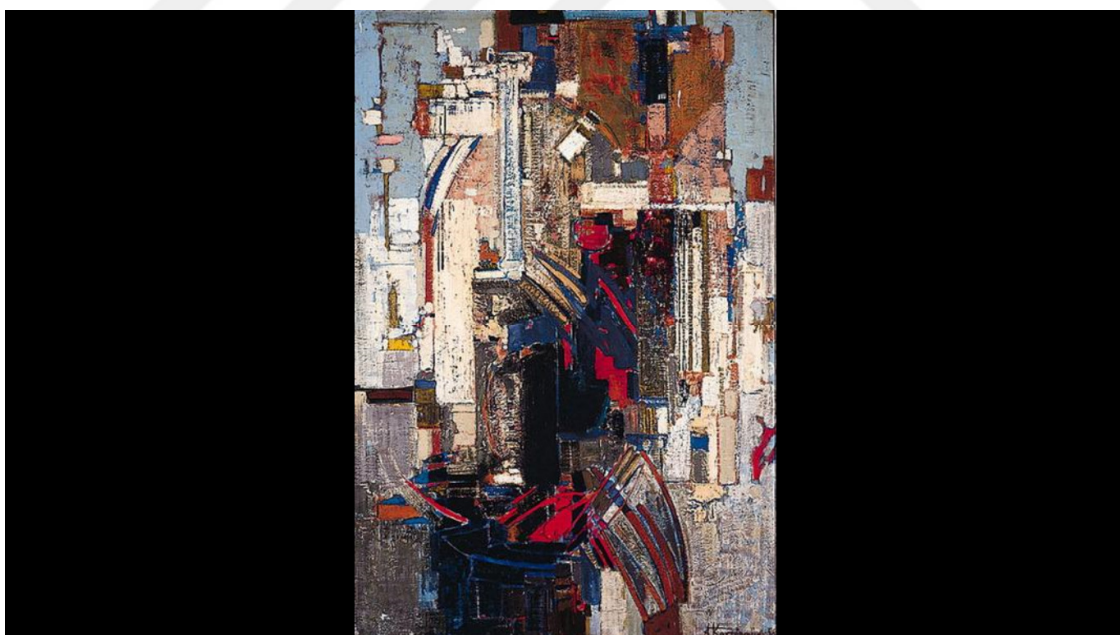
Months and Moons, Grace Hartigan, 1950

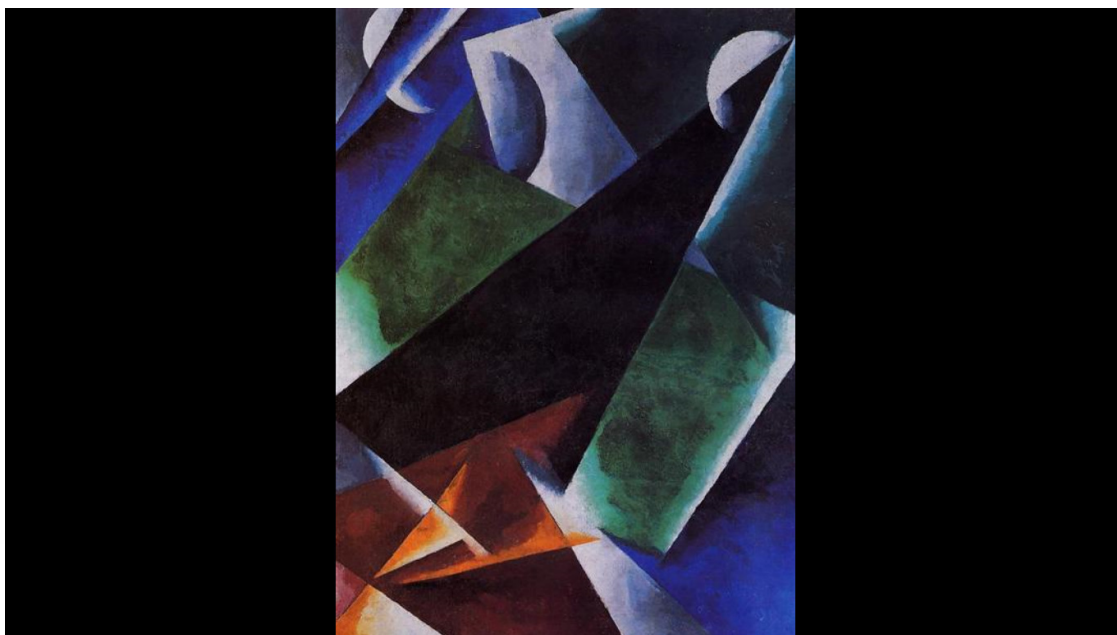
Untitled, Franz Kline, 1948

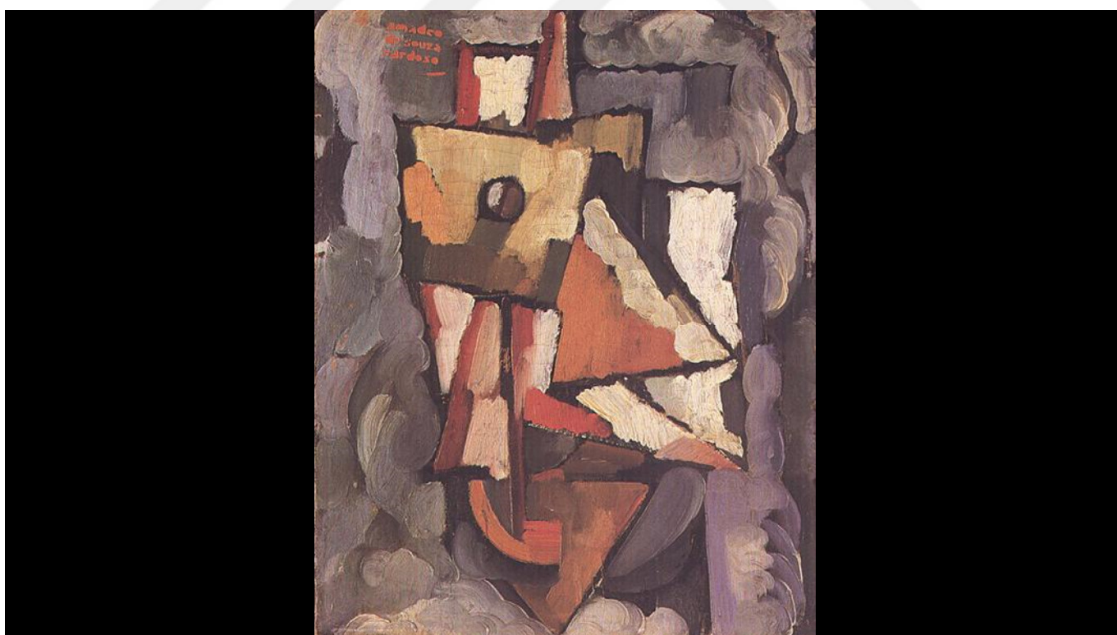
Composition au diapason, Albert Gleizes, 1922

Faidriades Stones, Alekos Kontopoulos, 1958

Painterly Architectonic, Lyubov Popova, 1918

Pintura, Amadeo de Souza Cardoso, 1914

Untitled (No 8), John Ferren, 1932